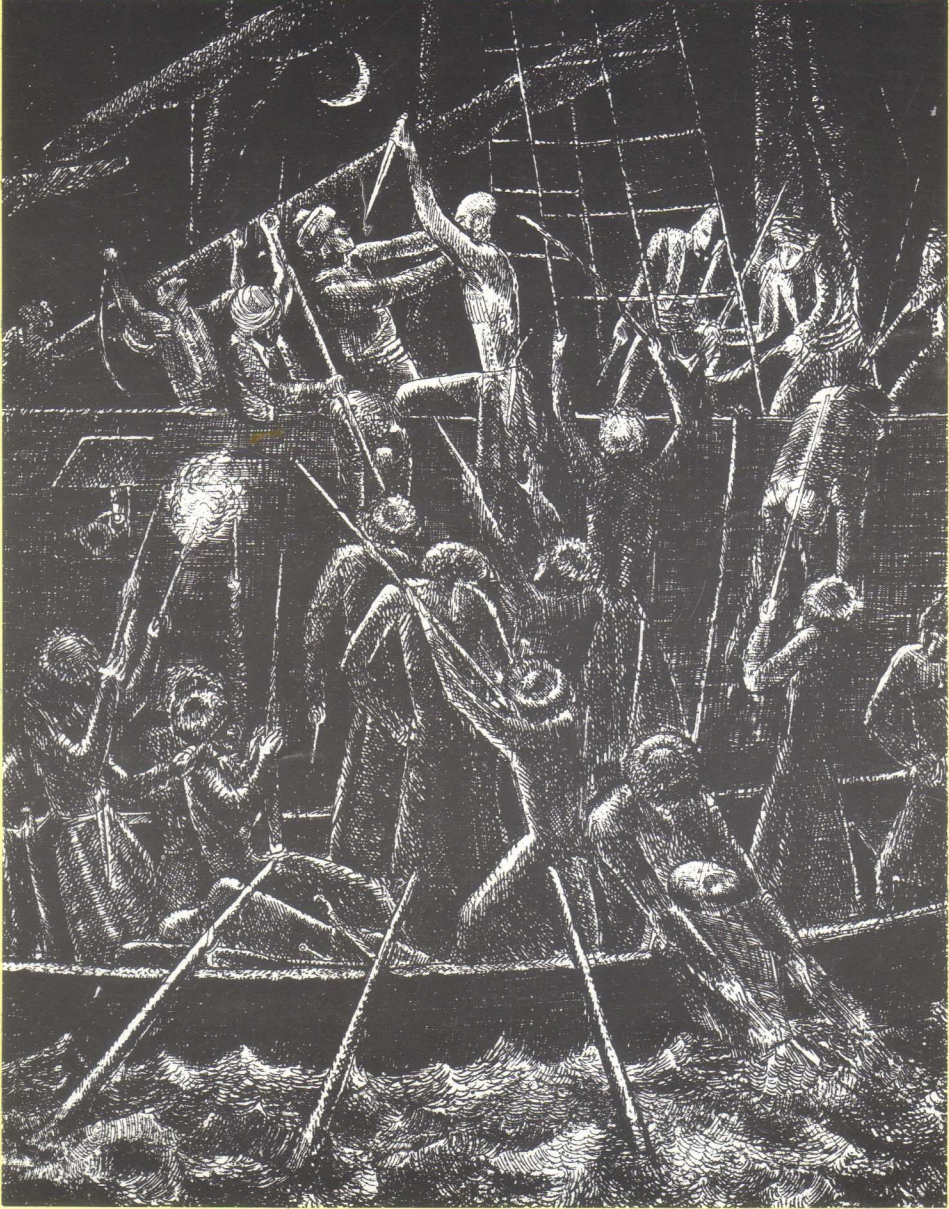

Nart

İKİ AYLIK DÜŞÜN VE SANAT DERGİSİ ISSN: 1300 9613

2

HAZİRAN-TEMMUZ 1997

ÜNİVERSİTEYE
HAZIRLIKTA
BAŞARIYA GİDEN YOL

TEM

KIZILAYIN EN SAKİN KÖŞESİNDE

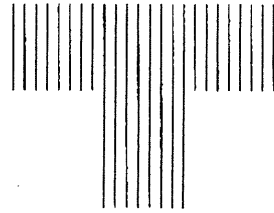
12 KİŞİLİK SINIFLARDA

DERSANE MÜDÜRÜMÜZ

SN. BURHAN BATUR YÖNETİMİNDE

DENEYİMLİ ÖĞRETMEN KADROSU İLE

BAŞARIYI YÜKSELTME ŞANSI

TEM
DERSANESİ

ATAÇ-1.SOKAK NO-11 .3.VE 4. KATLAR
KIZILAY ANKARA TEL- 435 55 80-435 55 81

2 133. Yılın Ardından *Muhittin Ünal*

5 21 Mayıs 1864

6 Adıgey Cumhurbaşkanı Carım Aslan'ın 133. Yıl Mesajı

7 Khabardey Balkar Cumhurbaşkanı Koko Valeri'nin 133. Yıl Mesajı

7 Krasnodar Eyaleti Yöneticilerinin 133. Yıl Mesajı

8 *Kafkas Birliği* Demirel ile görüştü

10 Çağımızın bir kahramanı: İhsan Saleh *Mevlüt Atalay*

12 *Abhazya Yardımlarımızı Bekliyor!* Kafkas Birliği'nden çağrı

13 *Bağımsız Abhazya Yalnız Değilsin!* Kafkas derneklerinin ortak açıklaması

14 Abhazya TBMM gündeminde

16 Adıgey Cumhuriyeti'nde *Anayurda Dönüş Yasası* kabul edildi

21 Çeçen Cumhuriyeti-İçkerya Anayasası

23 Teşdeğirmen *Meşbaş'e İshak*

25 Çerkes müziği üzerine *Mansur Özen* ile bir söyleşi

29 Abaza halk masalları *Meremkul Vladimir*

43 **Birlik Haberleri**

46 **Haber & Yorum**

48 Basından

Nart İki Aylık Düşün ve Sanat Dergisi ISSN: 1300 9613

Sahibi Kafkas Birliği Derneği adına Muhittin Ünal **Yazı İşleri Müdürü** Hikmet Kandemir

Kapak Gravürü Petivaşe Feliks

Bu sayıda emeği geçenler Sevda Alankuş-Kural, Mevlüt Atalay, Ayşegül Cantürk, Kansu Dinçer, Cihat Doğan, Sine Göksoy, Nesij Huvaj, Nejan Huvaj, Hasan Kanbolat,

Amiran Karakaş, Şamil Korkmaz, Rahmi Lale, Özdemir Özbay, Erol Taymaz,

Süleyman Yançatarol, Mesut Zorlu

Yazışma adresi Şenyuva Meriç sokak No:44 Beştepe Ankara

Tel: (0 312) 222 8590 Fax: (0 312) 223 1894

Takav Tesislerinde basılmıştır. Tel: (0 312) 286 8258

133. Yılın Ardından

Muhittin Ünal

Dünyanın 40'tan fazla ülkesinde darma-
dağınık yaşamakta olan Çerkes halkının en
acılı günlerinin 133. yılı bugün. Tarihi vatan
topraklarından zorla koparılıp sürgüne gön-
derilen Kuzey Kafkasyalıların torunları ola-
rak, özgürce ve kendi vatanında yaşamak iste-
ğinden başka hiçbir günahı olmadığı halde
kendilerine bu masum istekleri çok görüldüğü
içindir ki savaşmak zorunda kalan ve şehit
düşen ecdadımızı yad etmek, sağ kaldığı için
sevinemeden iradeleri dışında sürgüne gön-
derilen dedelerimizin trajik yaşamlarını anmak
için bir araya toplanmış bulunuyoruz.

**21 Mayıs 1864 tarihi, Kuzey Kafkasya-
lılar için savaşta mağlup olmaktan çok ileri
bir anlamı olan kapkara bir gündür. Çar II.**

Aleksandr'ın 500 Çerkes
ileri geleninin ricasını red-
dederek, Çerkeslerin dün-
yanın muhtelif yörelerine
dağılmasına ve bugünkü
manzaranın doğmasına
sebepe olan uğursuz kara-
rını verdiği gündür. İşte
bu nedenledir ki Kuzey
Kafkasyadaki Özerk Cum-
huriyet Parlamentolarının kararıyla 21 Mayıs
1864 tarihi, nerede yaşarlarsa yaşasınlar,
tüm Çerkeslerin ortak yas günüdür.

19. Yüzyıl başlarında Kırım, Gürcüstan ve
Azerbaycan'ı topraklarına katıp, Karadeniz
kıyılarını kalelerle kuşatan Çarlık Rusya'sı,
Kuzey Kafkasya'yı dört bir taraftan çevirmiş
durumdaydı. Genişleme devrini yaşamakta
olan Rus İmparatorluğu modern silah, araç ve
gereçlere sahipti. Buna karşın Kuzey Kaf-
kasyalılar, devletleşme sürecini henüz ta-
mamlamamış olup, kabileler halinde yaşa-
makta ve belli bir otorite etrafında toplanmış
değillerdi. Gerçi savaş meclisleri toplayıp ku-
mandanlarını seçmek gibi geleneksel usulleri
vardır ama kumandanlık ve ordu yapılanması
süreklilik arz etmediği için kahramanca bir
buçuk asır direnmelerine rağmen mağlubi-
yetten ve sürülmekten kurtulamamışlardı.

Bugün pek çok Rus tarihçisi, yazarı, araş-
tırmacısı, hatta siyaset adamı Çerkeslere reva
görülen uygulamanın bir soykırım ve sürgün

olduğunu açık olarak yazmaktadırlar. Sürgü-
nün 133. yılı münasebetiyle Yeltsin'in vermiş
olduğu mesaj da aynı mahiyettedir. Bu söyle-
diklerimi teyit etmesi bakımından şu iki söy-
lemi belirtmekte yarar görüyorum:

İlki, Sovyet sisteminin fikir babası Karl
Marx'ın New York Times gazetesinde neşre-
dilen bir yazısında yer alan "Ey dünya, ey in-
sanlık! Hürriyetin anlamını Kafkas dağları-
ından öğrenin. Hür yaşamak isteyenlerin
nelere muktedir olduğunu görün. Uluslar
onlardan ders alsınlar!"

İkincisi Jan Carol'un şu sözleridir: "Rus-
ya'nın Kafkasya'yı fethi, çağımızın barbarlık
tarihinin en feci tablosunu oluşturur. Kafkas
dağlılarının direncini kırabilmek için 60 yıllık
askeri terör ve kıyım ge-
rekti..."

Kuban ötesi steplere
yerleşmeyi reddettikleri için
bir hafta içerisinde terk
etmeyince köyleri yakılan
ecdadımızın Karadeniz sa-
hiline nasıl döküldüklerini,
gemilere taşıma kapasitele-
rinin birkaç katı olmak ü-

Oysa bizler demokratik, çağdaş, insan haklarına
saygılı, refah düzeyi yüksek, iç meselelerini hal-
letmiş Dünya ülkeleri arasında itibarı ve saygınlığı
yüksek, uzun vadeli düşünüp kararlar alan ve
tereddütsüz uygulayan bir Türkiye istiyoruz. Bunun
için de üzerimize düşen her görevi harfiyen yapıy-
oruz. Ve yapmaya da sonuna kadar devam
edeceğiz.

zere nasıl bindirildiklerini, Karadeniz sahiline
indiklerinde neler çektiklerini, açlıktan, sefa-
letten ve hastalıktan nasıl kırıldıklarını ve kaç
yerde Çerkes mezarlıkları oluşturduklarını,
93 harbenden (1877-1878) sonra daha önce
Köstence, Varna, Burgaz limanlarına indiril-
erek Batı Trakya'daki kritik yörelere yer-
leştirilmiş olan 30 000 insanın ikinci kez na-
sıl göçe tabi tutulduğunu bu kısa sürede ifade
edebilmek mümkün değildir. Esasen Sayın
Bedri Habiçoğlu konuşması sırasında bunlara
temas edeceğini sanıyorum.

Kafkas Sürgünü'nün (zorunlu göçünün)
bir tarafı Rus Çarlığı ise diğer tarafı da Os-
manlı İmparatorluğudur. Rus tarafı Kafkaslı-
ları anavatanlarından süren, Osmanlı ise ka-
bul eden ve yer gösterendir. Bu açıdan Os-
manlı İmparatorluğu yönetimine teşekkür
borçluyuz. Osmanlı'nın en sıkıntılı zamanın-
da Kafkasyalıları ülkesine kabul etmesi sa-
dece din kardeşliğinden kaynaklanmıyor,
başka nedenleri de vardır. Bilindiği üzere

Osmanlı, son asırdaki ve gerilla ağırlıklı savaşlarının çoğunluğunu kaybetmiştir. Bu durum karşısında gerilla harplerindeki başarıları dillere destan olmuş Kuzey Kafkaslılardan oluşturulacak yeni gerilla birlikleri Osmanlı için yeni bir can simididir. Esasen bu konuda daha önce iki Paşa tarafından verilmiş olan raporda, Kuzey Kafkasyalılardan oluşturulacak 80 000 kişilik bir birliğin, mağlup edilemez bir ordu için çok yararlı olacağına dair bir tavsiye vardır; ve işte şimdi de zamanıdır.

Osmanlı İmparatorluğuna göçün gerçekleştiği tarihlerde göçmenler için on yıl askerlikten muafiyete ilişkin kanun hükmü bulunduğudur ki 93 Harbinde hem Balkanlardan ve hem de doğudan taarruz eden Osmanlı birliklerinin en ön saflarında "Gönüllü Çerkes Birlikleri" vardır. Mevcut kanun hükmü nedeni ile "gönüllü" ifadesi kullanılarak cepheye sevk edilen bu insanların neredeyse tamamına yakın kısmı kırılmıştır. Nitekim Uzunyayla'dan bu sefere giden yüzlerce gençten hiçbirisinin sağ dönmeyişini anlatan bir ağdı biz ve bizden büyükler bilir ve melodisini mırıldanırlar.

Çerkeslerin göç ettikleri ülkeleri ikinci vatan kabul edip canla başla savaştıklarını gittikleri ülkelerin tarihinden çok açık şekilde görmek mümkündür. Keza, Trablusgarp gönüllülerini, Batı Trakya Türk Devletinin kuruluşunu, Balkan, Birinci Dünya Savaşını ve Kurtuluş Savaşını inceleyenler çok iyi bilirler. Kurtuluş Savaşında önemli bir merhale olan Amasya Mülakatında hazır bulunan beş kişiden dört kişinin, Sivas Kongresindeki otuz sekiz delegeden yedi kişinin, Sivas'tan Ankara'ya fiilen gelen Heyet-i Temsiliye üyelerinden dört kişinin Çerkes, Devlet Şeref Mezarında yatan Atatürk'ün silah arkadaşlarından almış bir kişiden dokuzunun Çerkes oluşu sanırım çok anlam ifade etmektedir.

1864 göçünden itibaren bu ülke toprağına dört neslimizi gömdük. Biz beşinci nesiliz. Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunda dedelerimiz canlarını da kanlarını da esirgemediler. O itibarla bu ülke bizim de vatanımız. Bizler burada doğup büyüdük. Ülkemize karşı her türlü sorumluluğumuzu en güzel şekliyle yerine getiriyoruz. **Bu ülkenin sevinci sevinçimiz, ızdırabı bizim de ızdırabımızdır. İla-**

veten biz Kuzey Kafkasyalıyız. Orada bizim kardeşlerimiz yaşıyorlar. Onlarla tarihin derinliklerinden gelen müşterek bağlarımız vardır. Dolayısıyla onların yaşayacakları sevinçleri ve üzüntüleri burada yaşayan yedi milyon Çerkes'in hissetmemesi mümkün değildir. Örgütsel bağlar olmasa bile doğal olarak kendiliğinden ilişkiler ve tepkiler oluşacaktır. **İşte bu husus dikkate alınarak T.C. gibi büyük bir devletin dış politika esaslarını oluştururken bizleri ve Kuzey Kafkasya'daki kardeşlerimizi dikkate almak gibi bir sorumluluğu vardır.** Nitekim KafDer'in 1996 yılında düzenlediği "Türkiye'nin Kafkasya Politikası Nedir, Ne Olmalıdır." konulu bir paneldeki konuşmamda paneldeki konuşmacı siyasetçilerin ve gazetecilerin de kanaatleri aynı noktada birleşmiştir. Zira aklın yolu birdir.

Bilindiği üzere Abhazya ile Gürcüstan arasında bir savaş yaşanmış ve tarihi topraklarını, vatanlarını savunmakta olan Abhazlar

Ekonomik, kültürel, bilimsel ve sosyal amaçlı ve üç temel yapı içerisinde birleştireceğimiz gücümüzü de Kafkasya'nın ve Türkiye'nin kalkınmasına, muhtaç öğrencilerimize, bilimsel araştırma ve derlemelere sosyal güvenlikten yoksun insanlarımızı, işsizlerimize, vasıfsız işgücümüzü vasıflı kılmaya, geleceğimiz olan gençlerimizin en iyi tarzda yetiştirilmesine, güzelim kültürümüzü bizzat yaşayarak yaşatmaya yöneltilim. Yöneltilim ki gelecek kuşaklar bizleri lanetle değil saygıyla ansınlar.

savaşta galip gelmişlerdi. **4.4.1996 tarihinde AGİT ve Rusya temsilcilerinin katılımıyla yapılan müzakerelerde taraflar eşit şartlarda görüşmeler yoluyla soruna çözüm bulmak üzere de anlaşma imzalamışlardı.** Ne var ki Çeçen savaşını bahane eden Rusya Federasyonu "geçici" açıklamasıyla

Abhazya'ya ambargo kararı almış ve daha sonra da Gürcüstan'a isteklerini kabul ettirmenin ödülleri arasında ambargo uygulamasını Bağımsız Devletler Topluluğu'nun tamamına teşmil ettirdi. **Şu anda, Çeçen savaşı da bittiği halde, en acımasız şekliyle ambargo uygulaması devam etmektedir. Seyahat hürriyeti, beslenme ve yaşama hürriyeti, haberleşme hürriyeti gibi en temel haklar tamamen ellerinden alınmış olarak açlıkla terbiye edilmeye çalışılmaktadır.**

BDT'nin ambargo uygulaması yetmiyor muş gibi, Abhazya'daki nüfusun beş altı katından fazla Abhaz'ın yaşamakta olduğu Türkiye de ambargoya uymaktadır. Avrasya olayı bahanesiyle geçici olarak ambargo konulmuş olsa bile o eylemin sorumluları zaten cezalandırılmıştır. Öyle ise neden ambargo devam ediyor? **Gürcüstan ve Rusya Federasyonu ile ikili sözleşmeler olsa bile en azından**

insani konularda neden inisiyatif kullanılmıyor? Oradaki kardeşlerimizin temel haklarını kısıtlayıp açıklıkla terbiye edip anlaşma masasına oturtma gayretinin neresi insanidir? Eşit koşullarda görüşme yapmak üzere anlaşma yapıp bir tarafın elini kolunu, ağzını ve kulağını bağlamanın neresi barışseverliktir? Şahsen ben nunun nedenini anlamakta güçlük çekiyorum.

Oysa bizler demokratik, çağdaş, insan haklarına saygılı, refah düzeyi yüksek, iç meselelerini halletmiş Dünya ülkeleri arasında itibarı ve saygınlığı yüksek, uzun vadeli düşünüp kararlar alan ve tereddütsüz uygulayan bir Türkiye istiyoruz. Bunun için de üzerimize düşen her görevi harfiyen yapıyoruz. Vê yapmaya da sonuna kadar devam edeceğiz. Niteliklerini saydığım gönlümüzdeki Türkiye bir taraftan Kafkas Cumhuriyetleri'nin içinde yaşadıkları büyük devletlerle iyi ilişkilerini sürdürürken bir taraftan da hasbelkader Rusya ve Gürcüstan'ın sınırları içinde kalmış olan küçük Kafkas cumhuriyetlerinin haklarını sonuna kadar korumayı bildiği gibi onlarla ekonomik ve kültürel ilişkileri en üst düzeye çıkarabilir. Bunu için yedi milyon Kafkas kökenli insanımızın burada varlığı mutlaka faydalanılması gereken önemli bir avantajdır.

Avrupalı seyahatların 19. yüzyılda Kafkasya'da uzun süre kalıp Kafkaslıları iyice tanıdıktan sonra yazdıkları seyahat anılarında atalarımızı; medeni, demokrat yapı, kadın haklarına son derece saygılı, doğal meclis toplantılarının mükemmeliyeti ile şaşırtıcı ve güzel gelenekleriyle örnek yaşantıları olan ama aralarında birlik ve beraberlik olmayan bir toplum olarak tanımlamaktadırlar. Durum bugün de farklı değildir. Geçen seneki panelde Sn. Namık Kemal Zeybek'in konuşmasının kapanış cümleleri şöyleydi: "Türkiye, Kafkasya'ya her türlü yardımı yapmalı, en yüksek düzeylerde ilişkiler kurmalı, ama hepsinden önemlisi Kuzey Kafkasya kökenliler olarak önce Türkiye'de bir birlik bilinci geliştirilmeli sonra onu bir bayrak olarak oraya götürüp Elbruz'un tepesine dikmelisiniz. Göreceksiniz ki gönlünüzdeki her şey arkasından gelecektir."

Doğru söze ne demeli. Kafkas Birliği Derneği olarak birlik ve beraberlik amacına

yönelik çalışmalar içinde olduğumuz malumunuzdur. 22.12.1996 tarihinde yaptığımız kongreye gönderdikleri delegelerle 40 dernek, birliğe doğru bir adım daha atmıştır. Dışımızda kalan 24 derneğe de kapılarımız sonuna kadar açıktır. Artık daha fazla zaman kaybetmeyelim.

Son Kafkasya seyahatimizde gördük. İtalyan, Fransız, Alman, Amerikan firmaları bir çok alanda fizibilite çalışmalarını bitirmişler ve fiili yatırımlara başlamışlar. **Keza boş evler ve işletilecek araziler için Ermeniler dolarla teklifler getirdiği halde anavatan dışında yaşayan Çerkesler dikkate alınarak ret cevapları verilmektedir. Ama nereye kadar? En çok beş sene sonra Kafkasya'ya gidip yalvarsak bile bugünkü ortamları biz de bulamayacağız, Türkiye de bulamayacaktır.** Üstelik ikinci Karabağ tehlikesi de bahse konu. Bu açıdan bakınca Kafkasya'ya yatırım veya yerleştirme maksadıyla gidenlere teşekkürü borç biliyorum.

İzahına çalıştığım nedenlerle göç mü yoksa sürgün mü; anavatan mı yoksa atavatan mı; dönüşe destek verelim mi yoksa vermeyelim mi gibi kavramlar üzerindeki lüzumsuz tartışmaları bir tarafa bırakıp, ekonomik değer üreten tüm iş adamlarımızı KAFİAD çatısı altında, sosyal hizmet amaçlı vakıfları tek çatı altında, kültürel amaçlı derneklerimizi de keza tek dernek çatısı altında birleşmeye ısrarla çağırıyorum. Zira birlik güçtür, kuvvettir, sorunlarımızın çözümüdür. 40 derneğin ne denli bir güç olabildiğini yaşayarak gördük. Tüm derneklerin birleşmesi halinde Türk siyasal yaşamı da dahil her alanda başarı ve sonuç mutlak. Üstelik şimdiki gibi kapı kapı gezip yalvarmaya gerek kalmadan.

Ekonomik, kültürel, bilimse ve sosyal amaçlı ve üç temel yapı içerisinde birleştireceğimiz gücümüzü de Kafkasya'nın ve Türkiye'nin kalkınmasına, muhtaç öğrencilerimize, bilimse araştırma ve derlemelere sosyal güvenlikten yoksun insanlarımıza, işsizlerimize, vasıfsız işgücümüzü vasıflı kılmaya, geleceğimiz olan gençlerimizin en iyi tarzda yetiştirilmesine, güzelim kültürümüzü bizzat yaşayarak yaşatmaya yöneltelim. Yöneltelim ki gelecek kuşaklar bizleri lanetle değil saygıyla ansınlar. R

[Kafkas Birliği Başkanı Sn. Muhittin Ünal'ın Çerkes Sürgünü'nün 133. Yıldönümü anma etkinliklerinde yaptığı konuşmadan alınmıştır.]

21 MAYIS 1864

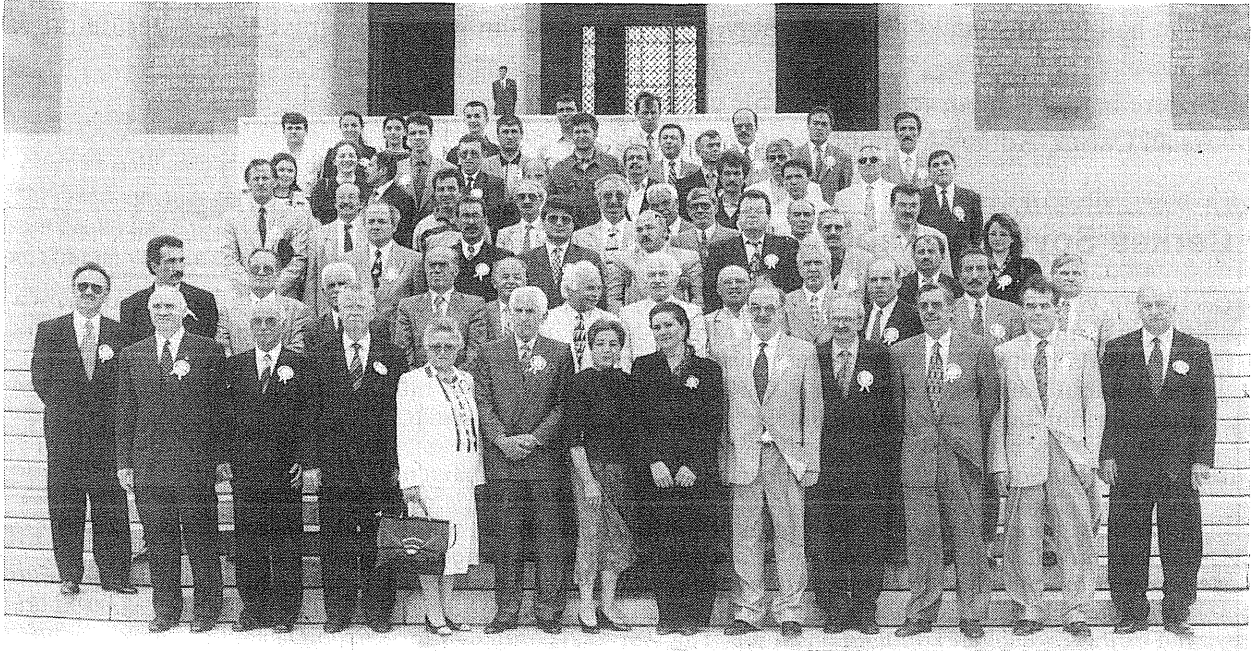
BÜYÜK ÇERKES SÜRGÜNÜ'NÜN 133. Yıldönümü Kafkasye ve muhaceret ülkelerinde yapılan çeşitli etkinlikler ile anıldı.

1864 yılında Çarlık Rusya'sına karşı bir asrı aşkın bir süre verilen bağımsızlık mücadelesinin kaybedilmesinden sonra yaşanan Büyük Çerkes Sürgünü'nün 133. yılı anısına Ankara'da gerçekleştirilen anma töreni etkinlikleri, 24 Mayıs Cumartesi günü Türkiye'deki Kafkas derneklerinin temsilcilerinin Anıt Kabir ziyaretiyle başladı. Törenler, Kafkas Birliği Genel Merkezi'nde yapılan konferanslar ile devam etti.

Kafkas Birliği Genel Merkezi'nde düzenlenen anma programı ve konferanslar Sn. Saim Tunç'un açılış konuşmasıyla başladı. Anayurda yönelik çalışmaları ile büyük takdir kazanan Sn.İhsan Saleh'e 133. Yıl Hizmet ve Onur Ödülü, Kafkas Birliği Başkanı Sn. Muhtetin Ünal tarafından verildi.

İlk konferans *Kafkasya'dan Osmanlı'ya Zorunlu Göçler* kitabıyla tanınan araştırmacı Sn. Bedri Habiçoğlu tarafından sunuldu. Program, Kafkas dernekleri temsilcilerinin Cumhurbaşkanı Sn.Süleyman Demirel'i ziyaret etmesi nedeniyle ara verildi. Toplantının ikinci kısmı Ankara Milletvekili Sn. Ali Dinçer ve Prof. Dr. Anıl Çeçen'in konuşmalarıyla devam etti.

Etkinliklerin Pazar günü bölümü Anayurdundan koparılmasına ve her türlü zorluklara karşın yaşatılabilen Kafkas folklorunun ve kültürünün sergilendiği açık hava gösterisi olarak düzenlenmişti. Kafkas Birliği Ankara Şubesi Başkanı Sn. Münevver Aykaç'ın konuşmasıyla başlayan etkinliklerde Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Kafkas Dansları Topluluğu, Sakarya Kafkas Derneği Halk Dansları Komisyonu ve Kafkas Birliği Ankara Şubesi Halk Dansları Komisyonu Kafkas halk danslarından örnekler sundular. Değerli sanatçılarımız Azmi Toğuzata, Doğan Özden ve Kafkas Birliği Ankara Şubesi Müzik Komisyonu seslendirdikleri parçalarla, sürgünden sonra bile Kafkas kültürünün yok olmadığını göstererek şarkılarımızla sesimizi duyurdular. Kalabalık bir izleyici grubunun izlediği etkinliklere CHP Genel Başkanı Sn. Deniz Baykal ve Çankaya Belediye Başkanı Sn. Doğan Taşdelen de bir süre katıldılar. Doğan Taşdelen yaptığı konuşmada, Çerkeslerin Türkiye etnik mozağında çok önemli bir yere sahip olduğunu ve ilerici, demokrat, çağdaş toplumsal yapılarıyla örnek oluşturduklarını belirtti. Etkinlikler, yaşayan Çerkes kültürünün önemli bir örneği olan mahalli düğünlerle son buldu.

Kafkas Dernekleri temsilcilerinin Anıt Kabir ziyaretinden bir görünüm

ADIĞEY CUMHURBAŞKANI CARIM ASLAN'IN 133.YIL MESAJI

21 Mayıs 1997, Kafkas Savaşı'nın sona erişinin 133. yılıdır. Bu savaş, Adıge halkının uğradığı felaketlerinin en büyüğüdür.

Ulusun tarihindeki en uzun süreli bu savaş sonucunda halkımız dağıtılmış, yüzyıllardır üzerinde yaşadıkları tarihi topraklarını terk etmek zorunda bırakılmıştır. Bu gün Adıgelerin büyük çoğunluğu dünya üzerinde, dağınık olarak yaşamak zorundadır.

Uzun yıllar geçmiş olsa bile bu felaketi unutmamak ve unutmayacağız. Çeşitli halkların bu savaş nedeniyle uğradığı kayıp ve acıları ebediyen yüreklerimizde korunacaktır.

Artık tarihe mal olmuş olan bu savaşın suçlularını bulmak için uğraşmıyorum. Ancak, ülkemizde halklar arasında barışı ve anlayışı kurmak ve koruyabilmek için bu savaşın açtığı kayıpları bilmemiz gerekmektedir.

Savaştan sonraki yıllarda Kuzey Kafkasya'da bir çok değişiklikler oldu. Şimdi bu bölgede çeşitli halklardan insanlar komşu ve kardeşlik ilişkileri içerisinde yaşamaktadırlar. Bölgemiz ve Rusya bu halkların ortak evi ve ülkesi haline geldi. Çeçen Cumhuriyetinde ve kimi Güney Rusya ülkelerinde meydana gelen olaylar göstermiştir ki; günümüzde mevcut ilişkileri değiştirmeye kalkanlar halklarını felakete götürebilecektir.

Zamanımızda, "Kafkas Savaşı" üzerine yapılan doğru değerlendirmelere biz de büyük önem veriyoruz. Bu konuya önce deyinen Rusya Federasyonu Başkanı Boris Yeltsin, savaşın gerçek yüzünü ve Kuzey Kafkasya halklarının özgürlükleri için yaptıkları yiğitçe mücadeleyi dile getirmiş ve bu halkların kültürleri ile güzel geleneklerinin korunması için gerekli imkanların yaratılması gerektiğini belirtmiştir.

Kafkas savaşının yol açtığı sorunlar az değildir. Bunların başında Adıge ulusunun diriltilmesi ve kültürünün geliştirilmesi gelmektedir. Biz iyi biliyoruz ki, bu sorun halklar arası anlayış ve ortak vatandaşlık bilinci olmaksızın aşılamayacaktır. Biz, Adıgey Cumhuriyetinde yaşayan halklar arasındaki saygı ve anlayışın korunması için gerekeni yapıyoruz ve ileride de yapacağız.

Sizlere barış ve huzur içinde güzel bir yaşam diliyorum yurttaşlarım.

Aslan Carım, Adıgey Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı

Çerkes Soykırımı kabul edilecek mi?

Geçtiğimiz yılın 29 Nisanı'nda Adıge Cumhuriyeti Devlet Meclisi-Xase'nin kararı (no:64/1) uyarınca Adıgey Cumhuriyeti Başkanı ve Devlet Meclisi-Xase Rusya Federasyon Meclisi ve Devlet Duması'na bir çağrıda bulunarak; Rus-Kafkas savaşları sonucunda Adıge (Çerkes) Halkına jenosit uygulandığının kabul edilmesi istenmiştir. Ulusal Yas Günü (21 Mayıs) münasebetiyle Adıge Mak gazetesi muhabirinin bu konudaki gelişmeleri sorması üzerine Başkan Carım Aslan'ın yaptığı açıklama şöyle:

Ben ve Yevgeni Salov yaptığımız ortak çağrı ile Rusya Devlet Duması'ndan Kafkas Savaşları esnasında Adıgelere (Çerkeslere) jenosit uygulandığının kabul edilmesini istemiştik. Biz, devletin en yüksek organının bu yönde alacağı bir kararın Adıgey Cumhuriyeti'nde, tüm Kuzey Kafkasya'da ve Rusya Federasyonu'nda halklar arası güven ve anlayışı sağlamlaştıracığını düşünmüştük.

Ne yazık ki bu güne kadar Duma, bu çağrıyı görüşmemiştir. Ama ben ve Parlamento başkanı bununla kalmayacağız ve bu konunun takipçisi olacağız. Zira büyük felakete uğratılan Adıgey (Çerkes) halkının tarihi hakluluğunun kabul edilmesi bizim için anlamlı olduğu kadar Rusya Devleti'nin güçlendirilmesi yönünden önemlidir.

KHABARDEY BALKAR CUMHURBAŞKANI KOKO VALERİ'NİN 133.YIL MESAJI

Bu gün Adıgeler'in ulusal yas ve anma günleridir. Bu gün tarihimize göz atmamız ve geçmişimizi değerlendirmemiz gerekmektedir. Yeni felaketlere uğramamak için ulusumuzun tarihini doğru olarak ve iyice bilmeliyiz. Rusya'nın liderleri, 150 yıl önce yapılmış olan bu savaşın Adıgeler için bir jenosit olduğunu dile getiriyor. Adıgey, Khabardey Balkar ve Karaçay Çerkes Cumhuriyetlerinin Parlamentoları bu konuda kararlar alıp, jenositin kabul edilmesi için Rusya Başkanı'na ve Duma'ya başvuruda bulunmuşlardır. Rusya'nın bu konuda bu güne kadar bir adım attığı görülmemiştir. Bu yüzden bizler başvurumuza yeterli cevap alabilmemiz için bazı güçlükleri göğüslememiz gerekecektir. Şunu da belirtmek isterim ki, bu konuda henüz resmi bir belge oluşmamışsa da Rusya Federasyonu liderleri konuya sözlü olarak değinmişlerdir. Örneğin Boris Yeltsin'in "Cumhuriyet günü" nedeniyle gönderdiği mesaj bizim için bir tutanaktır. Başkan, bu mesajında jenosidi kabul etmektedir.

Bu gün bizim uğraşımız ve hedefimiz, geçmişi unutmadan Adıgelerin önündeki güçlükleri aşmayı başarmak ve halkın ebediyen saygın bir şekilde yaşatılmasını sağlamaktır.

Koko Valeri

Khabardey Balkar Cumhurbaşkanı

KRASNODAR EYALETİ YÖNETİCİLERİNİN 133. YIL MESAJI

21 Mayıs, Rusya tarihinde önemli bir gün olarak yerini almıştır. Bu gün Kafkas savaşlarının sona erişinin 133.yılıdır.

Bu gün, Kuban'da ve Kuzey Kafkasya'da yaşayan insanlar için önemlidir. Bu savaşın yol açtığı felaketleri, Kafkasya'nın yüksek dağlarında yaşamakta olan Ruslar ve Adıgeler devamlı hatırlamaktadırlar.

Kafkas savaşına olan bakış farklılıkları vardır. Ancak onun sonuçlarını doğru olarak söylemek isteyenler ve halklar arasında yol açtığı düşmanlığı görmezlikten gelenler de vardır. Bu şekildeki yaklaşımın sonucunun Çeçenistan felaketi olacağını herkes öğrenmiş bulunuyor. Bölgemizden çeşitli halklara mensup binlerce insan, yaşlı, kadın ve çocuğun kanları akıtılmıştır.

Kafkas halkları arasındaki asırlardır süren dayanışmayı unutmamamız gerekmektedir. Bunun temelinde barışçı yaşam vardır. Onlar çeşitli konularda baş gösteren anlaşmazlıkları birlikte ve yardımlaşarak çözmüşlerdir.

Değerli Kubanlılar, değerli Adıge dostlarım! Değerli Kuzey Kafkasyalılar!

Nikolay Kondratenko
Krasnodar Eyaleti
Yönetim Başkanı

V. Beketov
Krasnodar Eyaleti Yasama Meclisi
Başkanı

V. Sipiridonov
Rusya Federasyonu Başkanı'nın
Krasnodar Eyaleti'ndeki Temsilcisi

Tarihin, halklarımızı nasıl kardeş yaptığını hiçbir zaman unutamayız. Topraklarımız tüm Kuzey Kafkasya insanların kanlarıyla boyanmıştır. Babalarımızın, dedelerimizin emeği ve alın teri ile ülkemiz daha güzel ve zengin olmuştur. Bu gerçekler, halklarımızın arasındaki güven ve dostluğu bozmak isteyenlere sürekli hatırlatılmalıdır. Kuban, tüm Kuzey Kafkasya gibi güzel bir yaşam ülkesidir ve öyle de kalacaktır. Bunun için de Kazaklar, Adıgeler ve bölgede yaşayan tüm insanların sorumlulukları olduğu unutulmamalıdır.

Hepimizin ülkesi olan Rusya'da meydana gelen bu felaketin, hepimizin felaketi olduğunu unutmuyoruz. Ülke bizim anamızdır. Ana için çocukların hepsi aynıdır. **Onun için bu gün çanlar Kafkas savaşlarında canlarını yitiren tüm insanlar için çalmaktadır. Biz asırlardır komşu olarak yaşayan bu halklar arasında barış yoluyla çözümlenemeyecek bir sorun olabileceğine inanmıyoruz.**

Atalarımızın bize gösterdikleri yolda ilerleyerek, ortak ülkenin zenginliği için çalışarak her türlü sorunumuzu anlayış içerisinde çözerek yaşayalım.

Barış ve anlayış aramızda sürekli olsun.

Kafkas Birliği Demirel ile görüştü

21 Mayıs anma etkinlikleri kapsamında Ankara'ya genel Kafkas dernekleri temsilcileri, Cumhurbaşkanı Sn.Süleyman Demirel'i ziyaret etti. Türkiye tarihinde ilk defa bu anlamlı günde temsilcilerimiz ile Cumhurbaşkanı arasında gerçekleşen bu görüşmede Kafkas Birliği Başkanı Muhittin Ünal bir konuşma yaparak, derneklerin ortak istek ve taleplerini dile getirdi. Aşağıda, görüşmede Sn.Demirel'e sunulan ortak metni okuyucularımızın bilgisine sunuyoruz.

Saygıdeğer Cumhurbaşkanı,

21 Mayıs 1864 tarihi, bir buçuk asır süren ve tarihte örneği az görülen Rus-Kafkas Savaşı sonucunda anavatanımız Kuzey Kafkasya'dan irademiz dışında ve zorla, kitleler halinde çıkarılışımızın 133. Yıl dönümüdür. Bu tarih her yıl Çerkeslerin yaşamakta olduğu 40'tan fazla ülkede, Kafkasya'da ve dolayısıyla ülkemizde de törenlerle anılmaktadır. Bugünkü etkinliklerimiz de aynı kapsamda olup başkaca bir amacı bulunmamaktadır.

Son üç senedir 22 şubesi ile merkez-şube ilişkisi içerisinde kültürel amaçlı çalışmalar yapmakta olan Kafkas Derneği 22.12.1996 tarihinde yapılan olağan Genel Kurulda 18 derneğin daha katılımı, tüzük değişikliği ve isim değişikliği ile KAFKAS BİRLİĞİ DERNEĞİ adını almıştır. Tüzüğümüz onay aşamasında olduğu için şimdilik eski adımızı kullanmaktayız. Lütfedip kabul buyurduğunuz heyete; Merkez Karar Yönetim Kurulu üyelerimiz ve bağlı 40 derneğimizin sayın başkanları dışında bağımsız hizmet ifa etmekte olan kardeş dernek başkanlarımızı da dahil etmiş bulunuyoruz.

Malumları olduğu üzere, Kuzey Kafkaslılar ülkelerinden zorla çıkartıldıktan sonra, vatan kaybetmenin ızdırabını çok iyi bileerek yerleştikleri ikinci vatanlarına yönelik tehlike ve kötü emellere göğüslerini siper etmekte tereddüt etmemişlerdir. 93 Harbi, Balkan Harbi, Birinci Dünya Harbi ve nihayet Kurtuluş Savaşı bununu örnekleriyle doludur. Amasya Mülakati'nda hazır bulunan beş kişiden dördünün, Sivas Kongresine katılan 38 delegeden yedisinin, Sivas'tan Ankara'ya gelen 11 kişilik Heyet-i Temsiliye'den dört kişinin, Devlet Şeref Mezarlığında yatmakta olan Atatürk'ün 61 silah arkadaşından dokuz kumandanın Çerkes kökenli olması çok açıktır örneklerdir.

Türkiye'nin bizlere vatan olması için canlarını, kanlarını esirgemeyen dedelerimiz başta, bu topraklarda dört neslimiz yatmaktadır. Bizler beşinci nesiliz ve bu ülke tar-

tışma götürmez şekilde bizim de vatanımızdır ve ecdadımızın ayrılmış olduğu Kuzey Kafkasya'ya ilaveten Türkiye gibi güzel bir vatanı sahip ve onun vatandaşı olmaktan da memnunuz.

Bu günkü ziyaretimizin amacı, 133 yıl önce dedelerimizi bu topraklara kabul eden Türk Devletinin bu günkü Devlet Başkanı sıfatıyla zatı alilerine Kuzey Kafkaslı hemşehrilerimiz adına şükranlarımızı sunmak, bu günün anısına bir plaket takdim etmek, Laik ve Demokratik Türkiye Cumhuriyeti'nin bölünmez bütünlüğüne, birlik ve beraberliğine olan bağlılığımızı yüksek huzurlarında birlikte ifade etmek ve nihayeti özetle bazı sorunlarımızı da arz etmekten ibarettir.

İlgilerini beklediğimiz sorunlardan bazıları;

1. Savaşlar yüzünden dünyanın her tarafına serpilmiş Anavatanları dışında yaşamakta olan Kafkaslılar olarak savaş değil sadece barış istiyoruz. Çeçenistan'da başlamış olan barış sürecinin sürekli kılınması, Osetya ve Abhazya'da da barışın bir an önce sağlanabilmesi için sonuç alıcı çabaların,
2. Devlet Politikası gereği Rusya Federasyonu ve Gürcüstan'ın torak bütünlüğünü savunma zorunluluğunu anlıyoruz. Ancak hasbelkader o ülkeler toprakları içerisinde kalan ve binlerce yıldır üzerinde yaşadıkları tarihi topraklarında özgürce yaşamaktan başka dileği olamayan kardeş Cumhuriyetlerimize, insan hakları ve uluslararası kurallar çerçevesinde fiilen yardımcı olunmasını,
3. 4.4.1994 tarihinde AGİT ve Rusya Federasyonu temsilcilerince de imzalandığı üzere Gürcüstan ve Abhazya'nın eşit koşullarda müzakere yoluyla sorunun çözümleneceği yazılı antlaşma gereğidir. Hal böyleyken Rusya Federasyonu Çeçen Savaşını bahaneyle ve geçici koşuluyla Ambargo kararı almış ve giderek BDT'nin tü-

müne teşmil etmiş ve son günlerde Abhaz kardeşlerimizin seyahat, haberleşme ve yaşam hürriyeti kısıtlanarak açlığa mahkum edilmiştir. Bir tarafı tutup diğer tarafı açlığa mahkum ederek anlaşma imzalamaya zorlamak hiçbir şekilde insani değildir. Uluslar arası kurallara da uymaz. BDT'nin haksız yere ambargo uygulaması yetmiyormuş gibi Abhazya'da yaşamakta olan Abaza halkının beş-altı katının yaşamakta olduğu Türkiye'de ambargoya uymaktadır. Bizler bunu anlamıyoruz. Ambargoların kaldırılması veya en azından insani uygulamalarla hafifletilmesi suretiyle eşit koşullarda müzakerelerin devamını sağlamak üzere gerekli müdahalelerin,

4. 7 milyon dolayındaki Kuzey Kafkasyalının yaşadığı ülkemizdeki hemşehrilerimizin sevinçlerine vesile olması bakımından TRT'nin düzenlemekte olduğu Çocuk Şenliği'ne her yıl Kuzey Kafkasya Cumhuriyetlerinden birisinin çocuk ekibinin çağrılmasının geleneksel hale getirilmesi için ilgililere talimatlarını,
5. Kuzey Kafkasya Cumhuriyetlerinin zengin kaynaklarının, bizlerin akrabalık bağlarından da istifade edilerek iki tarafın da lehine olacak şekilde değerlendirmek amacıyla sosyal, ekonomik ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi için TİKA-KOSGEB ve benzeri kuruluşların daha aktif bir şekilde konuyla ilgilenmelerinin temini,
6. Kurtuluş Savaşına büyük katkıları olduğu halde birçok etmenin tesiriyle ömrünü

sürgünde tamamlayan, af kanununa rağmen yargılanma isteğinde direterek Türkiye'ye geri dönmemiş olan Ethem Bey hakkında tarihçilerimizin, araştırmacılarımızın vereceği nihai karar ne ise ona biz saygılıyız. Eğer Ethem Bey gerçekten hain ise hain olarak kalsın. Ama 7 milyon civarındaki Kuzey Kafkasya kökenli insanın ortak adı olan ÇERKES kavramının okul kitaplarında Ethem Bey'in ismi ve hain sıfatı ile birlikte kullanılması, bizlere ızdırap verdiği gibi, derslerde bu konu işlenirken çocuklarımızın körpecik dimağlarına farkında olmadan kötü tohumlar ekmektedir. Daha çok kaynaşmanın önündeki bu engelin kaldırılmasını teminen Talim Terbiye Kuruluna talimatlarını,

7. Kuzey Kafkasya Cumhuriyetlerinin Üniversiteleri ile Türkiye'deki Üniversiteler arasında kardeş Üniversite uygulamasına geçilmesi, Kafkasya'daki Üniversitelerde Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinin, buradaki Üniversitelerde de Kafkas Dilleri ve Edebiyatı bölümlerinin karşılıklı olarak açılması için Üniversiteler Yönetimine tavsiyelerini,
8. Türkiye Televizyonları yayınlarının Türkiye Cumhuriyetlerinde olduğu gibi Kuzey Kafkasya Cumhuriyetlerinde de izlenebilmesini temin amacıyla TRT yönetimine tavsiyelerini, önemle arz ederiz. Saygılarımızla,

Muhittin Ünal
Genel Başkan

Kafkas dernekleri temsilcileri Cumhurbaşkanı Demirel ile görüştü.

Çağımızın bir kahramanı

Mevlüt ATALAY

TOLSTOY, Hacı Murat'ı anlatan romanına "Çağımızın Bir Kahramanı" adını vermişti. 133 yıldır sürgünde yaşamak zorunda bırakılan bir halkın tasa ve kıvançlarını içtenlikle paylaşan, onların kendi kaderlerini kendi ana yurtlarında tayin etmek için çaba gösteren, dünyanın neresinde olursa olsun Adıgelerin etkinliklerine koşan bir insana en uygun sıfatın "Çağımızın Bir Kahramanı" olması gerektiğine inanıyorum.

Adını çok duyduğum İhsan ile nihayet 125. Yıl anma toplantısında tanışmışım. Suriye'ye yerleştirilmiş bir ana ve babanın oğlu olan İhsan Saleh, liseyi Suriye'de bitirdikten sonra Ankara'da tıp öğrenimine başlamış, İstanbul Tıp Fakültesinde bitirmiş. İhtisasını Almanya'da yapmış. Askerliğini Suriye'de yaptıktan sonra Almanya'ya dönerek çalışmaya başlamış.

İhsan Saleh, Adıgelerin yıllarca çekmiş olduğu acının izlerine hem Anadolu'da hem de Suriye'de tanık olmuştur. Anadiliyle konuşmanın "büyük suç!" kabul edildiği, asimilasyonun önlenemez yükselişinin Adıge halkını kemirdiği, yok olmanın eşğine getirdiği zamanlarda; bir ulusun gelişmesi, kendi öz değerlerine sahip çıkmasının ancak ve ancak Anavatanda mümkün olabileceği gerçeğini yakalamış. Yaşamını da bu uğurda savaşmaya adanmış.

İhsan Saleh'i dünyanın neresinde olursa olsun, Adıgelerin yaptığı toplantılarda görmek olası. Dünya Adıge Örgütünün kuruluşundan beri aktif üyelerinden. Almanya'da yaşayan işçi hemşehrileriyle dernek çalışmalarını yürütüyor. Onlara Adıge tarihini, Kafkasya'yı öğretiyor. Törelерimizin güzelliklerini yeniden keşfetmeleri için yol gösteriyor.

"Almanya'ya ve Suriye'ye vergi veriyorum. Doğu Almanya ile Batı Almanya birleştikten sonra vergi oranlarımız, Doğu Almanya'nın kalkındırılması neden gösterilerek arttırıldı." diyor İhsan Saleh. Yaşadığı, çalışıp kazandığı ülkelere vergi vermekten kaçınmıyor. En vefakar vatandaşlar bu konularda neler yapıyorlarsa İhsan da onlardan geri kalmıyor. **"Yalnız" diyor Saleh "tüm benliğimizle bağlı olduğumuz Anavatanımıza da vergi**

vermek zorunda olduğumuzu unutmamak gerekir." İhsan Salih, sözlerine şöyle devam ediyor: "Perestroyka'dan sonra eşim, oğlum ve ben oturduk, Kafkasya için neler yapmamız gerektiğini tartıştık. Oraya yapılması gerekenin çok olduğunu, ancak kendi öz gücümüzle yapabileceklerimizin olduğuna da kanaat getirdik. O çalkantılı, o her yerin toz duman olduğu zamanlarda Kafkasya'daki kardeşlerimizin ilaca, hastahanelerin tıbbi malzemelere, gıda ve giyecek maddelerine ihtiyaçları olduğunu tespit ettik. Yaşadığım kentte bir yardım kampanyası açarak hastahaneler için tıbbi malzemeden tutunda, özürülüler için tekerlekli sandalyeye dek oradaki halkımızı bir nebzecek olsa da rahatlatacak, soluk aldıracak dört tır dolusu eşya götürdük."

İhsan'ın sözünü ettiği yardım malzemelerini getirdiği zaman ben de Maykop'taydım. Yeni Cumhuriyet olmuş Adıgey, bu malzemelerin getirilişini, dağıtılışını günlerce konuşmuştu. Maykop'da altmış dört ayrı halk yaşıyor. Tam anlamıyla mozaik bir devlet, Adıgey. İhsan, hiç bir halkı kayırmadan getirdiği yardım malzemelerini sivil toplum örgütlerine vermişti, ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması için. **"Biz, hangi dinden, hangi ırktan olursa olsun birlikte yaşamak zorunda olduğumuzun bilincinde olmalıyız. Karşılıklı sevgi, saygı ve anlayış içinde yaşamalıyız."** diyordu. İhsan Saleh, "ben buraya kadar getirdim bundan sonrası sizin işiniz." demeden malzemelerin sayımını öğluyula birlikte yapmıştı.

Yeri gelmişken hemen söyleyelim: İhsan Saleh Alman olan Dorothee ile evli. Bir çocukları var. Gerek Dorothee gerekse ahrete göç etmiş olan Dorothee'nin annesi, Almanya'da yaşayan Adıgey elçilerinden. Almanya'da yaşayan pek çok hemşehrimizin saygı ve sevgiyle onlardan söz ettiğini duymuştum. "Kaçırılma olayları başladığında -Sabancı ve Çeçen dostlarımızın kaçırılmasını ima ediyor artık Kafkasya'ya gidemeyiz. Baksana, insanlar kaçırılarak fidye isteniyor" dediğimde Dorothee, Ben seni daha yürekli sanıyordum. Demek ki sizi oralardan uzaklaştırmak için

planlar hazırlayan, yıldırım isteyenlerden korkuyorsun, öyle mi?" dedi, diyor İhsan.

"Peki, ev aldın Maykop'ta. Oraya yerleşecek misin? Sayın Dorothee'da oraya yerleşecek mi?" diyorum. Şaşırıyor Saleh? Sorumu anlamıyor. "Ne kadar anlamsız bir soru" diyor içinden. Sonra yüzü aydınlanıyor: "Evet, yerleşeceğiz, planımızı gerçekleştirmek için bir engel çıkmazsa 1999'da Maykop'a yerleşeceğim." Diyor.

NI PERIT

Maykop'ta iken bir gün İhsan Saleh'in beni aradığını, bir konuda konuşmak istediğini söylediler. Buluştuk. Kafkasya'daki nüfusunun azlığından, asıl anavatanda olması gereken nüfusun sürgünde bulunmasından yakınıyordu. Sözü fazla uzatmadan "Kafkasya'da en kalabalık nüfusa sahip olan bir aile belirledik. Bu konuda yöneticiler bana çok yardım etti. Onlara teşekkür ediyorum. Benim amacım şu; iki yıl süreyle bu aileye 1000 \$ vermek istiyorum. Ayrıca onların gereksinim duydukları yardımı da yapacağım. İki yıl sonunda bu çok çocuklu anneye bir altın madalya takmak istiyorum. Anneye bir isim bulalım." Dedi. Konu hakkında pek çok öneriler getirdim. Konuşmamıza tanık olanlar da öneriler getirdiler. Sonunda, bu vefakar, gerçekten halkını diriltmek için kendini riske sokan bu anaya "NI PERIT" adı verildi. İhsan, kendi ailesi içinde bir yardım fonu oluşturdu. Eşi, çocuğu ve kendisi düzenli olarak her ay belirli bir miktar para yatırıyorlar. "NI PERIT"ı artık sadece Adıgey'de aramıyorlarmış. Khabardey Balkar ve Karaçay Çerkesk'te de bu ödül için adaylar arıyorlarmış.

İhsan'ın dedelerinin göç etmiş olduğu yörede okuyan öğrenciler için oğlunun oluşturduğu bir fon daha var, Rami henüz Dişçilikte Fakültesinde okuyor. Ancak, öğrenci olsa da onunda Anavatanına karşı görevlerinin, sorumlulukların olduğu unutmaması gerektiğine inanıyor. Oğlu, babasından aldığı harçlıkların bir kısmını biriktirerek 500 \$'ını bir öğrenciye veriyor. Bu öğrenci, okulda çalışan tüm öğretmenlerin aday olarak gösterdikleri çalışkan, Adıge kültürüne bağlı, sigara ve içki içmeyen bir öğrenci olması gerekiyor. Öğrencinin öğretmenine de böyle bir öğrenci yetiştirdiği için 500 \$ veriliyor. "İsterlerse bu parayı kendileri yesin, isterlerse okulun bir gereksinimini karşılamak için okula versinler. Bu onların bilecekleri bir şey." diyor İhsan. Oğlu her yıl bu ödülü vermek için

Adıgey'e gidiyormuş. Kendisi ve eşi madden ve manen Anayurdundan uzak kalmadığı gibi oğlunun da uzak kalmasına gönlü razı olmuyor.

ANAVATAN FONU

"Ben Anavatanımdan uzaktayım. Ne yapabilirim..." demenin hiç bir anlamı yok, diyor İhsan Saleh. "1864 Büyük Sürgününde halkımızın çoğu Anayurtlarını terk zorunda bırakıldılar. Kültürümüz, sözlü ve maddi değerlerimiz dünyanın pek çok yerine dağıldı. Onları toplamak, değerlendirmek bizim en önde gelen görevlerimizden biri. Belki de en önemlisi." diyor İhsan Saleh. Bu konuyu dert edinen on bir kişi bir araya gelerek bir fon oluşturmuşlar. Bir bankaya hesap açtırarak her ay düzenli olarak belirli bir meblağ yatırmaya başlamışlar. Amaçları, bilim adamlarının her yıl bir ülkeye gönderilerek araştırma yaptırmak, kaybolmaya başlamış sözlü, yazılı kültürel değerlerimizi toplamak, bir araya getirmek. Bu yıl Adıgey'den dört bilim adamını Türkiye'de araştırma yapmak için görevlendirmişler. Önümüzdeki yıllarda da bu veya başka bilim adamları tarafından kültürel değerlerin toplanması, yayımlanması çalışmaları sürdürülecek.

"Siz de bir fon oluşturun" diyor İhsan Saleh. Türkiye'de yedi milyon Çerkes'in yaşadığı söyleniyor. Yılda kişi başına 1 \$ verseniz üç milyon dolar yapar. Veremez misiniz amacınız için 1 \$'ı?" Evet veremez miyiz acaba? Ben herkesin gönülden kişi başına 1 \$ verebileceğine inanıyorum. Ama bunun organizasyonunu yapmak gerekir. Bu 1 \$'ların insanlarımız için büyük anlamlar taşıyacağına da inanıyorum.

İhsan, Anavatana gittiğinde parasını devlet bankalarında bozdurmaktan tutunda, sanatçılara, edebiyatçılara, yöneticilere nasıl bir yardımda bulunabileceğine kadar her şeyi önceden planlıyor. Söz vermekle kalmıyor, verdiği sözü de yerine getiriyor.

Peki, bu insana "Çağımızın Bir Kahramanı" sıfatını yakıştırmak çok mu abartılı? Ben abartılı olduğuna inanmıyorum. İhsan Saleh'in bu kadar çabasının yanı sıra Türkiye'ye kadar elini uzatarak, şimdi içinde oturduğumuz, çeşitli kültürel etkinlikler gösterdiğimiz dernek binamıza azımsanmayacak kadar çok bir para yardımında bulunduğunu da eklemek istiyorum.

Abhazya Yardımlarımızı Bekliyor!

KAFKAS BİRLİĞİ GENEL MERKEZİ'NDEN İVEDİ ÇAĞIRI

Yasalardan doğan hakkını kullanarak 23 Temmuz 1992 tarihinde bağımsızlığını ilan ettiği için 14 Ağustos 1992 tarihinde uğradığı haksız Gürcüstan işgaline kahramanca karşı koyup topraklarını savunan Abhaz kardeşlerimiz, savaş meydanlarında baş edilemedikleri için bugün ambargo uygulanarak pes ettirilmek istenmektedir. 4 Nisan 1994 tarihinde Moskova'da imzalanan, Moskova'nın AGİT temsilcisinin ve BM temsilcisinin de hazır bulunduğu antlaşmaya göre, Abhazya ve Gürcüstan eşit koşullarda katılacakları görüşmelerle problemlerini çözeceklerdir. İyi bir başlangıç olan bu antlaşmaya rağmen Rusya Federasyonunun Gürcüstan politikasında meydana gelen değişiklik sonucunda bizzat Moskova, Çeçen savaşlarını bahane ederek geçici olmak kaydıyla Abhazya'ya ambargo ilan etmiş daha sonra da bunu tüm BDT'ne teşmil etmiştir. 28 Mart 1997 tarihinden itibaren de Ambargonun şiddetini artırmıştır.

Bağımsız Devletler Topluluğunun uyguladığı ambargo yetmiyormuş gibi uluslararası antlaşmalara bağlılık gerekçesiyle Türkiye de ambargo uygulamasına uymuştur. Öyle ki, T.C. vatan-daşı iken gittiği Abhazya'da evlenen ve çocuğu olan insanların eş ve çocuklarını T.C. vatan-daşlığına kaydettirmek üzere geldikleri Trabzon limanlarından içeri giremeyerek 10-12 gün yolcu gemilerinde bekletildikten sonra Abhazya'ya iade edilmektedirler. Bir devletin kendi vatan-daşına uyguladığı bu tür uygulamanın ne dereceye kadar insani bir uygulama olduğunu tak-dirlerinize bırakıyoruz.

Türkiye'de yaşamakta olan 7 milyon civarındaki Kuzey Kafkasyalı insanlar olarak asla savaş istemiyoruz. Savaşın verdiği ızdırapları en acı şekliyle yaşayan bir ırkın çocuklarıyız. 133 yıllık sürgün dönemimizde ülkemizde yaşayan Gürcü halkı ile ortak şeyler paylaştık. Bugün de Tür-kiye Gürcüleri halkıyla en küçük bir problemimiz yoktur. Barışa katkısı olacaksa Gürcü halkı-nın temsilcileriyle de bir araya da geliriz. Ama, Gürcüstan Yönetimi ve onlara destek verenlerin birlikte uyguladığı ambargoyla her türlü hürriyetinden mahrum edilen Abhazya'nın açlığa mah-kum edilerek hizaya getirilmesi ve istemediği antlaşmaları imzalamaya zorlanmasını gönlümüz asla kabul etmez. Gerekirse varımızı yoğumuzu paylaşırız ve bu onurlu direnişin onursuzca kı-rılmasına razı olmayız. Çünkü o topraklarda bizim de hakkımız vardır. Bugün için doğrudan bağımsız olmasa bile onlar bizim kardeşlerimiz olup, kan bağıımız ve tarihten gelen akrabalık bağlarımız vardır.

Abaza'sıyla, Çeçen'iyle, Dağıstanlı'sıyla, Adıge'siyle, Karaçay'ıyla, Abazin'iyle ve Kuzey Kafkasya kökenli diğer halk gruplarıyla, ekonomik sıkıntılarla karşı karşıya bulunan Abhazya'ya yardıma hazır olmalıyız. Temennimiz en kısa zamanda ambargonun kaldırılması ve kalıcı barışa görüşmeler yoluyla ulaşılmasıdır. Bu mümkün olmadığı takdirde Türkiye Çerkesleri olarak birlik ve beraberlik içerisinde Abhazya'nın yalnız olmadığını bir kez daha kanıtlamak zorundayız.

KAFKAS BİRLİĞİ DERNEĞİ
GENEL MERKEZİ
Ankara, 24 Mayıs 1997

Bağımsız Abhazya Yalnız Değilsin!

Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşayan Kafkas kökenli 7 milyonu aşkın vatandaşımızın yasalara uygun olarak oluşturdukları dernek, vakıf, kulüp, sivil toplum örgüt temsilcilerinin 24.05.1997 tarihinde Ankara'da yaptıkları ortak toplantıda, Abhazya'da cereyan eden son olaylar ve Abhazya'nın içinde bulunduğu zorluklar ayrıntılı biçimde görüşülerek aşağıdaki hususların kamuoyuna ve ilgili devlet temsilciliklerine duyurulmasına oybirliği ile karar verilmiştir.

Abhazya'da sıcak savaş bitmiş, sorunun siyasal çözüme kavuşturulmasına yönelik barış görüşmeleri başlatılmıştır. Abhazya'nın doğrudan taraf olarak yer aldığı bu görüşmelerde bugüne kadar hiçbir somut sonuç sağlanamamıştır.

Bugün Abhazya Cumhuriyeti yoğun bir ambargo altındadır. Bu nedenle Abhazya'ya uluslararası kurum ve devletlerden, özellikle ilaç, gıda ve insani yardım olmak üzere yardım ulaştırılması mümkün değildir. Ayrıca Abhazya'da yaşayan insanların her türlü seyahat, yurt dışına çıkma, pasaport alma, evlenme ve akraba ziyareti yapabilme özgürlükleri de ortadan kaldırılmıştır. Dışarıyla iletişimi sağlayan bütün kara, deniz ve hava yolları tamamen kapatılmış olup, sınırlardan yük ve yolcu taşıyan hiçbir aracın girişine izin verilmemektedir. Abhazya ile olan telefon bağlantıları da tamamen kesilmiş durumdadır.

Ambargo sonucunda Abhazya açlığa terk edilerek, adeta nefes alamaz bir durumda bırakılarak kendi varlığını ortadan kaldıracak anlaşmaları imzalanmaya zorlanmaktadır.

Abhazya'ya uygulanan bu ambargo ve yaptırımlar insan hak ve özgürlüklerine, devletler hukuku ilkelerine, uluslararası kuruluşların barışın sağlanmasına yönelik karar uygulamalarına aykırı olduğu gibi, taraflar arasında kabul edilen belgelere de uygun değildir. Bu itibarla Abhazya ile Gürcüstan arasında görüşmeler yoluyla barışın sağlanması için, her şeyden önce konan ambargonun kaldırılması zorunludur.

Abhazya'nın barışa giden yolda açlıkla boğuşarak değil, kendi özgür iradesiyle insan hak ve hürriyetlerine uygun adımlarla yürümesi sağlanmalıdır.

Taraflar arasındaki sorun, kuvvet kullanmaya gerek kalmadan, barışçı görüşmeler yoluyla, insan haklarına, devletler hukuku ilkelerine, hakkaniyet ölçülerine uygun olarak adil bir şekilde çözümlenmelidir. 7 milyonu aşkın insanımız, devletimizden sorunun çözülüp barış ve istikrarın kurulması için daha etkin ve duyarlı bir yol izlemesini beklemektedir.

Abhazya'da barış ve istikrarın kurulması için çalışmalar sonuçlanıncaya kadar, daha önce tüm sivil toplum örgütlerimizin ortak kararıyla kurulmuş bulunan KAFKAS ABHAZYA DAYANIŞMA KOMİTESİ'nin bu konuda tek yetkili yapı olduğunu ilan ediyor, yapacağı her türlü çalışmayı tüm gücümüzle destekliyor, aynı desteği, ülkemizin, barış ve adaleti savunan tüm kurum, kuruluş ve bireylerinden bekliyoruz.

Kafkas Birliği Derneği, Bandırma Derneği, Düzce Kafkas Eğitim Derneği, Sakarya Abhaz Derneği, İçel Kafkas Kültür Derneği, Tokat Derneği, Adana Kafkas Derneği, Pendik Kaynarca Derneği, Kartal Derneği, Sivas Derneği, Şarkışla Derneği, Balıkesir Derneği, Soma Derneği, Kocaeli Derneği, Ankara Derneği, Sungurlu Derneği, Mersin Derneği, Samsun Derneği, Burhaniye Derneği, Antalya Derneği, Gazi Osman Paşa Derneği, Düzce Abhaz Derneği, Sakarya Derneği, Çorum Derneği, Gönen Derneği, Iskenderun Derneği, Göksun Derneği, Konya Derneği, Turhal Derneği, Erbaa Derneği, Kütahya Derneği, Bahçebaşı Derneği, Bursa Derneği, Orhangazi Derneği, İzmir Derneği, Kayseri Derneği, Düzce Derneği, Sincan Derneği, İstanbul Abhaz Derneği, Şamil Vakfı.

ABHAZYA TBMM GÜNDEMİNDE

Sakarya Milletvekili Sayın Ersin Taranoğlu, 27 Mayıs 1997 günü TBMM'nde gündem dışı konuşmasında Abhazya ve Kafkasya'nın Türkiye için taşıdığı önemi dile getirdi. Özellikle Abhazya'nın bu gün içinde bulunduğu ekonomik sorunları TBMM'nde anlatan Taranoğlu, Abhazya'ya uygulanan ambargonun halkı olumsuz yönde etkilediğini, ilaç sıkıntısı çekildiğini, halkın toptan açlığa ve sefalete itildiğini bildirdi.

Ersin Taranoğlu'nun gündem dışı söz alarak yapmış olduğu bu konuşma, Abhazya'da yaşanan gerçekleri yansıtmış olması açısından sevindiricidir.

Yapmış olduğu konuşması sonrasında, TBMM'nin üyesi olan Gürcü asıllı milletvekilleri tarafından abluka altına alınan Taranoğlu'na; konuşmasında bahsettiği konuların geçerlilik taşımadığını, olayın bu şekilde aksettirilmesinin yanlış olduğunu, belirtiler.

Sayın Taranoğlu'na yapmış olduğu konuşmasından dolayı teşekkür eder, Kuzey Kafkasya kökenli milletvekillerimizin hiç olmazsa bize dost elini uzatan milletvekilleri ile işbirliği yapmalarını dileriz.

Sayın Taranoğlu'na Kafkas Derneği Genel Merkezi adına teşekkür ederiz. Türkiye'de yaşayan 7 milyon Kafkasyalı, Abhazya'nın ambargo ve kuşatma altında taviz vermeye zorlandığı zor günlerinde sağlanan yardım ve desteği hiç bir zaman unutmayacaktır.

Sakarya Milletvekili Sayın Ersin Taranoğlu'nun Abhazya konusunda TBMM'de yaptığı konuşma

Sayın Başkan, değerli milletvekili arkadaşlarım; sözlerime başlamadan önce hepinizi sevgiyle saygıyla selamlıyorum.

Gerek devletimiz gerek coğrafyamız açısından, üç bölge vardır ki, buralardaki gelişmeler hem devletimizi hem coğrafyamızı direkt ilgilendirmektedir. Bu üç ağırsıklet merkezi: Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu'dur. Son yüzyıllık tarihimiz içerisindeki gelişmeler ve bugün geldiğimiz nokta da bu üç bölgeyi Türk Devletin geleceği açısından yakından ilgilendirmektedir. Bu bölgelerdeki gerek içgüvenlik gerek dışgüvenlikle ilgili gerekse ekonomik, siyasi, sosyal bütün gelişmeler direkt ve en direkt olarak devletimizi ve burada yaşayan vatandaşlarımız olarak bizleri ilgilendirmektedir. İşte, bu cümleden olmak üzere, Kafkas bölgesinde yaşayan grupların, halkların problemleri, sorunları, komşularımızın Türkiye'de yaşayan akrabaları olarak bizleri de ilgilendirmektedir.

Bugün söz aldığım konu, Kafkasya'nın Abhazya bölgesindeki Abazalarla ilgili Türkiye Büyük Millet Meclisine bilgi arz etmek, Hükümeti bu konuda uyaraktır.

1992 yılında biten Gürcüstan-Abhazya Savaşı'nın üzerinden yaklaşık dört yılı aşkın bir zaman geçmiştir. Barış görüşmeleri başlamış ve devam etmektedir. Ne yazık ki, Abhazya'daki gerçek

durum bu yargıyı doğurmamaktadır. Abhazya ile Gürcüstan arasında imzalanan çeşitli anlaşmalarla Abhazya'nın da bir taraf olarak masaya oturduğu hepimizce malumdur. Bu anlaşmalarda Abhazya'nın ve Gürcüstan'ın yanı sıra Birleşmiş Milletler'in ve Rusya'nın da gözlemci olarak imzaları söz konusudur.

Abhazya Cumhuriyeti, bugüne kadar tanınmamasına rağmen, *de facto* olarak mevcuttur; ancak, bu durum, Abhazya'nın dış dünyada kendisini temsil etmesi bakımından da yeterli değildir.

Bugün, Abhazya'da gündeme getirmek istediğim birtakım sıkıntılar vardır. Bunları sırasıyla arz etmek gerekirse, birinci olarak, bir ekonomik ambargo söz konusudur. Abhazya Cumhuriyeti ekonomik olarak dünyadan ve komşularından tamamıyla tecrit edilmiş vaziyettedir. Bunun sonucu olarak Abhazya, kendi ürettiği ve üretebileceği yeraltı ve yerüstü hiçbir zenginliğini, ekonomik kaynağını dışarıya gönderme imkanına sahip olamamaktadır. Bugün, Abhazya için en önemli geçim kaynağı olan narenciye ürününü, hemen bitişindeki Soçi pazarlarına dahi indirmekten uzak, bu ekonomik ambargonun sonucunda da Abhazya Halkı hayati ehemmiyeti haiz olan hiçbir gıdayı, ilaç ve giyim eşyasını dışarıdan getirememektedir.

Abhazya Haklı şu anda ölümcül bir hastalığa yakalanmış olsa bile, kara, hava, denizyoluyla ülke dışarısına çıkması mümkün gözükmemektedir. Abhazya Cumhuriyetine ait limanlar ambargo altındadır. Bu durumda, bütün Abhazya, bütün ulaşım yollarının asgari kontrol altında bulunduğunu dikkate alırsak, dış dünyadan tecrit edilmiş vaziyettedir.

Abhazya'da bugün dış dünyayla hiçbir iletişim söz konusu değildir; telefon, telgraf, mektup, gibi iletişim araçlarından yararlanma imkanı söz konusu değildir. Gerek seyahat özgürlüğü gerekse uluslararası insani örgütlerin yardımlarından yararlanamayan Abhazya, bugün, büyük bir sıkıntı içerisinde.

Başlangıçta bu ambargonun bir Çeçen Savaşı nedeniyle geçici olarak sınırlardaki sızmaları önlemek için konulduğu Rusya Federasyonu yöneticilerine kamuoyuna sunulmuş olmasına rağmen, Çeçen savaşı bitmiş olmasına karşın, hala ambargonun devam ediyor olması, Abazaları, dolayısıyla onların buradaki akrabaları, dostları, yakınları olan bizleri üzmektedir.

Abhazya, anlaşmalara göre taraf olarak kabul edildiği halde, söz konusu kararlar alınırken hiçbir zaman Abhazya Cumhuriyetine danışılmamış ve toplantılara davet edilmemiştir. Daha sonra bu gelişmeler üzerine, Abhazya'nın *Geçrips* bölgesinde halkın yoğun katılımıyla gerçekleşen mitingde bu düşünceler dile getirilmiş, Abhazya'ya karşı bir yeni savaşın önlenmesi ve ambargonun kaldırılması işlenmiştir.

Bu anlamda kaleme alınan bildirimler Bağımsız Devletler Topluluğunun Devlet Başkanlarına, Kuzey Kafkasya Cumhuriyetlerinin Yöneticilerine, Rusya Federasyonunu Yöneticilerine ve parti liderlerine gönderilmiştir; ancak, bütün bu samimi ve haklı istekler göz önüne alınmadığı gibi, 14-15 Nisan 1997 tarihinde Rostov santralından yapılan Abhazya'ya gelen telefon bağlantılarının tamamı kesilmiştir. Böylece, Abhazya Halkı ve yöneticilerinin dış dünyayla olan bütün haberleşme hakları dahi ellerinden alınmıştır.

Görülüyor ki, Abhazya Halkı ve yönetimi her yönden acımasız bir şekilde sıkıştırılarak açlığa ve yalnızlığa mahkum edilmek istenmektedir; bununla da amaç, açıkça görüleceği üzere, Abhazya Halkını zor durumda bırakarak, iradesi ve isteği dışında, yaşamsal haklarını ortadan kaldıran bir anlaşmaya zorlamak ve icbar etmektir. Bunun insan haklarına, devlet hukuku ilkelerine, taraflar arasındaki sözleşmelere, hak ve adalet duygularına ne kadar uygun olacağı hususunu taktirlerinize bırakıyor, Abhazya Halkının onurlu yaşamını sürdürmek için olağanüstü bir güç sarf etmekte olduğunu ve bu çabalarında onlara yardımcı olmak üzere, onlara nefes aldırabilecek bir dost eline ihtiyaçları olduğunu ifade ediyor, bu konuda bütün kuruluşları ve **devletimizi** göreve davet ediyor, Dışişleri Bakanlığı'nın gündeminin hastane, mutfak ziyaretlerinin önüne Abhazya'yı alması dileklerle, hepinize saygılar sunuyorum.

Demirel'den Şevardnadze'ye ilginç teklif

Gürcüstan gezisinde petrol hattı pazarlığı

[Suat Taşpınar • Yeni Yüzyıl • 16 Temmuz 1997]

Cumhurbaşkanı Demirel'in Gürcüstan gezisi, Tiflis Yönetimiyle ilişkileri bozuk olan Rusya'da, "Azeri petrolü mücadelesinde Ankara öne geçiyor" endişesini körükledi. Gürcüstan lideri Edvard Şevardnadze'nin bugün, Azerbaycan lideri Haydar Aliyev'in de 1 ağustosta başlayacak Washington gezilerinden sonra Azeri petrolünde düğümün çözülmesi bekleniyor.

Rusya'nın etkili gazetelerinden Kommersant Daily'de yayınlanan bir yazıda, Demirel'in Şevardnadze'ye bir teklif götürerek, "Azeri petrolü için Bakü-Tiflis-Ceyhan hattını destekleyin, biz de Abhazya sorununda Gürcüstan'ın tezine destek verelim" dediği öne sürüldü. Türkiye erken üretim sevkiyatı için kullanılacak Gürcüstan hattını ana boru hattı için alternatif yapılmamasını, Ceyhan'a bağlanmasını istiyor.

Aynı gazete, ABD'nin Türkiye'yi saflam mütefrik olarak gördüğünü ve Azeri petrolünün Karadeniz'den değil, Ceyhan'dan taşınmasını tercih ettiğini yazdı. Haberde, Abhazya'nın tek taraflı bağımsızlık kararını tanımayan Gürcüstan yönetimi için Türkiye'nin desteğinin önem taşıdığı belirtildi.

Adıgey Cumhuriyeti'nde DÖNÜŞ YASASI KABUL EDİLDİ

133 yıl önce Anayurdundan sürgün edilen Çerkeslerin tarihsel haklarının tanınması yolunda Kafkasya'da başarılı çalışmalar yapılıyor. Adıgey Cumhuriyeti Meclisi Xase'nin geçtiğimiz yıl Kafkas-Rus Savaşları'nı soykırım olarak tanımasından sonra sürgün edilen Çerkeslerin torunlarının Anayurda Dönüş Hakkı gündeme gelmişti. Adıgey Meclisi Xase, bu konuda da örnek bir davranış göstererek **Anayurda Dönüş Yapanlar Hakkında** tarihi önemde bir yasayı kabul etti. 29 Mayıs 1997 günü kabul edilen bu yasa, bir yanda Kafkas Savaşları sırasında anayurdundan ayrılmak zorunda kalanların torunlarına Adıgey Cumhuriyeti topraklarına dönme hakkını resmen tanıırken, anayurda dönenlere belirli süre vergi muafiyeti tanınması gibi çeşitli özel haklar da tanıyor. Bu yasa ile **Anayurda Dönenlere Yardım Vakfı** kurulması ve yardım faaliyetleri için Adıgey bütçesinden özel bir ödenek ayrılması öngörülmüyor. Sovyetler Birliği sonrası dönemde geçiş sürecinin ağır ekonomik yükünü taşımasına karşın Adıgey Cumhuriyeti'nin bu yasayı kabul etmesi büyük bir fedakarlık örneğidir. **Anayurda Dönüş Yapanlar Hakkında Kanun**'un hazırlanması ve kabul edilmesinde emeği geçen herkesi kutluyor, Türkiye'de yaşayan hemşehrilerimiz adına şükranlarımızı sunuyoruz.

Anayurda Dönüş Yapanlar Hakkında Kanun

Adıgey Cumhuriyeti Devlet Meclisi (Xase) tarafından 29 Mayıs 1997 tarihinde kabul edilmiştir

Bu kanun, Adıgey Cumhuriyeti (AC) Anayasası'nın 10. Maddesi gereğince hazırlanmıştır; eskiden yurttaşlarımız olup anayurtlarına dönüş yapanların (repatriyantların) yasal haklarını, dönen (repatriyant) statüsü kazanma şekil ve koşullarını, bu statü ile sahip olacakları hak ve sorumlulukları belirlemektedir.

Madde 1. Bu yasanın düzenlediği başlıca hususlar şunlardır:

1. Bu kanunla tanınan haklar, Rusya Federasyonu (RF) kanunlarıyla, RF'nun imzaladığı uluslararası anlaşmalarla, RF topraklarında geçerli olan uluslararası hukuk kuralları ile dönenlere tanınan haklardan daha az olamaz.

2. Bu kanun, başka ülkelerden AC ve RF topraklarına, yasalara uygun olarak gelmiş olanların hak ve çıkarlarına aykırı hükümler içermez.

Madde 2. Dönenler (repatriyantlar)

Bu yasaya göre anayurda dönmüş sayılanlar; başka ülkelerde yaşayan Adıgeylerden, onların torunlarından, dış ülkelerde doğmuş veya onlardan türemiş olanlardan veya ulusal kökenine bakılmaksızın Kafkas Savaşları sırasında tarihsel toprakları olan Adıgeyden

(Çerkesya'dan) ayrılmak zorunda kalmış olanlardan doğmuş olup bu yasaya göre Adıgey Cumhuriyeti'ne dönüş yapma hakkı kazanmış olanlardır.

Madde 3. Dönenlerin hakları

1. AC topraklarına dönüş yapmış olanlar, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirgesi'nde, diğer uluslararası sözleşmelerde, aynı şekilde RF ve AC hukuksal metinlerinde tanınan hak ve özgürlüklerin tümünü diledikleri gibi kullanma hakkına sahiptirler.

2. Dönenler, aşağıda belirtilen haklara da sahiptir:

- a) Anadillerini, kültürlerini, gelenek ve göreneklerini koruma hakları,
- b) Adıgece soyadlarını, adlarını, baba adlarını kullanma hakları,
- c) Anadilinde okuma, öğrenim görme hakları,
- d) AC'nin kültür yaşamında yer alma hakları,
- e) Eğitim görme hakları,
- f) Daha önce yaşadığı ülkelerde edindiği meslekte çalışma hakları, bu konuda aldıkları eğitimin, RF ve AC yasalarına göre federasyon ve yerel cumhuriyet standartlarına uygunluğunu gösteren belgeler düzenlenmelidir.

g) AC'nden serbest çıkış hakları,

h) AC topraklarında özgürce dolaşma, diledikleri yerde yerleşme hakları (bu hak, AC yasaları ile devlet güvenliği, kamu düzeni, sağlık, manevi değerler ve başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla sınırlandırılabilir. Buna ilişkin düzenlemeler, dünyaca kabul edilen kişi hak ve özgürlükleri temel alınmak ve RF Anayasası ve yasaları buna göre değerlendirilmek suretiyle yapılır.)

i) AC sınırları içinde, AC yurttaşları gibi AC, devlet organları tarafından korunma hakları,

j) RF vatandaşlığını elde edebilmeleri konusunda yardımcı olmaları için AC devlet organlarına başvurma hakları,

k) Yurttaşlık yasası uyarınca AC topraklarında taşınır veya taşınmaz mal edinme hakları.

3. Bu yasaya uygun olarak AC'nde sürekli yaşayan dönenler, RF ve AC yasalarına göre aşağıda belirtilen haklara da sahiptir:

a) AC yasalarındaki düzenlemelere uygun olarak barışçıl toplantılar düzenleme hakkı,

b) Meslek birlikleri veya başka örgütlere veya derneklere (partilerle diğer siyasi örgütler dışında) özgürce üye olma, RF Ve AC yasaları çerçevesinde bu örgütlerin çalışmalarına katılma hakkı,

c) RF Ve AC yasalarına göre sağlıklarının korunması, tıbbi yardım görme, gerek duyacakları sosyal hak ve olanaklar edinme, eğitim ve dinlenme hakları.

Madde 4. Dönenlerin sorumlulukları

Dönenler RF ve AC yasalarına uymakla, RF ve AC topraklarında yaşayan çeşitli halkların geleneklerine ve ilişkilerine saygı göstermekle yükümlüdürler.

Madde 5. "Dönen" statüsünün elde edilmesine ilişkin işlemler

1. "Dönen" statüsü kazanmak için yapılacak işlemler:

a) Başvuru ve kayıt işlemleri

b) Bu işlemler, ayrıntılara girilmeden hızla gerçekleştirilmelidir.

2. Dilekçelerin verileceği makam, dönen statüsü kazanmak için yapılacak işlemler ve gerekli belgeler, AC Cumhurbaşkanı nezdindeki Vatandaşlık Komisyonu tarafından belirlenir.

3. Dilekçe ve başvuru hakkı, sağlığı yerinde olanlara aittir.

4. Bu yasaya göre dönen statüsüne hak kazanan kişiye, AC Vatandaşlık Komisyonu tarafından belirlenecek esaslara göre dönen (repatriant) statüsü kazandığını gösteren bir belge verilir.

5. Bu yasaya göre dönen statüsü kazanmış kişilerin aile bireylerine de (eş ve 18 yaşını bitirmemiş çocuklarına) aynı haklar tanınır. Ancak onların bu statüyü başkalarına geçirme hakkı yoktur.

Madde 6. Kayıt ve başvuru işlemleri ve dönen statüsünün elde edilmesi

1. Bu yasanın 2. Maddesinde belirtilen dönen statüsü koşullarını taşıyan kişi, kayıt işlemleriyle birlikte AC Cumhurbaşkanı'na hitaben aşağıdaki belgeleri sunmalıdır:

a) Dönen statüsü verilmesi isteğine ilişkin dilekçe

b) Kimlik belgesi (nüfus cüzdanı veya aile nüfus kayıt örneği)

c) Pasaport örneği

d) Yaşadığı ülkenin Adıge derneği ulusal kültürel organı veya o ülkeden dönen iki kişi veya üç RF vatandaşı tarafından verilen, dönuş yapacak adayın Adıge olduğunu veya Kafkas Savaşları sırasında Adıgey (Çerkesya) topraklarından göç ettirilmiş bir aileden gelmiş olduğunu gösteren belge.

2. Bütün belgeler Rusça veya Adıgece yazılmış olmalıdır. Bir başka dilde yazılmış belgelere, noter onaylı Rusça veya Adıgece çevirileri eklenmelidir.

3. Bu şekilde hazırlanmış belgeler, AC Vatandaşlık Komisyonu'na ulaştırılır. AC Vatandaşlık Komisyonu, belgeleri aldığı günden itibaren bir ay içinde gerekli kararı alır.

4. Vatandaşlık Komisyonu herhangi bir şekilde karar alamadığı takdirde, dönen statüsü talep eden kişinin yargı yoluna başvurma hakkı vardır.

Madde 7. Dönen statüsünün ayrıcalıklı olarak kısa yoldan elde edilmesi

1. Dönen statüsü kazanmış kişilerin yakın akrabaları (annesi, babası, 18 yaşını doldurmuş çocukları, kız ve erkek kardeşleri, naneleri, dedeleri, torunları) ayrıcalıklı olarak kısa yoldan bu statüyü elde edebilirler.

2. Ayrıcalıklı olarak kısa yoldan dönen

statüsü kazanabilmek için AC Cumhurbaşkanı'na hitaben aşağıdaki belgelerin sunulması gerekmektedir.

- Dönen statüsü istemine ilişkin belge
- Daha önce dönen statüsü kazanmış kişi ile yakınlığını gösteren belge örneği (aile nüfus kayıt örneği)
- Dönen statüsü verilmiş olan kişiye ait dönen belgesinin örneği
- Pasaport örneği

3. Bütün belgeler Rusça veya Adıgece yazılmış olmalıdır.

4. Bir başka dilde yazılmış belgelere noter onaylı Rusça veya Adıgece çevirileri eklenmelidir.

5. Belirlenen usullere göre düzenlenen belgeler, Vatandaşlık Komisyonu'na ulaştırılır. Vatandaşlık Komisyonu belgeleri aldığı günden itibaren bir hafta içinde kararını verir.

6. Aynı şekilde, bu yasanın 2. Maddesinde belirtilen koşulları taşımakta olup, savaş, ulusal veya başka anlaşmazlıklar gibi yaşamı, sağlığı, politik, sosyal ve sair hak ve özgürlükleri tehlikeye sokabilecek durumların bulunduğu ülkelerde yaşamakta olanlar, mensup olduğu halk, etnik köken, din, dil ve benzeri başka nitelikleri nedeniyle takibata uğrayanlar, ayrıcalıklı olarak kısa yoldan dönen statüsü elde etme hakkına sahiptir.

7. Bunun için bu durumdakiler, bu yasanın 2. Maddesine göre kendilerine dönen statüsü verilmesine ilişkin dilekçelerini AC Cumhurbaşkanı'na ulaştırırlar.

8. Vatandaşlık Komisyonu, dilekçede belirtilen hususları inceler ve dilekçeyi aldığı tarihten itibaren iki hafta içinde kararını verir.

Madde 8. Dönen statüsü kazanan kişinin Rusya Federasyonu vatandaşlığı elde etmesi

1. AC'nde dönen statüsüne sahip kişilerin RF vatandaşlığı kazanabilmeleri için gerekli hukuksal yardım AC tarafından sağlanır. Bu hukuksal yardımın yapılma şekli AC Cumhurbaşkanı tarafından belirlenir.

2. AC'nde dönen statüsüne sahip kişi, bu statüyü kazandığı tarihten itibaren en az bir yıl sonra RF vatandaşlığını istediğine dair dilekçesini, RF vatandaşlık mevzuatında öngörülen belgelerle birlikte AC Cumhurbaşkanı'na iletir. AC Cumhurbaşkanı'na hitaben

yazılacak dilekçeye dönen belgesi örneği de eklenir.

3. RF vatandaşlık mevzuatında öngörülen belgelerle birlikte dönen tarafından kendisine ulaştırılan RF vatandaşlığı verilmesine ilişkin dilekçe ve belgeler, AC Cumhurbaşkanı tarafından, bu kanunda öngörüldüğü üzere AC'nde dönen statüsüne sahip kişinin RF vatandaşlığını elde edebilmesi için RF Cumhurbaşkanı'na ulaştırılır.

4. RF vatandaşlığı elde eden kişiye, bu yasaya göre dönen statüsü ile tanınmış bulunan haklar, onlar için belirlenen özel süreler dolmadıkça kaldırılmaz.

Madde 9. Dönenlerin Adıgey Cumhuriyeti vatandaşlığı kazanması

1. Bu yasaya göre dönen statüsü ve RF vatandaşlık mevzuatına göre RF vatandaşlığı kazanmış kişiler, kısa yoldan AC vatandaşlığı elde etme hakkına sahiptirler.

2. Bunun için, bu maddenin birinci bendinde sözü edilen kişiler AC Cumhurbaşkanı'na aşağıdaki belgeleri sunarlar:

- AC vatandaşlığını istediğine dair dilekçe
- Kimlik belgesi örneği (nüfus cüzdanı veya aile nüfus kayıt örneği)
- RF vatandaşlığını elde ettiğini gösteren belge örneği
- Dönen statüsünü elde ettiğini gösteren belge örneği

Madde 10. Dönenlerin Adıgey Cumhuriyeti topraklarındaki malvarlıklarının hukuksal durumu

1. AC'nde dönenlerin de vatandaşların da özel mülkleri aynı şekilde korunur.

2. AC'nde mevzuata göre özel mülkiyet konusu olabilen her şey dönenler tarafından da özel mülk olarak edinilebilir. AC sınırları içinde özel mülkiyet olarak sahip oldukları veya kullanabilecekleri mülk, dönenler için miktar olarak sınırlanamaz.

3. AC'nde devlet mallarının özelleştirilmesi çalışmalarına da, dönenlerin de vatandaşlar gibi katılma hakları vardır.

4. AC topraklarında dönenlerin, sahip oldukları özel mülkleri değerlendirmek suretiyle elde ettikleri varlıklarını, RF mevzuatına uygun olarak RF toprakları dışına çıkarma hakları vardır.

Madde 11. Dönenlere özel mülkiyetleri ile ilgili olarak tanınan muafiyet hakları

1. Dönen statüsü kazanılmasından itibaren beş yıllık süre içinde AC topraklarında dönenler tarafından kullanılan özel mülkiyete AC'ne ait vergiler uygulanmaz.

2. AC yasaları ile dönenlerin malvarlıklarına ilişkin başka haklar da tanınabilir.

Madde 12. Dönenlerin özel mülkiyetinin korunması

Bu yasa dönenlerin özel mülklerinin AC topraklarında aşağıda belirtildiği şekilde korunmasını öngörür:

1. Millileştirme ve kamulaştırma yapılmama hakkı.

2. Dönenlerin malvarlıksal haklarını kısıtlayıcı yasal düzenleme yapılmama hakkı.

3. Dönenlerin yasal haklarının, AC devlet organları ve bu organların mensupları tarafından yerine getirilen görevlerle de ihlal edilmeme hakkı.

Madde 13. Millileştirme ve kamulaştırma yapılmama hakkı

Dönenlerin AC'nde sahip oldukları özel mülkleri, vatandaşlık mevzuatı hükümleri dışında, millileştirilemez, kamulaştırılmaz.

Madde 14. Dönenlerin malvarlıksal haklarının kısıtlayıcı yasal düzenlemelerden korunması

1. Bu yasanın yürürlüğe girmesinden sonra AC'nde kabul edilen yeni yasalarla, dönenlerin AC topraklarında sahip oldukları özel mülklerin hukuksal durumlarının daha kötü bir duruma getirilmesi ve bu durumun mahkeme kararıyla tesbit edilmesi halinde, yeni yasanın dönenlerin malvarlıksal haklarını kısıtlayan hükümleri, yürürlük tarihi itibarıyla uygulanmaz.

2. Bu maddede öngörülen hususlar, kamu güvenliğinin, kamu düzeninin, genel ahlakın, insan sağlığının ve yaşamın, çevrenin, AC'nde yaşayan halkların kültürel ve tarihsel zenginliklerinin korunması, tüketici ve vergi yükümlülerinin haklarının korunması konularında geçerli değildir.

Madde 15. Adıgey Cumhuriyeti devlet organlarının ve mensuplarının, dönenlerin haklarını ihlal etmemelri konusunda yapılması gereken işlemler

1. Dönenler, AC'nde devlet organları ve mensupları tarafından yerine getirilen görevler nedeniyle kendilerine verilen zararları tazmin ettirme hakkına sahiptirler.

2. Uğranılan zararlar, AC yargı organlarının kararlarına göre tazmin edilir.

Madde 16. Devletin dönenlere yardım politikası

1. AC dönenlere hukuksal, aynı ve başka şekillerde yardımda bulunur.

2. Bunun için AC Devlet Meclisi - Xase, AC'nde dönenlere yapılacak başlıca yardımları gösteren uzun vadeli devlet programını kabul eder.

3. Devlet programında öngörülen başlıca yardımlar, dönenlere yapılacak yardımlara ilişkin yıllık programlar hazırlanırken dikkate alınır. Bunlar her yıl en geç 1 Mart tarihine kadar AC Cumhurbaşkanı tarafından bir kararname ile onaylanır.

4. Dönenlere yapılacak yardımlara ilişkin uzun vadeli devlet programları ile bunlara göre hazırlanan yıllık yardım programları çerçevesinde AC Bakanlar Kurulu'na, AC il ve ilçe yönetim başkanlarına verilen görev ve yetkiler şunlardır:

a) Dönenlere iş bulmak, onlara yeni meslekler edindirmek veya meslek değiştirmelerini sağlamak,

b) Dönenlerin kendi olanaklarıyla veya AC devlet bütçesinden ayrılacak yardımlarla yaşayacakları evleri yapmaları için arsalar tahsis etmek,

c) Dönenlere geçici veya süresiz oturabilecekleri konutlar tahsis etmek,

d) Dönenlerin sosyal yardım ve sağlık gereksinimlerini karşılamak,

e) Yaşadıkları ülkelerde gördükleri eğitim ve edindikleri meslekleri belgeleyen diploma, sertifika ve benzeri belgeleri kabul etmek,

f) Eğitim için gerekli olanakları sağlamak,

g) Adıgece ve Rusça öğrenebilmeleri için AC'nin olanakları ile kurs merkezleri açmak.

5. Dönenlere yardım edilmesini öngören devlet programının uygulanabilmesi için gerekli ödenek, AC bütçesinde ayrı bir madde halinde gösterilir.

6. AC devlet organlarındaki görevliler, dönenlere yardım edilmesini öngören devlet programının uygulanmasında görevlerini yapmadıkları takdirde, RF ve AC mevzuatına göre sorunlu tutulurlar.

Madde 17. Dönenlere Yardım Vakfı

1. Dönenlere yardım programının uygulanması için gerekli olanakları sağlamak ve değerlendirmek üzere AC'nde Dönenlere Yardım Vakfı (Vakıf) kurulur.

2. Vakıf, RF ve AC mevzuatlarına göre kurulur ve işletilir. Vakfın en önemli görevi, devletin dönenlere yardım programının uygulanmasına yardımcı olmak, aynı şekilde AC'de dönenlere mümkün olan her türlü yardımda bulunmaktır.

3. Vakıf özel ve tüzel kişilerce konulacak paylar temel alınarak kurulur. Vakıf, malvarlığını tüzüğüne göre değerlendirir. Vakıf, amaçlarını gerçekleştirebilmek için işletmeler açmaya, açılmış işletmelere katılmaya yetkilidir.

4. Vakfın başkan ve organlarının nasıl oluşturulacağı, kurucular tarafından kabul edilen tüzükte gösterilir.

Madde 18. Dönen statüsünün sona ermesi

1. Dönen statüsünü sona erdiren haller:
 - a) Kişinin artık bu statüyü istememesi
 - b) Kişinin ölmesi
 - c) Dönen statüsündeki kişinin AC vatandaşlığını kazanmasından itibaren beş yıl geçmiş olması

2. Vatandaşlık Komisyonu, aşağıdaki hallerde dönen statüsünü geri alabilir:

- a) AC'nin anayasal düzenini güç kullanarak değiştirmeye kalkışması halinde
- b) AC anayasa ilkelerine aykırı faaliyetlerde bulunan politik veya toplumsal organizasyonlara üye olması halinde
- c) AC'nin yürürlükteki yasalarında gösterilen diğer hallerde

3. Vatandaşlık Komisyonu'nun dönen statüsünün kaldırılmasına ilişkin kararına karşı, kişi yargı organlarına başvurabilir.

Madde 19. Bu yasanın yürürlüğe girmesi

Bu yasa, resmen yayınlandığı tarihte yürürlüğe girer.

Adıgey Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı
A. Carım
Maykop, 10 Haziran 1997

[18 Haziran 1997 tarihli Adıge Mak (Adıge Sesi) gazetesinde yayınlanana Adıgece metinden çevrilmiştir].

ANIT PROJESİ YARIŞMASI SÜRÜYOR

Adıgey Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı, Çerkezistan'ın bağımsızlığı uğruna Kafkas savaşları esnasında canlarını verenler adına yapılacak anıt için kısa bir süre önce bir toplantı düzenledi.

Toplantıya anıt proje jürisinde bulunanlar, parlamenterler, mimarlar, Adıge Xase yöneticileri katıldılar. Toplantıda proje yarışmasının sürdürülmesi kararı alındı.

1993 yılında yapılan yarışmada 7 proje arasından seçilen Ressam Abdullah Bırsır'ın eserinin yapım maliyetinin yüksek olduğuna karar verdi. Bakanlık yarışmayı sürdürecektir.

Çerkezistan'ın özgürlüğü uğruna 19.yy Kafkas savaşlarında canlarını feda edenler için dikilecek anıtla ilgili şartlar şöyle:

1. Adıgey Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı 19.yy Kafkas Savaşlarında canlarını yitirenler için anıt dikmek üzere serbest yarışma düzenlemektedir.
2. Anıt, Maykop kentinin Kızıl Ekim caddesindeki anıt taşın bulunduğu yere dikilecektir.
3. Yarışma, 1997 Temmuz ayı ile 1 Aralık tarihleri arasında olacaktır.
4. Yarışmaya Adıgey Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonunda, Dış ülkelerde yaşayanlar, profesyonel olan ve olmayan sanatçılar, mimarlar ve dizaynörler katılabilirler.
5. Eser, taşınması ve gösterimi kolay olan materyalden yapılmalıdır. Büyüklüğü için sınır yoktur.
6. Eser sahibinin adı, soyadı, baba adı, doğum tarihi, adresi, mesleği ile ilgili bilgiler mevcut olmalıdır.
7. Eserlerin gönderileceği yer Adıgey Cumhuriyeti Kültür Bakanlığıdır. (Sovetskaya Cad. 176/204 Tel: 2-10-43)
8. Yarışmaya katılan eserler Aralık ayında Adıgey Cumhuriyeti Ulusal Müzesinde sergilenecektir.
9. Yarışma Jürisi 15 Aralık tarihinde sonucu açıklayacaktır.
10. Yarışmada birinci gelen eserin sahibine 5 Milyon Ruble (860 \$) verilecektir.
11. Yarışma ile ilgili bilgiler basında yer alacak ve halkın görüşü öğrenilecektir.
12. Anıt, çeşitli organizasyonların, ekonomik kurumların ve kişilerin katkıları ile gerçekleştirilecektir.

Çeçen Cumhuriyeti - İçkerya Anayasası

Okuyucularımızın bildiği gibi dergimizde toplumumuzu ilgilendiren konularda önemli belgeleri yayınlıyoruz. Bu kapsamda Kafkas Cumhuriyetleri anayasalarını yayınlamaya ayrı bir önem veriyoruz. Adıgey ve Abhazy Cumhuriyetleri anayasaları daha önce *Kaf Der Bülten*'de yayınlanmıştı. *Nart*'in bu sayısında, 12 Mart 1992 günü Çeçenya Cumhuriyeti Parlamentosu tarafından kabul edilen Çeçen Cumhuriyeti Anayasası'nın **Anayasal Sistemin Temelleri** bölümünü okuyucularımızın bilgisine sunuyoruz. Çeçen Cumhuriyeti Anayasası 7 bölüm ve 112 maddeden oluşmaktadır. Yasanın tamamı internette <http://www.chechnya.org> adresinden temin edilebilir. Dergimizin gelecek sayılarında diğer cumhuriyetlerimizin anayasalarını yayınlamaya devam edeceğiz.

Madde 1. Çeçen Cumhuriyeti, Çeçen halkının kendi kaderini tayin hakkının bir sonucu olarak kurulmuş egemen, demokratik ve yasal bir devlettir. Toprakları ve doğal kaynakları üzerinde mutlak egemenliğe sahiptir; bağımsız olarak iç ve dış politikasını belirler; bölgesinde, egemen olup, anayasa ve kanunlarını işletir. Çeçen Cumhuriyeti'nin devlet egemenliği bölünmezdir.

Madde 2. Çeçen Cumhuriyeti'nin halkı, devletin bütün gücünün tek kaynağıdır. Halk, kendi kendini yönetim organlarının yanısıra yasama, yürütme ve yargı organlarıyla dolaylı olarak ve direkt olarak kendisine bağlı olan bu gücü kullanır. Ne halkın, ne devlet yapısının bir bölümü ve ne de tek başına kişiler devletin gücünü yasadışı olarak kullanamaz. Gücün kanun dışı ele geçirilmesi çok ağır bir suçtur. Temsil organlarının seçimi, adayların serbest iştiraki ve gizli seçimle, herkese açık, eşit ve direkt olarak yapılır. Yürütme yargı organlarının olduğu gibi seçim organları ve devlet memurlarının organizasyonunu anayasa ve yasalara uygun olarak belirler.

Madde 3. Devletin politikasının ana maddesi ve en yüksek değeri vatandaşdır. Çeçen Cumhuriyeti, insan haklarını kabul eder ve korur; vatandaşlarının özgür gelişimi için fırsat eşitliğini sağlar; vatandaşlarının sosyal güvenliğini ve korunmasını sağlar. Çeçen Cumhuriyetinde insan hakları, uluslararası normlara ve teamüllere uygun olarak işletilir.

Madde 4. Devlet organları ve memurları, halkının bir kısmına değil, tümüne hizmet eder. Sosyal adalet, sivil uzlaşma ve barış temellerinde Çeçen Cumhuriyetindeki tüm sosyal tabakaların ve grupların, insanların ve milletlerin korunmasını sağlar. Çeçen Cumhuriyetinde demokrasi politik ve ideolojik çoğulculuk temelinde uygulanır. Hiçbir ide-

oloji, resmi ideoloji olarak belirlenemez. Partiler ve diğer kamu kuruluşları anayasa çerçevesinde kurulur ve faaliyet gösterirler. Irka, millete, sosyal, sınıfsal veya dini düşmanlıklara dayalı propaganda yapan siyasi parti veya kamu kurumlarının kurulması; şiddete veya anayasal sistemin yıkılmasına çağrı yapılması yasaktır. Eğitim kurumlarında olduğu gibi devlet teşekküllerinde, devlet kurumlarında ve silahlı kuvvetlerde siyasi partiler faaliyet gösteremez. Parti organizasyonlarının kararları, devlet kurumları, resmi kurumlar, organizasyonlar, teşekküller ve buralarda resmi görevlerini yapan çalışanlar için bağlayıcı olamaz. Dini kurumlar devletten ayrılmıştır; bağımsız olarak çalışırlar ve devletin parçalarıyla ilişkileri olmaksızın faaliyet gösterirler. Devlet, dini kuruluşların, sosyal olarak faydalı faaliyetlerini destekler. Politik parti ve hareketlerin olduğu gibi kamu kurumları ve dini kurumların kayıt prosedürü kanunlar tarafından belirlenir. Kanunların belirlediği şekilde kaydı yapılan parti ve hareketler, kamu kurumları ve dini kuruluşlar, kendilerine ait yapı, mülk ve fonları kullanma ve işletme hakkına kanuni olarak sahiptirler. Devletin otoritesini kuvvetlendirmek, özelliklerini ve sembollerini korumak, bütün vatandaşlarının, kurumlarının ve medyanın görevidir.

Madde 5. Devlet, bütün parçaları ve memurları, haklı ve anayasal sistemle bağlıdır. Anayasanın ve kanunların, Çeçen Cumhuriyeti'ndeki bütün diğer kural ve standartlara üstünlüğü vardır. Anayasaya aykırı olan kanunlar ve diğer kanuni standartların hukuki yaptırım gücü yoktur. Kamuoyunun bilgilendirilmesi için resmi olarak yayınlanmayan diğer kanuni standartlar vatandaşları bağlayıcı değildir ve mahkemelerde de uygulanmaz. Anayasanın normları doğrudan geçerlidir. Yasama, yürütme ve yargı, Çeçen Cumhuriyeti'nde, birbirlerinden ayrıdır; ve

çalışmalarını, devleti oluşturan yapıtaşları olarak bağımsız bir şekilde sürdürürler; birbirleriyle ilişki içinde, dengeleyici olarak görev yaparlar.

Madde 6. İnsan hak ve özgürlüklerine saygılı olan Çeçen Cumhuriyeti'nin dış politikasının temelleri, evrensel normlar, prensipler ve uluslararası haklardır. Bölgesinde ve dünyada, ortak insani değerlere dayanarak barışı hedefler; bütün ülkelerle karşılıklı işbirliğini geliştirmeye çalışır. Uluslararası toplumun, uluslararası haklara dayanarak kuvvetlenmesi için çalışmış olan Çeçen Cumhuriyeti uluslararası organizasyonlara, ortak güvenlik kuruluşlarına ve devletlerarası oluşumlara katılabilir.

Madde 7. Medyaya sansür uygulanamaz. Medya, anayasa ve yasalara aykırı hareket etmeden halkı bilgilendirmekle yükümlüdür. Devlet teşekküllerinin, kamu kuruluşlarının, politik parti veya grupların, kişilerin medya tekelleşmelerine izin verilmez. Medya kuruluşlarının, kurulmaları, hak, zorunluluk ve sorumlulukları kanunla belirlenir.

Madde 8. Çeçen Cumhuriyeti'nde vatandaşların, çalışma örgütlerinin ve her türlü mülkiyet şeklinin ekonomik özgürlüğü ve kanun önünde eşit hakları garanti edilmiştir. Kanunlar, kamu sermayelerini göz önüne alarak, çalışma örgütleri ve şahısların ekonomik özgürlüklerini kısıtlayabilir.

Madde 9. Cumhuriyetteki metalar, devlete ve özel mülkiyete ait olmak üzere ikiye ayrılır. Toprak, yeraltı zenginlikleri, hava, su, hayvan ve bitki yaşamı doğal hallerinde tümüyle Çeçen Cumhuriyeti'nin halkına aittir. Toprağın, vatandaşların, şirketlerin, kuruluş ve organizasyonların mülkiyetine açılması, kamunun yararı ve ihtiyaçları gözetilerek, kanunlar tarafından sağlanır. Mülkiyetin ne şekilde, nasıl kullanılacağı kanunlarla belirlenir.

Madde 10. Çeçen Cumhuriyeti'nin vatandaşlarının özel mülkiyeti kendilerine aittir ve nasıl kullanacağı kendi tasarruflarındadır. Bir kişiye veya gruba ait olan girişimlerin çalışma esasları kanun tarafından belirlenir.

Kanun, kamu yararı için, farklı özel teşebbüs faaliyetlerini yasaklayabilir.

Madde 11. Devlet, insanların sağlığını ve yaşamlarının normal şekilde devamını sağlamak için; toprağın, yeraltı zenginliklerinin ve çevrenin korunması için gerekli önlemleri alır.

Madde 12. Çeçen Cumhuriyeti, ana ve çocuğu koruyan, toplumun temel taşı olan aileye gerektiğinde yardım eden ve yaşaması için gerekli maddi imkanları sağlayan bir insan ve nüfus politikası izler. Çocuklar toplumun sürekli sosyal korunması altındadır. Devlet, çocukların okul öncesi tesisleri ve dinlenme yerlerini oluşturmakla ve çocukların sağlığının korunması için gerekli önlemleri almakla yükümlüdür.

Madde 13. Çeçen Cumhuriyeti, gençlerin genel ve mesleki eğitimini sağlamaya; yeteneklerine, isteklerine, eğitim seviyelerine ve toplumun ihtiyaçlarına göre çalışabilecekleri iş imkanlarını oluşturmaya dayalı bir gençlik politikası izler. Devlet, genç aileleri destekleyici programlar geliştirir ve uygular; gerektiğinde barınma ihtiyaçlarını karşılar. Devlet organları, gençlik organizasyonları ile, politik hayatın sorunlarıyla ilgili fikir alış-verişinde bulunur; sosyo-ekonomik, ekolojik ve diğer programların geliştirilmesinde görüşlerini alır.

Madde 14. Çeçen Cumhuriyeti'nde sağlık hizmetleri, sosyal güvenlik, milli eğitim, kültür ve spor hizmetleri ücretsiz ve gelişmiş sistemler bünyesinde hizmet verir. Bu hizmetlerin sağlanması için devlet, maddi ve mali imkanları kullanır.

Madde 15. Çeçen Cumhuriyeti, bilimin, sanatın, edebiyatın, ulusal yaratıcılığın gelişmesi için çalışır; toplumun akli, ruhi ve ahlaki seviyesinin yükselmesi için ortam yaratır. Toplumun ahlaki değerlerini yozlaştıran ürünlerin dağıtımına devlet izin vermez.

Madde 16. Devletin yaşamıyla ilgili en önemli sorular, milli tartışmaya açılır; milli oylamayla referanduma gidilir.

TAŞDEĞİRMEN

Meşbaş'e İshak

Yıllar geçecek, koşullar değişecek, Çerkes ülkesi dinginliğe kavuşacak. Gerçeği söylemek gerekirse (Çerkeslerin) savaşmadığı, kanlarını akıtmadığı bir karış toprakları yok ülkelerinde. Gün gelecek yazar, tarihin izini sürecek, belgeler toplayacak, süslemeye gerek duymadan bu savaşı yazacak.

K.F.Stal

Rus Subayı. Kafkas Cephesinde Savaştı.

Dünya, içinde kaybolunacak kadar büyük, ulusal kişiliğini de bulabileceğin kadar küçük.

Kitabın yazımını bitirmiş olmama karşın içim rahat olmadı, bir kaç belgenin izini sürmek için yollara düştüm. Belki Türkiye'den ayrılmam olabilirdi, fakat İstanbul'daki arşivde çalışırken karşıma çıkan bir belge beni İngiltere'ye, Londra'ya gitmeye mecbur etti. Yolu, yolda kalmaz, denmiş. İçinde yaşadığımız zamanla kıyaslamak gerekirse, geçen yüzyılın zorlu koşullarına aldirmeden İngiltere'ye dek giderek dillerini, adetlerini bilmedikleri bir ülkenin parlamentosunda sorunlarını anlatan Adıgelerin bu davranışı benim yaptığımdan daha çok saygıya değer. İki üç saat uçtuktan sonra ulaşabileceğin bir belgeyi önemsemek, bu konuyu bilenlerin ayıplaması bir yana, insanın kendi kendine saygısını kaybetmesi demektir.

Türkiye semalarına yükselen "Boing" İngiltere'ye yöneldi. Uçakta tanıdıkların olmasa bile, hostesler yalnızlığını hissettirmiyorlar: Bir taraftan istediğin müziği dinlemen için kulaklık getirirlerken diğer taraftan birbirinden güzel içkiler ikram ediyorlar. Yiyebilirsen birbirinden ilginç yiyecekler önüne yığıyor. Bundan da sıkılırsan birbirinden ilginç video filmler gösteriliyor.

Fakat ben İngiliz Havayolları Şirketine uyum gösteremiyorum. Günümüz gerçeklerini

bir saniye unutmadan düşünmem gereken çok şey var. Soru, soruyu çağırıyor. Adıgelerin niçin darmadağın edildi? Bunun suçlusu kim? Niçin yüzyılın taşdeğirmeninde Adıgelerin öğütüldü? Sonra, keşke Apaçi - Hindistan belgeselini izlemez olaydım! Onların çekmiş oldukları ızdırabı, Adıgelerin yerlerinden, yurtlarından sürülürlerken çekmiş oldukları ızdıraba benzetiyorum. Ne kadar zormuş küçük ulus olmak! Ondanda zor cennet gibi bir ülkede yaşamak... Bir de birlik ve beraberliğin sağlanamaması da ona eklenirse, zamanla dünyada hiç yaşamamış gibi olursun!..

Birbuçuk saat kadar uçtuktan sonra kabin görevlisi hoşuma gitmeyen bir anons yaptı: "İngiltere'de yoğun sis olduğundan, Paris'e inmek zorundayız, özür diliyoruz..."

Yol arkadaşlarım gibi, duymuş olduğum bu sözler beni de tasalandırdı. Yeter artık dedim, yıllar boyunca Adıgelerin üzerinden eksik olmayan sis, bir gün olsun kalsın. Şimdi bu kadar işimin arasına o da girmese olmaz mıydı?..

Bir kaç saat Orli Havaalanında kaldık. Paris'in bir kaç yerini göstereceğiz, denince sevindim. Meğer daha çok sevindirecek ve düşündürecek olan şeyler, beni bekliyormuş.

Gerçeği söylemek gerekirse otobüse inip binmekten bıktığım için, gideceğim yerde karşılaşacağım şeyin ne olduğunu bilmediğimden tasalanıyordum ve Paris Antropoloji Müzesini gezmek istemiyordum. Fakat birden aklıma

gelen şey beni heyecanlandırdı. General Zass'ı anımsadım, Adıge kellelerini astırılmış olduğu kazıklar da gözümün önüne geldi. İspirtoya yatırdığı Adıge kellelerini yabancı ülkelerin müzelerine gönderdiğini anımsayınca içim bir kez daha burkuldu.

Müze benim beklediğim gibi değilmiş. Zass'ı orada göremedim. İlk odada asılı olan dünya haritasına bakınca kimselerin haberi olmadan dünyada yaşayan bir ulus olmadığımızı anladım. Karadeniz'e gözüm takıldı. Onun doğusundaki yerlerin, üzerine boydan boya, latin harfleri ile "ÇERKESYA" yazılıydı. Sonra "ŞAPSIĞ", "ABZAH", "VUBIH", "BJEDİĞÜ", "K'EMGUY", "MEHOŞ", "BESLENEY", "KABARTAY", "KARAÇAY" yerleşim bölgeleri gösteriliyordu. Sadece bizim değil, dünyada yaşayan tüm halklar aynı şekilde harita üzerinde yerlerini aldı. Bugünkü haritalarda Adıgelerin işgal ettikleri yere kıyasla, geçen yüzyılda çok daha büyük bir yer işgal ediyordu. O da iyi, içinde bulunduğum uluslar bana küçücük bir halkmış gibi bakmıyorlar, dedim, geçen yüzyılla gururlanırken, tasalanırken kendi kendime gülümsedim.

Tüm gün gezsene bıkmadan, usanmadan müzede göreceğin çok şey var. Dünyada yaşayan insanların mummyadan yapılmış mankenleri ulusal giysileriyle sergileniyor : Alman, Fransız, Çin...

Adıgeler nerede? Zavallı Adıge yine bir yerlerde mi unutulmuş?.. Karşıya bakınca giysiyle, kamasiyla, yüz şekliyle Adıgeyi hemen tanıyorum. Siyah çerkeska, çizmelerin konçunun biraz altına dek uzamış. Gümüş kemere, gümüş kama ve tabanca bağlı. Beyaz gömleğin üzerindeki giysinin sağ ve sol göğsünün üzerinde fişeklikler duruyor. Tepesi yeşil çuha ile kaplı olan kalpak başında duruyor. Karınca belli kadının gümüş kemeri hemen fark ediliyor. Parmak uçları bile görünmeyen atlas giysisi boydan boya simle işlenmiş. İki örgü olan siyah saçlarından bir örgüsü önde, diğeri arkada. Buğday tenli uzun ve güzel yüzü ipek örtmenin altından gülümsüyor. Uzun kolçakları, kızın nazik parmaklarını gizliyor.

İşte Adıge giysisi, Adıge yüzü, Adıgenin görünüşü!.. Şimdi bana düşen yanına yaklaşmak, selam vermek ve konuşmak. Adıge mankenlerin altına yazılmış olan yazı bana tercüme ediyor. Bende aklımda kaldığı kadınıyla yazıyorum: Bu kadın ile erkek dünya insanlarından olan Adıgelere ait. Nüfusları Birkaç milyona ulaşan Adıgeler Kuzey Kafkasya'nın doğusunda, Karadeniz'in doğu kıyıları, Psije ırmağının sol yamaçları dahil Kabartay'a kadar olan yerlerde yaşarlar. Başka ulusların "Çerkes" demesine karşın onlar kendilerine "Adıge" derler. Dünyanın en güzel ve bereketli toprakları üzerinde yaşayan bu halk, tarihin bildiği en eski halklardandır. Devletleri olmasa da - oysa olması gerekiyor - Adıgelerin güzel örf ve adetleri var. Göze hoş görünen giysileri Don, Terek, Psije Kazakları ile, Kafkasya'da yaşayan halklar tarafından da giyilmeye başlanmış. Kadınlara saygı erkeklik gururu sayılır. Konuk mutluluğun kaynağı. Güvenilir, inanılır, temiz kalpli, sinirli, eli açık, sözünde duran insanlar. Özgürlüklerini kuşla özdeşleştiriyor, yiğitliklerini soylarının emaneti sayarlar. Adıge töresi, Adıge namusu, Adıge yiğitliğinin ne anlama geldiği yarım asırdan çok süren Kafkas-Rus Savaşlarında -19.yy da yapılmıştı - anlaşıldı, savaşın son beş yılını hiçbir yerden en küçük yardım almadan Rus ordusunun karşısında durmalarına karşın diz çökmediler, baş eğmediler... Fakat, ne Adıge töresine, ne de Adıge'nin insanlık anlayışına uyan bir huyları yüzünden çok büyük zarar gördüler: Birbirlerini çekememeleri, herkesin kendini liderliğe layık görmesi yüzünden ülkelerini birleştirecek bir önder etrafında toplanamadılar...

Duyduğum sözler içimi burktu, daldım, üzüldüm. Evet, sevgili halkım seni tanıyorum!.. Senin hakkında en iyi bildiğim şey Adıge anlaşmazlığın, birlik ve beraberlik içinde olamadığın, içim bir kez daha burkuluyor.

[Meşbaş'e İshak'ın Adıgece yayınlanan *Taşdeğirmen* adlı romanın Özsöz'ünden Mevlüt Atalay tarafından Türkçeye çevrilmiştir.]

Çerkes müziği üzerine Mansur Özen ile bir söyleşi

NART: Derneğimizdeki gençler sizi, disiplin söz konusu olunca, büyüklerimizin örnek olarak gösterdiği bir kişi olarak tanıyor. Fakat sizinle ilgili bilgilerimiz bu kadar. Bize kendinizi tanıtır mısınız?

ÖZEN: Ben Afyon'un Dinar İlçesi'nin Yapağılı köyündenim. Adım Mansur, soyadım Özen. "Özen" soyadı bilindiği gibi sonradan alınma bir soyadıdır. "Bastı" ailesindenim, Şapsıgım. Anadilim de Şapsıgca. Türkçe'yi ilkokulda öğrendim. Çocukluğumda "Sen köylü olmana rağmen Türkçe'yi köylü şivesi ile değil, İstanbul şivesi konuşuyorsun." derlerdi. Nedeni de, Türkçe'yi sonradan, öğretmenlerden öğrenmiş olmamdır.

İlkokulu köyde, Yapağılı köyünde okudum. Oradan altı yıllık öğretmen okuluna geçtim. Hamidiye'deki Öğretmen okulunda da üç sene okudum. O tarihlerde, öğretmen okullarına bağlı 'müzik seminerleri' vardı. Birisi İstanbul Çapa, diğeri Ankara Öğretmen Okulu bünyesinde olmak üzere, Türkiye de iki taneydi. Yani, şimdiki Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri'nin karşılığı olan bu okullar Türkiye'nin 36 öğretmen okulundan seçilen çocuklara müzik öğrenimi verilirdi. Girmek çok zordu. Öğretmen okullarındaki müzik öğretmenleri, yetenekli bulduklarını keman, piyano gibi aletlere yönlendirir, öğrencilerini sınava gönderirlerdi. Böylece, öğretmen okullarından yetişmiş olarak gelen yetenekli öğrenciler bu okullarda okumak için sınavla seçilirlerdi. Nitekim benim zamanımda aşağı yukarı 120'ye yakın öğrenci sınava gelmişti. Böylelikle bu sınavdan sonra Ankara'daki Öğretmen okulu müzik seminerine başladım.

Müzik semineri bittikten sonra Gazi Müzik bölümüne başladım. Burada da meşhur bir Alman Hoca, Eduart Zuckmayer ile piyano öğrenimime devam ettim. O öldükten sonra Ulvi Cemal Erkin'in hanımı Ferhunde Erkin ile öğrenimimi sürdürdüm.

Okulu bitirince Van'da yedi ay kadar müzik öğretmenliği yaptım. Eğitim Enstitüsü'nde açılan asistanlık sınavını kazandım. Üç

yıllık bir asistanlık eğitiminden sonra burada piyano hocası olarak göreve başladım.

12 Eylül 1980 askeri ihtilal döneminde 'sakıncalı piyade' görülerek Ortaöğretime sürüldüm. Çeşitli liselerde yedi-sekiz yıllık çalışmadan sonra "Güzel Sanatlar Liseleri" nin kuruluşunda A' dan Z' ye kadar görev aldım.

1991 senesinde bir mahkeme kararına dayanarak, birazda o zaman ki dekanın olumlu bakması ile eski görevime, Eğitim Fakültesi piyano öğretmenliğine geri döndüm.

Böylelikle 12 Eylül dönemi 11 yılımı yemiş oldu. Onlara afiyet olsun. Tabi, o günlerin kaybettirdiği şeylerin olumsuzlukları hala devam ediyor. Yani bu gün, en az doçent kariyerinde olmam gerekirdi. Çünkü, zamanında benimle beraber asistan olan kişiler şu anda doçentlik mevkiine geldiler.

Bu 11 yıllık kaybımı telafi etmek durumunda kaldım ve büyük oranda da telafi ettim. Doktoramı yaptım. Ama yaş da kemale erdi.

NART: Geçmişte, dernekte yaptığınız faaliyetler hakkında bilgi verir misiniz?

ÖZEN: Benim dernek ile tanışmam aşağı yukarı 1968 yıllarına denk gelir. O zaman derneğin binası hatırladığım kadarıyla, Ulus'taki bir iş hanının içindeydi.

Müzik etkinlikleri orada, ilk olarak benimle birlikte bir ivme kazandı. Benim müzik ile direkt uğraşmıyor olmam ve insanların da benden bir beklenti içinde olmaları bu işte büyük rol oynadı. İlk etkinliklerimiz, derneğin halk oyunları ekibinin müziklerini çalmak şeklinde oldu. Ekibin müzik işlerini rahmetlik Kör Şahin (Şahin Işiner) ile birlikte yürütüyorduk.

Daha sonraki senelerde, özellikle Gazi' ye asistan olarak geldiğim senelerde, dernek yönetimin isteği üzerine çeşitli müzik faaliyetleri yürüttük. Örneğin, amatör olmakla birlikte, oradaki Adıge gençlerinden bir topluluk oluşturarak koro kurduk. Koro çalışmaları, ilk defa, dernekte bu şekilde başlamıştır. Profesyonel demek gerçekten zor ama

bizim müzikler için profesyonel bir grup olarak kabul edilebilecek bir koroydu; çünkü icrada gerçekten profesyonele yakın bir anlayış vardı. Ortaya çıkan ürünler çok büyük çalışmaların sonucuydu. O günlerdeki özverili çalışmaları hala unutamam. Hem benim hem de diğer arkadaşların gösterdikleri gayret ve özveriye unutmak gerçekten mümkün değil. Bazen, ufacık bir pasaj için saatler boyunca uğraştığımız olurdu. Hiç kimse en ufak bir yorgunluk emaresi göstermemeye çalışırdı. Bu, inançlılıktan kaynaklanan bir olaydı ve bu işe duyulan açlıktan ileri geliyordu. Çalışmalar sırasında koroda çalışanların her birinin gözlerinin içinin parladığını hissedirdim.

Çerkeslerde, daha çok dinsel etkilerle, şarkı söylemenin ayıp olarak nitelendirildiğini biliyoruz. Köyünden çıkıp Ankara'ya gelmiş Çerkes kızları ve Çerkes delikanlıları, Çerkesçe şarkıların söylendiğini duyduklarında mutlaka grubumuza katılmak isterlerdi. Bizim bir avantajımız da buydu. Yani derneğe gelen kişiler arasından bir seçme yapardık. Hatta öyle bir noktaya gelmişti ki, bu seçme bir sınav haline dönüşmüştü. İsteyen herkes koroya giremiyordu. Gerçekten sesi koroya uygun, kulağı uygun, kolay öğrenebilecek, ve hatta kız ve erkek sesleri arasındaki dengeyi kurabilecek duruma erişmiştik. Bu büyük bir şeydi.

İlk ürününü de "İstanbulakho" adlı bir tiyatro oyunu ile verdi. İstanbulakho büyük oranda voredlerin, ğıbzelerin yer aldığı, içinde dramatik sahnelerin bulunduğu ve göçü işleyen gösterişli bir oyundu. Doğal olarak bu tiyatronun sergilenmesinde müziğin çok önemli bir işlevi vardı. Elimizde bu tiyatronun Nalçık'ta seslendirilmiş bir kaseti vardı. Şarkıların tümünü kasetten sözleri ile birlikte çıkartıp, solistlere ve koristlere öğrettik. Parçaları piyano, solo ve koro partilerine dayanan bir müziklendirme anlayışı ile düzenledik. Yapılan çalışmaların ilk ürünü ilk defa "kültür gecesi" adı altında 1978 yılında Kızıllırmak sinemasında, bu tiyatro oyunu ile birlikte sergilendi. Unutulmaz bir geceydi.

Çünkü gerçekten büyük bir özveri ile hazırlanmıştı. O güne dek Türkiye'de o denli kapsamlı ve büyük bir gece düzenlenmemişti; daha sonraki senelerde bile o gösteride erişilen coşkuya erişilemediğini söyleyebilirim. Herkes adeta o geceyi bekliyor gibiydi. O büyük sinema salonu gerek Ankaralı gerekse Ankara dışından gelen hemşehrilerle tıklım tıklım dolmuştu. Bence o gece, hem kültürel etkinlikler, hem de müzik etkinlikleri açısından bir dönüm noktasıydı. Yaptığımız çalışmayı biraz da amatör bir zihniyet ile yapmıştık. Kendimizi o kadar da önemsememiştik, diyebilirim. Benim için yaptığım çalışma zaten bir iş gibiydi. Ancak gösteriden insanlar o kadar etkilenmişti ki, o şarkıların söyleniş sırasında salondakilerin ağladıklarını görmek bizi de çok etkilemişti. O gösteriyi seyredenler zaten bunu hatırlayacaklardır.

Özellikle ilk sıradaki insanların, yani yaşlıların çok duygulandıklarını hatırlıyorum. Ve o geceyle, yaptığımız işin ne kadar anlamlı ve önemli olduğunu anlamıştık.

Bunların dışında çeşitli özel amaçlı çalışmalar yapılmıştır. Yenilikçi denemeler de yapılmıştır. Yani parçalar otantik şekliyle sergilendiği gibi o günün moda anlayışına uygun bir tarzda yorumlanarak sunulmuştur. Örneğin bas gitarlı, viyolonsel, kemanlı, flütlü düzenlemeler yapılmıştır.

Bu arada da Türkiye'nin çeşitli yörelerinden gelen insanlardan yaptığımız derleme çalışmaları da vardır. Hatta bir kısmı dernekteki arşivde hala korunmaktadır, sanırım. Türkiye'de kaybolmuş birçok kültür değerinden söz edilebilir. Bunlar bizim yaramızdır, acımızdır, hatta ayıbımızdır diyorum. Bizim aslında ne yapıp edip bunları derlememiz gerekirdi. Bu konuda kendimi de suçlu gibi gördüğümü söylemeliyim.

Ayrıca Ürdün'de hem Kral Hüseyin'in hem de eşinin beğenisini kazanan bir gösteri düzenlenmiştir. Hatırlıyorum, Ürdün Televizyonu çekim yapmıştı; gerek o yıl gerekse sonraki yıllarda Ürdün'de yaşayan hemşehriler

lerimiz için bu çekimin televizyonda yayınlandığı haberini almıştık.

Yaz tatillerinde Türkiye'nin çeşitli yerlerinden gelen akordeon çalmaya meraklı çocuklara kurslar düzenlenirdi. Ama bu kurslar öyle ciddi ders havasında olmasa da çok yararlı oluyordu. Bu akordeon kursuna gelen çocuklar arasından sivri çıkanların bu gün hala haberlerini alıyoruz. Hatta bazıları bugün profesyonel olarak bu işi sürdürmektedir.

NART: Çerkes müziğinin bu günkü durumu hakkında ne düşünüyorsunuz? Tespit ettiğiniz olumlu-olumsuz gelişmeler, çözüm yolları nelerdir?

ÖZEN: Son zamanlardaki dernek çalışmaları hakkında pek bilgim yok. Fakat bazı şeyleri gözlemledim tabi. Bilindiği gibi Melahat ile

Hayri Kazbek'in yapmış olduğu "Kafdağı'nda Kardelen" adlı çalışma ortaya koyulan son çalışmalardan biri. Daha çok elektronik aletlerin kullanıldığı bir çalışma bu. Gerek yeni, gerekse eski olsun, yenilikçi bir yaklaşımla yapılan bütün çalışmaların çıkışı şüphesiz o zamanlarda dernekte yaptığımız çalışmalarda attığımız adımların ürünüdür. Tabi bu çalışmalar daha çok, benim gözlemleyebildiğim kadarıyla, bireysel çabalarla meydana getirilmiş çalışmalardır. Benim çalışmalarımı sürdürdüğüm senelerde, ki 12 Eylül öncesi dönemlerdir, çalışmalarımız bir ekip çalışması, bir grup çalışması olduğundan daha kapsamlıydı. Bu çalışmalarda hem daha çok kişinin eğitimi söz konusuydu, hem de daha profesyonelce bir yaklaşım vardı. Bunun en önemli nedeni, zamanımızın yeteri kadar elverişli olması, ayrıca piyanonun bulunmasıydı.

Benim bu konudaki önerilerim şöyledir:

Bir kere bu işin, gerçekten bu işi bilen insanlarla olabileceğini kabul etmek gerekir. Fakat ben sadece mesleki müzik eğitimi veren kurumlardaki kişileri kast etmiyorum; bireysel veya amatör olarak ta müzikle uğraşan kişiler olabilir. Öncelikle bu kişileri tespit edip, onların çeşitli çalışmalara katılmasının

sağlanması gereklidir, birinci nokta budur. Tabi otantik şekliyle, geleneksel şekliyle bu işi sürdürmek de mümkün; o da önemli. Fakat bu müzikleri insanlara zevkle ve istekle dinletmek istiyorsak günümüze daha uygun gelen düzenlemelerle bu işi yapmak gereklidir. Bu tip çalışmalarda bilindiği gibi, çok profesyonelce yapılması gereken çalışmalardır. Yoksa başka türlü tutulamazlar. Yani üç gün beğendikleri şarkıdan dördüncü gün bıkarlar.

Nitekim son zamanlarda çıkan "Ayna" grubunun gerek bizim halkımızın ilgi göstermiş olması, gerekse Türk halkının büyük oranda beğenmiş olması, müziklerimizin aslında ne kadar beğeniye açık müzikler olduğunun göstergesidir. Bu işin sevindirici yanı. Öte yandan "Ayna" grubunun yaptığı çalışma, "Lezginka" müziğinin bir söz boyutu eklemek ve "giriş" adı altında, benim yamalı boh-

"Ayna" grubunun yaptığı çalışma, "Lezginka" müziğinin bir söz boyutu eklemek ve "giriş" adı altında, benim yamalı bohça olarak tabir ettiğim, bir ezgi eklemektir. Yaptıkları budur. Özellikle müziğinin kaynaklandığı kültür ile yazılan sözleri birbiri ile kıyasladığımızda iki ayrı uçta olduklarını, bağlantısız olduklarını söyleyebiliriz. Bu bağlamda ben yapılan bu çalışmayı Çerkes halkına bir saygısızlık olarak gördüğümü söylemeliyim. Öte taraftan da bize Çerkes müziklerinin ne kadar işlenmeye müsait olduğunu, ne kadar popüler olabileceğini göstermesi bakımından da bize bir ışık tuttuğunu düşünüyorum. Hatta sadece Çerkeslere hitap etmekle kalmayacağını, Türkiye'den başlamak üzere Avrupa'ya, dünyanın her yanına yayılabilecek potansiyele sahip müzikler olduğu aşikar.

ça olarak tabir ettiğim, bir ezgi eklemektir. Yaptıkları budur. Özellikle müziğinin kaynaklandığı kültür ile yazılan sözleri birbiri ile kıyasladığımızda iki ayrı uçta olduklarını, bağlantısız olduklarını söyleyebiliriz. Bu bağlamda ben yapılan bu çalışmayı Çerkes halkına bir saygısızlık olarak gördüğümü söylemeliyim. Öte taraftan da bize Çerkes müziklerinin ne kadar işlenmeye müsait olduğunu, ne kadar popüler olabileceğini göstermesi bakımından da bize bir ışık tuttuğunu düşünüyorum. Hatta sadece Çerkeslere hitap etmekle kalmayacağını, Türkiye'den başlamak üzere Avrupa'ya, dünyanın her yanına yayılabilecek potansiyele sahip müzikler olduğu aşikar. Dernekteki çalışmaların da işte bu yaklaşımla ele alınması gerektiği ortaya çıkıyor.

NART: Son günlerde popüler olan 'Ceylan' parçasını bir uzman olarak bize değerlendirir misiniz?

ÖZEN: Ceylan adlı parçaya yaklaşımım iki yönden olacak. Her hangi bir parçanın müzik piyasasına çıkışı şeklinde bakıldığı zaman, rock müziği tarzında icra edilen parçanın değerli bir çalışma olduğunu söyleyemem. Ön-

celikle yamalı bohça gibi bir giriş yapılmıştır; oysa Lezginka'nın başında güzel bir duası vardır. Lezginka'nın Çerkes kültürü içerisindeki konumu ile söz olarak verilmek istenen imaj farklıdır, tutarsızdır. Türkiye'de Şeyh Şamil olarak bilinen bu parça, tarihi süreç içerisinde bakıldığında Çerkeslerin Ruslara karşı verdiği mücadelelerin bir sembolüdür. Savaşçıları savaşa gitmeden önce savaşa motive etmeye yönelik bir parçadır. Parçanın esası budur.

Kullanılan çalgılar ve icra açısından parçaya yaklaştığımızda, nitelikli bir parça olarak görmüyorum. Parçanın elde ettiği popülerlik grubun başarısından değil, parçanın özgün karakterinden kaynaklanmaktadır. Bunun sosyolojik ve politik arka planları vardır. 'Şamil Oyunu' olarak adlandırılan Lezginka, 12 Eylül öncesi, maalesef, MHP'lilerin kendilerine mal etmeğe çalıştıkları bir parçaydı. Türkeş' in Türkçü politikaları ve Kafkasya'yı Türk bölgesi olarak görmesi sonucunda bu parça partinin politik malzemesi olarak görülmüş ve parçaya sahiplenme duygusuyla yaklaşmıştır. Meydanı boş bırakmayıp gerekli mücadeleyi o zaman göstermiştik. Ayna grubunun yapmış olduğu bu parça Şamil Oyunu olan Lezginka'nın Türkçe sözlü versiyonudur. Türkiye'deki Çerkeslerin yoğun nüfusu, Türkiye'de Çerkes müziğinin yeteri kadar bilinmemesi ve Türk müziğinin yeteri kadar gelişmemiş olması bu parçaya olan ilgiyi arttırmıştır. Günümüz müziğine baktığımız zaman arabeskin güncelliğini yitirdiğini, pop müziğin ağırlık kazandığını görüyoruz. Bu nedenlerle parça çok tutulmuştur. Kafkas ezgilerinin etkileri de parçayı bu noktaya getirmiştir. Bu özelliklere sahip bir parçaya böyle bir grubun sahiplenmesi beni üzüyor. Çerkesler arasında bu parçayı beğenenler hatta onaylayanlar da vardır. Bence insanların yaklaşımları psikolojik temellere dayanmaktadır. Yıllardan beri kulaklarına aşına olan bu müziğin Türkçe sözlerle sunulması bu tür bir beğenin temel nedenidir.

NART: Bize bir anınızı anlatır mısınız?

ÖZEN: Size Çerkes delikanlısının gururu ve mağrur davranışlarını sergileyen bir anektod anlatayım. Bizim Cankat adında bir arkadaşımız vardır. Çok iyi akordeon çalar çok da güzel oynardı. 1978 senesinde dernek olarak Kral Hüseyin'in daveti ile Ürdün'e, gösteri

yapmaya gittik. Gösteriden önce Kral Hüseyin'in gideceği yerler güvenlik açısından didik didik aranıyordu. Biz her ne kadar davet edilmiş olsak ta kılıçlar, kamalar, yani çok miktarda silah denilebilecek türden eşyaya sahip olduğumuz için oradaki güvenlikten sorumlu görevliler bizi de aramak istediler. Fakat sevgili Cankat aratmak istemedi. "Hiç kimse, hele bir Arap asla bir Çerkes'i aramaz" dedi. Ekipte sorumlu bir kişi olarak en son problem çıkartması gereken kişilerden biriydi. Çok haklı gerekçelerle görevliler arama yapmadan içeri alamayacaklarını söylediler. Bence böyle bir aramayı bir onur, bir gurur meselesi haline getirmek çok da doğru bir yaklaşım değildi; ama orada konu oldu. Ve her halde, 1.5-2 saatimizi aldı. Bizi aradılar. Cankat aramaya izin vermedi. Bizler Cankat olmadan içeri girmek istemediğimiz için uzun süre böyle bir engelleme ile karşılaştık. İş büyüdü tabi, yüksek makamlara gitti ve Cankat özel bir izinle aranmadan içeri alındı. Burada bir şeyi belirtmek istiyorum: O zaman ki ekip elemanları bu denli Çerkeslikten ödün vermeyen, Çerkes olmakla övünen, hatta bir kralın karşısına çıkarken bile kendini aratmayacak kadar mağrur ve gururlu idiler. O zamanlar dernekte faaliyet gösteren insanlar gerçekten kendini bu işe adanmış insanlardı; bu yüzden de birçok şey çok kolay ortaya konabilmiştir. O potansiyel gücün yeniden kazanılmasını dileyelim.

NART: Bize değerli zamanınızı ayırdığınız için okuyucularımız adına eşekür ederiz.

[Söyleşi: Nart Atalay]

Abaza Halk Masalları

Meremkuil Vladimir

Çeviren
Özdemir Özbay

Abaza halkının sözlü edebiyatı; şiiri, masalı, folkloru ve diğer halk kültürü ürünleri, komşu halklarda olduğu gibi çok değişik tür (Janr)lerden oluşmaktadır. Özellikle "Nartlar" adıyla bilinen epos ile atasözleri, bilmece, masallar folklor türlerinin zenginliği arasındadır.

Folklorun derinliklerine ulaşmak çok zordur. Halkların üretmiş oldukları folkloru incelerken; bazı türlerin bir halkın folklorunda daha çok ağırlıklı olarak işlendiğini, bazı türlerin ise çok az bulunduğunu, daha başka söylemek gerekirse, halk folklorunda türlerin aynı eşitlikte işlenmediğini görürüz. Örneğin günümüz Abaza folklorunda şarkı, yok denecek kadar azdır. Hatta, "Çift Sürme, Rareyta, Khına Kızı Minat", gibi birkaç şarkı dışında bu türde hiç bir şey kalmamıştır, diyebiliriz. Folklorumuz günümüze ulaşana dek çok kayba uğramıştır, çok şey unutulmuştur. Bu nedenle halk edebiyatımızda bazı türlerin eksik olduğu da bir gerçektir.

Folklorunda, nazım biçiminde yer alan tür (janr)ler daha belirgin ve canlıdır. Bu türlerin kurallarının belirgin oluşu, şiir türü ürünlerini unutturmamıştır. Bu türler sözlü biçim içerisinde pekişmiştir. İşte bu şekilde zenginleşen Abaza folklorunun içerisinde de kimi uyumsuzluklara, karmaşaya rastlamak olasıdır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi şarkılar dilimizde yaşamadı. Oysa bu şarkılar nazım kuralları ile oluşmuştu. Şarkıların ayrı makamları vardı. Abaza folklorunda günümüze ulaşan "Çift Sürme Şarkısı, Rareyta, Khına Kızı Minat", yağmur duası olan "Dzivara" ve birkaç şarkının yaşama şansı, kendilerine özgü şiir kurallarının olması, güçlü bir müzikalitesinin ve makamının olmasından kaynaklanmaktadır.

Abaza halk folklorunda yaşamı anlatan her tür şarkı "üretim ve emeği anlatan, onlara değer veren şarkılar" vardı. Keza mitolojide de dil tanrılarının panteonunda aynı özelliği görmek olasıdır.

"Abaza şarkıları şu veya bu nedenle unutulmuştur" şeklinde yaklaşımlarda bulunabilir. Buna pek çok neden de gösterilebilir. Kuşkusuz bizce en önemli neden, Abaza halkının dilliliği (Bilingvizim), yani çift dille konuşmalarıdır. Yani Abaza halkının günlük yaşamında ikinci bir dil kullanması, halkın yıllar içinde üretmiş olduğu şarkıların unutulmasında etken olmuştur. Abaza halkı ile Khabardey halkı, kültürleri, ses tanıları ile adeta çakışırcaasına benzeşiyordu. Hatta

bu benzeşmeye tek kültür, tek ses bile diyebiliriz. Bu ilişkilerden dolayı yaşamları da iç içeydi. Bu birliktelik folkloru da yansıdı. Abaza halk ozanları iki dillerde ürün veriyorlardı. Zamanla Khabardeyce söylenen şarkılar çoğaldı. Tarihi gelişimi, kahramanlık şarkılarını, folkloru incelediğimiz zaman yukarıda ki savımızda ne kadar haklı olduğumuzu göreceğiz. Abaza folkloru ve kültürünün Adıge halkları arasında saygın değeri vardır. Abaza halk çalgısı "Pkhartsa", "Abaza Atlıları" dansı, Abazaca bestelenmiş şarkılar birbirine karışarak yaşayan halkın 19. yüzyılda ürettiği müsterek yapılar olmuştur.

Abaza halkının ismi, Kuzey Kafkasya'da her zaman duyuldu. Daha sonraları Adıge boylarına karışan Abazalar gün geçtikçe azaldı. Abaza halkının yetiştirdiği bilim adamları, ürettikleri bilimsel yapıtları her iki dilde Abazaca, Khabardeyce olarak yazdılar. Üretimlerini iki halk için yaptılar. 19. yüzyılda yaşayan K'uaç Adil Geri (1841-1872), Meker Wumar (1847-1891) gibi yazarlar bu iki dilliliğin (Bilinqvizim)in belirgin örneklerindedir.

Meker Wumar, Arap harfleriyle bir alfabe hazırlamış, bu alfabe ile gençlere okuma-yazma öğretmek halkı aydınlatmaya çalışmıştı. Günümüze ulaşan kimi belgelerden anladığımız kadarıyla Meker Wumar, çok sayıda okuma kitabı da yazmıştır.(3) Ancak bu kitaplar sağlığında basılamadı. 1886 yılında basılmış olan bir yapıtında, Arap alfabesini Khabardeyce ya da uygulandığını görüyoruz.(4) Basılamayan okuma kitabı da Khabardey diline uyarlanmıştır. İç içe yaşayan, birbirine kenetlenmiş bir halkın ortaklaşa kullandıkları dilin Khabardeyce olduğu dikkate alınır, Wumar'ın yazı dili olarak Khabardeyce'yi kullanmasının nedeni anlaşılabilir olur. Abaza halkının iki dili de iyi bilmesi, kullanması ürünlerini bu dillerle üretmesinde etken olmuştur. Wumar'ın öğrencilerinden olan Tobil Tolistan da ilk yapıtlarını Khabardeyce vermiştir. Bu gün bile iki halkın kültürü, folkloru iç içe, birbirine kenetlenmiş olarak yol almaktadır. "Abaza folkloru ile Adıge folkloru tek folklor"dur" desek yalan olmaz. Ancak her iki dilinde kökeni, kaynaklandığı coğrafya aynı, genetik ve tipolojik açılarından benzeşiyorlar olsa bile, benzeşmeyen kimi hususların olması, sözlü edebiyat türlerinden birinin bir dilde bulunup diğer dilde bulunmaması; farklılığın, bu dillerden birinde, dillerin ayrılarak farklı diller haline

gelme aşamasında unutulmuş olduğu olasılığını da göz ardı etmemek gerekir. Bir dile giren sözcük, folklor üretilirken sözcüğün yabancı sözcük olduğu unutulmakta, halkın kendi malıymış gibi kabul görmektedir. Her ne kadar Abaza folkloru ile Adıge folkloru tıpatıp benzeşse de, ayrıntılarda farklılıkların bulunmadığını söyleyemeyiz. Zira bu iki halkın konuştuğu diller binlerce yıldır katettikleri yolculukları sırasında farklılaşmalarına göre, bu iki dile üretilmiş olan folklorlarda da benzeşmeyen yönlerin bulunması doğaldır. Öte yandan Abaza halkının bu gün Khabardeyce olarak söylediği kimi şarkıların, kendi öz şarkıları olduğunu da söyleyebiliriz. Zira, her ne kadar bu şarkılar Adıge dili ile söylene de, bestecileri, esinlenen olaylar Abaza halkının içinden çıkmıştır.

Abaza şarkılarını inceleyebilmek için derinlemesine araştırma yapmak gerekmektedir. Abaza folklorunda şarkının az olmasına karşın masal türü çok önemli bir yere sahiptir. Masalların kurgulanması, sınıflandırılması diğer halk masalları ile benzerlik içindedir. Abaza folkloru ilk kez 1939-1940 yıllarında derlenmeye ve yayımlanmaya başlamıştır. Bu yıllardan önce A.N.Genko, 1929-1934 yılları arasında Abaza folkloru üzerinde araştırma yaptı. 1934 yılında Abaza grameri üzerindeki çalışması, ölümünden çok sonra "Abazinski Yazık-Grammatičeski Oçerk Nareçiya T'apa'anta" adıyla basıldı.(5) A.N. Genko, bu araştırmaları sırasında "Abazaların çok özel olarak diğer çerkes boylarından farklı, belirgin bir folklorunun bulunmaması nedeniyle Abaza dili üzerine yaptığım çalışmalar zorlaşmaktadır." Diye yazmıştı.(6) Daha sonra Abaza folklorunun varlığını, bu folkloru derinlemesine inceledikten sonra kabul etmiştir. Abaza dili açısından önemli bir yapıt vermiş olan A.N.Genko'nun bu sözleri söylemesinin nedeni, o dönemde Abaza folkloru konusunda yeterli araştırmanın yapılmamış olması idi. Hiç kuşku duymuyoruz ki Abaza folkloru çok zengindir. Diğer halkların sözlü edebiyatlarının taşıdıkları tüm özelliklere sahiptir.

İlk derlenen Abaza masalları 1940 yılında "Çerkes Khapşı" gazetesinde yayımlandı. Aynı yıl ve sonraki yıllarda bu gazetede pek çok Abaza masalı yayımlanmıştır.

Daha önceleri yazı dili olmayan Abazalar, yazı diline kavuştuktan sonra folklor araştırması yapanların sayısı hızla artmıştır.

Folklorun derlenmesi, düzenlenmesi, yayımlanması; kısaca folklorun yaşatılması için onu ciddiye alarak benimsemek, emek vermek, işlemek gerekir. Bu dönemde Abaza literatürü henüz doğmamıştı. İşte o zamanlar bu boşluğu Nart Destanı tekstleri, masallar gazete sayfalarında yer alıyordu. Genç Abaza edebiyatçıları folklor malzemelelerini derleyerek işlemişlerdir. **Kısaca, Abaza edebiyatı folklordan doğmuş, folkloru yapıtlarında malzeme olarak kullanmıştır.**

Abaza folklorunu ilk derlemeye ve yazmaya başlayan araştırmacıların kendilerine özgü üslupları ve redaksiyonları vardı. Redaksiyon, en belirgin olarak öykü türü masallarda (Novella) kendini gösterir. Bu tür masallardaki isimsiz kahramanlar, çağımızda kullandığımız adları almaktadır. Halk nasıl sınıfsal bölümlere ayrılmakta ise; masallar redakte edilirken, derlenirken ve yazılırken, masalları derleyenlerin, yazanların ve redakte edenlerin sınıfsal konumlarının masala da yansıtılmış olduğunu görmekteyiz. Folklor halkın yaşam biçimini, yaşam felsefesini yansıtır. Halkın yaşam biçimi ve yaşam felsefesi de genç edebiyatçıların rengini, kokusunu ve dokusunu; edebiyat kişiliğini oluşturur. Edebi türlere özellikle folklor ve masal yansır. Jır Hamid'in 2.Dünya Savaşından önce yazdığı "Kadınların Özgürlüğünün olmayışı" başlıklı yazı, özellikle bu türü yansıtıyor.

Bilindiği gibi Jır Hamid, Abaza edebiyatının temelini atanlardandır. Ününü yazdıklarına, yazdıklarını da folklor borçludur. Sözü ettiğimiz yıllarda "Çerkes Khapşı" da yayımlanan novella türü masallar bir ölçüde redakte edilmiş olsa bile fabl türü söylenen masallarda hiç bir redaksiyon olmamıştır.(7) Şimdi genç Abaza edebiyatının, folklorun yol göstericiliğiyle nasıl yol aldığını görelim: Abaza Halkının sözlü edebiyatı savaştan önce 1940-1941 yıllarında derlenmeye başlayarak gazete sayfalarında görülmeye başlamışsa da, savaşın etkisiyle kesintiye uğramıştır. Çok geç yaşam bulan Abaza edebiyatı, araya savaşın girmesiyle istenilen gelişimi gösteremedi.

Büyük savaştan sonra Abaza folklorunun ürünleri yeniden yayımlanmaya başlandı. 1947 yılında Tobil Talustan, "Abaza Tawrikher" (Abaza Söylenceleri) yayımlandı. (8) Bu yapıtta bağımsız yazılar bulunuyordu: "Damış Oğlu Guirp'iy", "K'it'im, K'it'ış, K'ak'ana", "Çoban Bat'a ile Kızı Koyun Çoba-

nı Zaç'inin Öyküsü", "T'at'ış", "Yılık Çobanı Mıdpiy ile Deniz Aygırının Öyküsü", "Üç Kardeşin Prensi Aldatması", "İki Avcı İle Yaşlı Çobanın Öyküsü", "Kurtpa Gork Tavuğun Oğlu", bu masallardan bazıları idi.

1955 yılında Şakhrlı Konstantin ile Tobil Talustan'ın birlikte hazırladıkları "Abaza Tawrikher" (Abaza Söylenceleri) yayımlandı.(8) Bu derleme otuz bir teksten oluşmaktadır. Masaların çoğu fabl türündendir. Daha çok hayvan ve bitkileri konu alan bu masallardan bazıları: "Yılan İle Fare", "Tilki İle Atın Dostluğu", "Tilkinin Kurdu Delirtmesi", "Eşek İle Kedi", "Ve Ayı, Ve Kurt, Ve Tilki", "Kurt İle Sıpa", "Topal Tilki" başlıklarını taşımaktadır.

Abaza tekstlerinin gerektirdiği şekilde folklorik araştırmalara konu olup, bu araştırmaların yayımlanmaya başladığı dönem, Abaza dilinin gramatikal açıdan yazı dili, eğitim dili olarak işlediği dönemlere rastlar. Dilin özelliklerini, işlevini, gramerini; kısacası dili tam yerli yerine oturtmak için gereksinim duyulanları folklorde aramak gerekmektedir. Zira folklor dili temiz, saf, katıksızdır. Abaza folklorunu ilk kez yazıya aktaran bayan Ketevana Lomatidze'dir. Bu araştırmacının Abaza dilinin T'ap'anta diyalekti üzerine yazdığı "Abaza dili T'ap'anta diyalekti-tekstlerle birlikte"(9) adlı monografisi 1944 yılında yayınlanarak Abaza halkının sözlü sanatını oluşturan janrların hepsi gözler önüne serilmiştir. Bu yapıt destanlar, atasözleri, şarkılar, bilmece, masallar ve söylenmelerden oluşmuştur. 77 tekst bulunmaktadır. Her tekstin bitiminde, tekstin hüviyetini görüyoruz. Yani tekstin kimden alındığını, kimin derlediğini, anlatanın yaşını, dilini bulabiliyoruz. Bu tekstler 1939-1941 yılları arasında derlenmiştir.

Ketevana Lomatidze'nin ikinci monografisi olan "Aşkarıwua Diyalekti ve bu diyalektin diğer Abaza- Abhaz diyalektlerin yanındaki yeri" adlı yapıtı 62 teksti içermekte ve bu tekstlerde yine folklor janrlarının hemen hepsini bulmak mümkün olmaktadır.(10)

Ketevana Lomatidze, Huij Duu (Büyük Huij), Huij Çık'um (Küçük Huij), Apsuwua adlı köylerde derlediği tekstlerle, 1947 yılında Abhazya Özerk Cumhuriyetinin Psikhu köyünde yaşayan Aşkarıwuaların anlattıkları tekstlere de bu derlemesinde yer vermiştir. Kısaca Ketevana Lomatidze, Abaza köylerini ve Abaza aksanlarını birkaç yapıtına tam olarak aktarmıştır, diyebiliriz.

Lomatidze'nin 1977 yılında yayınlanan çalışması "Abhaz Dili İle Abaza Dilinin Tarihleri, Karşılaştırmalı Analizleri" (11) adını taşımaktadır. Bu kitapta 18 tekst bulunmaktadır. Ayrıca Lomatidze tarafından kaleme alınan ve Rusça'ya çevrilmiş olan "Abaza Dili"(12) adlı yapıtının içinde de tekstler vardır. Bütün bu yapıtlarda işlenen tekstlerin sayısı 158'i bulmaktadır.

Abaza Folkloru ile ilgili kimi tekstleri, G.P.Serduçenko'nun çalışmaları arasında görmekteyiz.(13) "Onlardan Hangisi Daha Büyüktü?", "Ayı İle Tilki", "Kadının Erkeği Kaçırışı" ile "Yazık Abazin"(Abaza Dili) adlı yapıtı bu çalışmaları arasındadır.(14)

Bu tekstler daha sonra 1965 yılında Tığu Vladimir'in hazırladığı "Abaza Usulü Masallar"(15) adlı kitapta yer aldı. Tığu Vladimir, 1968 yılında "Lo'k'u Lok'u Lokutsa"(16) adıyla masal derlemelerini yayınladı. Bu yapıtta, "Sayısal ve Sözel Tekerlemeler, Çocuk Şarkıları, Masallar, Anekdötler, Bilmeceler" bulunuyordu. Ancak hemen şunu eklemeliyiz ki her iki çalışma da bilimsel araştırmalarda bulunması gereken özelliklerden uzaktır. Tekstlerin kimin tarafından söylendikleri, derleme yapanın kimliği, hangi tarihte ve nerede anlatıldığı gibi tekstlerin kimliğini oluşturan bilgiler kitapta bulunmamaktadır.

Abaza Folkloru üzerinde yapılan çalışmalar bu araştırmalarla bitmemektedir. Sözünü ettiğimiz çalışmalardan önce, savaş öncesi dönemlerde, okurların gerek Abaza dilinde gerekse, Rus dilinde Abaza folkloru örneklerini okuma olanağı buldukları gerçeğini gizleyemeyiz. Açıklamalarımızın dışında, Abaza masalları Rusça olarak "Krasnaya Çerkesiya" gazetesinde savaştan önce yayınlanmıştı. Ayrıca birkaç söylence "Bolşevnaya Sably"(17), "Skazky Çetirehbrade"(18) adlı yapıtlarda da yer almıştır.

1985 yılında, Moskova'daki bilimsel yayınevi "Nawka" Rus dilinde "Abazinskoe Narodnye Skazkiy"(19) adı ile Abaza Masalları derlemesini yayınlamıştır. Bu kitabı yayınlayan Tığu Vladimir, daha önce sözünü ettiğimiz derlemelerine de yer vermiştir.

Karaçay-Çerkesk Bilimsel Araştırma Enstitüsü 1967 yılından bu yana Abaza Folkloru'nun derlenmesi ve incelenmesi çalışmalarını sürdürmektedir. Sözünü ettiğimiz tarihten bu yana hiç aksatılmadan folklor araştırma ve inceleme çalışmaları sürdürülmektedir. 1954 yılında basılan "Abaza Halk Eposu: Nartlar"(20), bu önsözünü hazırlamamı-

za neden olan "Abaza Halk Masalları" adlı yapıtlar bu araştırmaların ürünleridir. Bu kitaptaki tekstlerin ancak bir veya iki tanesi daha önce yayınlanmıştır. Masallar yazıya aktarılırken anlatanın aksanına sadık kalınmıştır. Tekst sonlarında anlatanların hüviyeti, nerede anlatıldığı, hangi yılda derlendiği gibi hususlara yer verilmiştir. Bunların dışında anlaşılması zor olan sözcükleri açıklayan bir sözlük, açıklama ve yorumlar da eklenmiştir. Abaza folklorunun araştırılmasının nedeni onları derlemek, sınıflandırmak, öğrenmek için değildir. Daha önce de belirttiğimiz gibi Abaza dili üzerinde araştırma yapmak, Abaza grammerinin yerli yerine oturmasını sağlamak, Abaza edebiyatının gelişmesi için gerekli olan materyalleri Abaza folkloru içinde aramak, bulmak... folklor araştırmalarının başlıca nedenleri arasındadır. Doğrusunu söylemek gerekirse, Abaza folkloru araştırmaları, Abaza dilinin ve edebiyatının dinamiği, yol göstericisi, itici gücü olmuştur. Ona geniş ve pürüzsüz yol açmıştır.

Abaza folklorunun derinlemesine yapılan çalışmaları günümüze rastlamaktadır. Ancak daha geniş ve büyük boyutlu çalışmaların da ufukta görüldüğü bir gerçek. Folklorun tüm türlerini araştıran ve gözler önüne seren yapıtlar henüz elimizde yok. Bu tür yapıtların ortaya çıkabilmesi için gereken iki şey var: anadilimizle yüzyıllardır halkımızın söylemiş olduğu folklor ürünlerinin yazıya aktarılması gerekir. Böyle bir çalışma yapılmadan elimizdeki materyalin neler olduğunu bilmemiz mümkün değildir. Daha başka bir şekilde söylemek gerekirse, Abaza halk folklorunun envanterini çıkarmak gerekir. İkincisi de yapılan araştırmaların zaman kaybedilmeden hemen basılmasıdır.

Bizim sözünü ettiğimiz 1947-1955 yılları arasında yayınlanan derlemelerimiz "Abaza söylenceleri" adını taşımaktadır. Peki, bu derlemelere niçin "Söylence (Tauwrikh)" adı verilmiştir. Bu teksilerden hangileri "masal" türündendir? "Söylence (Tauwrikh)" olarak adlandırılan bu iki derlemede yer alan tekstlerin adları tartışma götürülebilecek niteliktedir. Ancak, bu terimlerin hepsini sırasıyla sayarsak bile, bu tekstlerin çoğunun "Söylence (Tauwrikh)" adıyla adlandırıldığını görürüz. Söylence sözcüğünü savaş öncesi yayınlanan yazılarda da görüyoruz. Peki, bunların hangisi gerçekten tekstin kimliğini daha iyi bir şekilde yansıtmaktadır? Tekstleri sınıflandırırken "Lok'u" (masal) mı demeliyiz;

yoksa "Tauwrıkh" (söylence) mı? Bizce masal deyimini kullanmak daha yerinde olur. Bu ismin kullanılması, tarih ve gerçekçilik açısından da daha uygundur. Zira başka halklarda gelişim ve oluşumlar bu yolu izlemişlerdir. Örneğin Khabardey dilinde önce "Masal" (Pşise) sözcüğü tekstlerde yer almıştır. Karaçay dilinde ise masalın karşılığı "Comakh" dır. Masal ile söylencenin karıştırıldığı tekstler de bulunmaktadır.

Peki, bir dilin kendine ait sözcüğü varken, yabancı bir terimin gelip dilin içine yerleşmesinin anlamı nedir? Bu sorunun yanıtını şöyle verebiliriz: Tauwrıkh (Arapça tarih), Abazin, Khabardey ve Karaçay dillerine giren yabancı bir sözcüktür. Masala yakın anlamı olan bir sözcük bile değildir. Ancak bu sözcük, sözlü folklor ürünlerinden nesir tarzında söylenen tekstlerin terimi haline gelmiştir. Abaza folklorunun düz (nesir) anlatımları gelişerek günümüze doğru yol alırken, üretilen ürünler "Lok'u" (masal) terimi ile karşılanamaz hale gelmiştir. Gerçekten de masalın Abazaca tam karşılığı "Lok'u" dur. Masal, insan düşününün ürünüdür. Vahşi hayvanlar üstüne söylenen masallar, bunun en güzel örneğidir. Bu masallara "söylence" demek yanlıştır.

Halkın sözlü folklor ürünleri "Lok'u" janrı ile başlamış, gelişerek ve genişleyerek yol almıştır. Gelişim ve genişleme ise başka adlar aranmasına neden olmuştur. Gerçekten folklorik türleri birbirinden ayırmak için sıkıntıya düşen halk, diline yeni giren bir sözcüğü, "tauwrıkh"ı bu türlerden birine isim olarak vermiştir. Bu sözcük nasıl Abazin diline girmişse, aynı biçimde değişim ve gelişmelerden kaynaklanan nedenle, başka bir sözcük olan "Khabar" da Abazin diline girmiştir. Aynı sözcük diline "Khıbar", Karaçay diline "Khapar" olarak girerken, başka pek çok dile başka başka söyleyişle yerleşmiştir. Arapça bir sözcük olan "Khabar", başka dillerde de aynı anlamı korumuştur. Bugün Abaza folklorunda ve Abaza dilinde "Khabar", nesir türlerinden birinin adı olarak kullanılmaktadır. "Khabar" halkın yaşamında ortaya çıkan, bazı olayların anlatımı ya da yeni kuşaklara aktarılması türünün adıdır; ya da bu olayları yaratanların kendi anlatımlarıdır.

Abaza folklorunda "epos" (destan) masal değildir. "söylence" (tauwrıkh) da değildir. Nart destanları, halkın deyişleriyle "khabar"dır. Zira "nartlar" var olan bir soy, yaşamış bir halktır. Zaten "nartlar" sözcüğü

de yaşamış olan bir halkı tanımlayacak bir biçimde çoğul bir ifadeyle isimlendirilmiştir.

Abaza literatüründe -diğer literatürlerde de olduğu gibi- ilk ürünler folklorla dayalı olarak üretilmiştir. 1947 yılında basılan "Abaza Söylenceleri" (21) nin Tobil Talustan'ın elinden çıktığı belirgindir. Kimi nesir yazılar, şiirmiş gibi düzenlenmiştir. (K'ıt'ım, K'ıt'ış, K'ak'ana) Bu tür şiirleri içerisinde ritim bulunan düzyazılara benzetebiliriz. Eğer bu tür yazılara şiir diyeceksek, ritim, vezin, uyak gibi şiire özgü değerleri taşımaları gerekir. Savaş öncesi yayınlanan tekstlerde, 1955 yılında basılanlar da dahil, yukarıda değindiğimiz özellikleri taşımaktadırlar (22). Sözüünü ettiğimiz ilk yapıtın içinde "Hacı K'upa'nın Kahramanlığı" adında bir tekst yer almaktadır. Bu tekst, masal ya da söylence değildir. Bu tekst, Tobil Talustan'ın kendi yazdığı bir teksttir. Türk-Rus savaşı sırasında Bibard köyünde yaşayan Hacı K'upa'nın göstermiş olduğu kahramanlığı anlatmaktadır. Hacı K'upa, Lo prensi Şohım'ın elinden düşen bayrağı kaparak yere düşürmemiştir (23). Padişahın bu başarıyı prensin subaylarına ödülleri vererek değerlendirmesine karşın Hacı K'upa'nın adını kimse anmamıştır. Kuşkusuz bu yazıyı masal olarak kabul etmek olası değildir. Bu yazının en önemli yanı, yazıda anlatılan olayların ve halktan olan isimlerin okuyucuya tanıtılmış olmasıdır. Bu tür olayları aktaran tekstler henüz Abazin literatürünün normlarının çizilmediği zamanlarda yazılan metinlere benzemektedir. Bu metinlerin folklor tekstleri arasında yer alması, folklor yapıtlarında bulunmaması gereken yabancı sözcüklerin yer almasına da neden olmaktadır.

1950'li yılların başına geldiğimizde Abaza diline yakışmayan bir sayı sistemi ile karşılaşmaktayız. Bu sayı sistemi, daha önce dilimizde yeri olmayan onluk sayı sistemidir. Bu tür sayı sayma sistemi, Abaza diliyle hiç uyumadığı gibi ses uyumuna da ters düşmektedir. Bu gerçeklere karşın Tobil Talustan'ın yayınladığı derlemelerde bile onluk sayı sistemi 1955 yılından itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Ses uyumuyla uyumayan bu sayı sistemi - ki hala kimi okul programlarında yer almaktadır - sözlü olarak değil de yazılı olarak literatürümüzde yer almaktadır. Örneğin,

"Murat 100 som verirsen kızımı sana veririm." ya da "Murat yüz som verirsen kızımı sana veririm." Anlam, dil ahengi, redaksiyon

açısından olumsuz örnek olan bu yanlışlıklar, henüz edebiyat normları, yazın kuralları oturmamış olan Abazin dilini olumsuz yönden adeta kösteklemiştir. Halkın sözlü folklor ürünlerine bu tür yanlışlıklarla yaklaşıldığında, henüz kuralları oturmamış genç literatürün gelişmesi engellenmiş, folklor ürünleri de yazıya aktarılırken bilimsellikten uzaklaşmış olur. **Folklor, gelişim içinde olan genç edebiyatla birlikte derlenip hak ettiği yeri alır. Yaşamın içinden gelen, yaşamı yansıtan olayları, folklor oluşturan öğeleri içinde her zaman yazıya aktarmak mümkün olmamaktadır. Yaşam, folklorun kaynağı olarak çok zengindir. Bu zenginliklerin aktarılması için folklor ürünlerinin ve genç edebiyatın yazım aracı olan dilin zenginleştirilmesi gerekmektedir. Halkın sözlü ürünlerini çok güzel söyleyen, çalan halk ozanları, ustalar vardır. Bu nedenle de folkloru olan halkların mutlaka geliştirmekte olan bir edebiyatları da vardır.**

Biz (masal=lok'u) ve (söylence=tauwrıkh) isimlerini belirtirken "Masal"ın daha öncelikli olduğunu, tarih içinde çok uzun bir yol alarak günümüze ulaştığını, "tauwrıkh" teriminin ise dilimiz açısından çok daha genç olduğunu, bu sözcüğün dilimize ve komşu halkların diline Arapça'dan geçtiğini, dilimize yerleşme nedenini anlatmıştık. Dilde de folklorlarda da bu iki sözcük ayrı ayrı anlamlarda kullanılmaktadır. Hayvanlar üzerine söylenen masallara söylence denemez. Örneğin "Pire İle Bit Masalı" yerine "Pire İle Bit Söylencesi" demek doğru olmaz. Bu klasik Abaza sözcük Lok'u aynı işlevi üstlenmiş olan Abaza sözcüklerindedir.

Peki, Abazin masallarının diğer halkların masallarından farklı yönleri var mıdır? Bu masallar nasıl adlandırılmaktadır? Abazin halk masallarının kurgusu, diğer halk masallarının kurgusuna benzemekte midir? Abazin masallarını nasıl sınıflandırabiliriz?

Bir konuyu yinelemek suretiyle tekrar vurgulayalım: Abazin masallarının kurgusu, sınıflandırılmaları, özellikle hayvanlardan söz eden masallar, gerçeküstü masallar, yaşamı anlatan masallar, hikaye şeklinde kaleme alınan (novella) masallar şeklinde kurgulanmış ve bu şekilde de sınıflandırılması gerekmektedir.

Folklor ürünlerinin sınıflandırılmasında en çok kullanılan yöntem (Aarne) ve (Tomson) un sınıflandırma yöntemleridir.

N.A.Anreev ise bu yöntemleri biraz daha açmıştır (24). Abaza masallarının çoğunu adı geçen bilim adamlarının sınıflandırmalarının içinde görebiliriz. Abaza folklorunda - diğer halkların da olduğu gibi - vahşi hayvanlar üzerine anlatılan masallar çok değildir. Oysa hayvanlar üzerine anlatılan masallar hem çocuklar, hem de büyükler için de zevkle dinlenen masallardır. Abaza insanı da bu tür masalları zevkle dinlemektedir. Bu masallarda halk, hayvanları, fabllarda olduğu gibi alegorik bir biçimde temsili anlamda kişilikler taşıyan kahramanlar gibi görmemektedir.

Abaza folklorunda (tıpkı diğer halklarda olduğu gibi) vahşi hayvanlar üzerine söylenen masallar pek çok değerlidir. Bu azlık, halkın masal sevmemesinden, dinlememesinden kaynaklanmamaktadır. Hayvan masalları yetişkinler için de çocuklar için de zevkle dinlenecek parçalardır. Abaza insanı bunları zevkle dinlemektedir. Bu masallarda halk, hayvanları fabllarda olduğu gibi alegorik bir biçimde, temsili anlamda kişilikleri taşıyan kahramanlar gibi görmemektedir.

Eski çağlarda, insanoğlunun vahşi hayvanlardan, ya da bitkilerden türediği gibi inançları vardı. Eski insanın totem inancı, hayvan masallarında belirgin olarak görülmektedir. Totem sözcüğünün Polinezya yerlilerinin dilindeki anlamı "Benim kardeşim" anlamına geldiği bilinmektedir. Totemin işlevi, soyları, klanları, boyları ve halkı şemsiyesi altına alarak korumaktı. Totem öldürülemezdi. Bir süre sonra totemizm kültlerini oluşturmaya başladı.

Günümüzde pek çok halkın ateşle ilgili ilginç inanç sistemlerinde totemizmin kalıntıları görmektediriz. Araştırmacılara göre hayvanlarla ilgili masallar, söylenceler şeklinde ve büyük afsun dualarına dönüşmüştür.(25)

Eski çağlardaki insanoğlunun yaşamı, bu kuşakların totemsel inançlarını gösteren hayvan masallarında görüldüğü üzere, insan unsuru ile masal kahramanı hayvanların pek yakın olmadıkları, aralarında bir eşitlik bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Hayvanlarla ilgili masallar ortaya çıkmadan önce, hayvanların içerisinden kimi belirgin kahramanlarla ilgili kimi söylenceler ortaya çıkmıştır. Bu masal kahramanlarının önemi, onların konuşmalarından açıkça anlaşılamıyordu. Hayvan söylenceleri insanoğlunu yaşama hazırlamak gibi özellikleri dışında, bu söylencelerden başka anlamlar çı-

karmak olanaklı değildir. Bu masallar insan-noğluna öneriler götürüyordu, insanların hayvanlara nasıl davranması gerektiğini halka anlatıyordu.(26)

Daha önce de söylediğimiz gibi, Abaza folklorunda diğer halkların olduğu gibi, Totemizmin inanç sisteminin kalıntısı olan izler halen görülebilmektedir. Abaza halk masallarında Ayı, Tilki, Kurt, Köpek, Kedi, Fare, Yılan, Kartal, Bildircin ve başka hayvanlar masal kahramanı olarak yaşamaktadır.

Abaza masallarının kahramanlarından olan Ayı, diğer hayvanlardan daha güçlü, daha önde bir kahraman olarak belirlenmektedir. Diğer hayvanlar ise, her zaman ayıdan korkmakta, onun emirlerini yerine getirmektedir. İleri yaşlardaki bir karı kocanın küçük çocukları ile ormana gidişleri, Ayı'nın çocuğu kaçırması, Onu besleyip büyütmesi, pehlivan olarak yetiştirdiği çocuğun ana ve babaya dönüşü gibi olayları anlatan bir masal gerek Abaza masalları gerekse "Mışokua Batır" adı ile Khabardey masallarının arasında yer almaktadır. (Abazaca söylenişi ile Mişipa Batır) Bu masal birçok yönü ile diğer Abaza masallarına benzemekte ise de, masal kahramanının ortaya çıkması biraz farklıdır. O, dişi ayı ile oduncunun çocuğu olarak doğmuştur. Daha önce de söylediğimiz gibi Abaza folkloru Totemizm izleri taşımaktadır. Örneğin, 1969 yazında konuştuğumuz anlatımcılar, insanın ayı soyundan geldiğini söylemişlerdi. Bunu kanıtlamak için de: Ayı yavrusunun bir şeylerden korkması, ya da Anne ayının öldürülmesi durumlarında "Mımmaaa..! (Anneee..!) sesi çıkararak ağladığını iddia ettiler. Ayı kültün özellikleri başka halkların masallarında da iz bırakmıştır.

Sibirya'da ve Uzakdoğu Asya da yaşayan kimi halklar, Ayıya saygı gösteriyor, Ayıyı yüceltiyor, ondan korkmuş gibi davranışlar sergiliyorlardı. "Onun ismini yücelten, değer veren şarkılar söyleyerek tapınıyorlardı. Bu durum ilginçti, Ayının yaratılışı, ya da doğuşunu anlatan ilginç masallar söylüyorlardı."(27) Ayının önceleri gökyüzünde yaşadığını, Tanrı ile gökyüzünde ki bir kaleyi paylaştığını, aralarında anlaşmazlık çıkınca gökyüzünden yer indiğini, bu olaydan bu yana yer yüzünde yaşadığını, anlatıyorlardı.(28)

Nasıl ki her masalda kesinlikle tilki kahraman yer alırsa, Abaza masallarında da Tilki baş kahraman olarak yerini alır. Bay Tilki Abaza masallarında da hırsızdır, kurnazdır, hilebazdır, yalancıdır, tatlı dillidir. Ama zin-

har ona inanılmaz, çünkü kafasında her zaman kötülük vardır. Nereden nasıl yararlanacağını çok iyi bilmektedir. Kısacası istenmeyen tüm kötü sıfatları taşımaktadır. Kendi çıkarı için düşünemeyeceği, yapamayacağı hiçbir kötülük yoktur. Bu yollarla da her zaman karnınım doyurup, yaşamını sürdürmektedir.

Tilkiden biraz daha büyük olan, ancak tilkinin şakalarına, alaylarına devamlı maruz kalan masal yaratığı ise kurttur. Bütün halk masallarında olduğu gibi Abaza halk masallarında da Kurt, akılsız, atak ve aptal olarak tanımlanmıştır. Tilki kurnazdır, Kurdu isteklerini yerine getirmiş gibi yaparak onu aldatır. Ona her istediğini yaptırır. "Tilki ile Kurt" başlıklı masal bu ilişkiyi çok genel bir şekilde gözler önüne sermektedir. Masalın özeti şudur: "Hırsız Tilki, çaldığı tavukla can havliyle köpeklerden kaçmaya çalışmaktadır. Kaçarken Kurt ile karşılaşır. Kurdu kandırıp köyden tavuk getirmeye gönderir. Yolda köpeklerle karşılaşan kurt postu yolunmuş, yara bere içerisinde canını kurtarır. Ancak öcünü alacaktır. Bunu her koşulda yerine getirecektir. Ancak kurnaz Tilki, öncelikle kurda yaralarını nasıl iyileştireceğini anlatır. git de dikenlerin içerisinde yuvarlan, oradan çık ısırğan otların üzerinde yuvarlan, sonra göle gir, gölden çıkınca inine dön, vücudunun içinde kuyruğun dışarıda kalacak şekilde yat, ben seni gelip tedavi edeceğim.

Bu aldanış Kurdu sonu olur, inin dışına sarkan kabarık kuyruğu gören avcılar onu sürüyerek çıkarıp öldürürler.

"Kurt ile Yaşlı Adam" masalında da aynı biçimde Kurdu deliliği anlatılır. Kurt avcılarının önünde koşmaktadır. Avcılar yetişirse ölüm kaçınılmaz olacaktır. Yaşlı adam Kurdu çuvalına koyup saklar, avcılarını uzaklaştırır. Kurt kurtulur ama yaşlı adamı yemeden rahatlayamayacaktır. Onların tartışmasına rastlayan Tilki, gülererek yaklaşır, kurda seslenir; "Bu dünyada yaşadıkça vallahi inanamam, senin o çuvala sığacağına." der. Tilkinin sözlerine karşın kendisini kanıtlama gereksinimi duyan kurt çuvala girer, yaşlı adam da fırsat bu fırsat, çuvalın ağzını bağlayıp vura vura kurdu öldürür.

Masalların korkulan kahramanı kurt, delidolu akılsız bir karakter olarak gösterilir. Bu aptal görünüm aslında kurda yakışmamaktadır. Eski çağlarda halk ondan korkmuş, çekinmiştir. Tabu olarak görüp, ismini bile söylememişlerdir.(Zıkız rınhuakhız) Çok

eski çağlarda Kurt bu günkü gibi Abazaca da "Kucma" ismi ile anılmıyordu, Kurdu'nun adı "La"(köpek) idi. "Şuagala" ismi o zamandan günümüze kalmıştır. "Şua-ga-la" (kapı bekleyen köpek), ya da Çoban köpeği. Diğer dillerde de bu ismin klasik söylenişi vardı. Khabardey dilinde önceleri "ha" ismi kullanılırdı. Oysa günümüz Khabardeyce'sinde "ha" köpek anlamına gelmektedir. Bu gün Khabardeyce'de kurt için kullanılan "Dığüj" sözcüğü Khabardeyce'deki "Dı-ğue-j" (koca hırsız) isminden türemiş ve "Dığüj" halini almıştır. Açıkladığımız üzere Khabardey ve Abaza dillerinin her ikisinde, kurdu'nun eski ismi "la-ha-köpek"tir. Günümüzde Abazaca'da "Kucma" ismi ile, Khabardeyce'de "Dığüj" ismi ile anılsa da, eski çağlarda kullanılış biçimi ile Abaza dilinde halen "Kucma - Dığüj ve Kurt" veya La-Ha-Köpek kullanılıyor olsa da eski çağlardan kalan "Şua-ga-la" ismi Abazaca'da "Ha-utsdz" ismi de Khabardeyce'de zaman zaman ve yerel olarak kullanılmaktadır.

Kurt birçok halkın totemi olmuştur. "Nart Destanlarının" baş kahramanı Sosrikua çelik tekerlerle dizinden yaralanıp ölürken, kurt onun etini yemeyi reddeder. Bu nedenle Sosrikua, küçük parmağının gücü kadar bir gücün kurdu'nun omuz ve göğsüne aktarılması için Tanrıya yakarır. Nart Destanlarını üreten tüm Kafkas Halklarının folklorunda bu anlatım yaşamaktadır.

Abaza dilindeki "Şuagala" sözcüğünün (Şua-ga-la) şeklindeki analizine baktığımız zaman, bu ismin ev köpeği için, kapı önünü bekleyen köpek için söylendiği anlaşılmaktadır. Bu tür köpek kötü niyetli insanı korkutup uzaklaştıran köpektir. Bu nedenden dolayı ki "Şua-ga-la" (korkutan köpek) ismi ona verilmiştir. Ancak masal kahramanı olan "Akuicma- kurt" Abaza masallarında da diğer söylenen masallarda da tilkiye kanar, bu aptalca aldanış onun yok olmasına neden olur.

Hayvan masallarındaki Kurdu'nun zihinlerde bıraktığı imaj "Kötü Adam" tiplemesidir. Halkın hiçbir zaman beğenmediği, benimsemediği kötü tip bu nedenle kurt masallarda kötü tip rolünü yüklenmekte ve kötü bir sonla yok olmaktadır.

Hayvan masallarında tilki genellikle herkesi aldatır. "Bildircin ile Tilki" başlıklı masalda, kurnaz tilkinin az da olsa aldatılabildiği anlatılır. Tilki kendisine Bildircin'in yaptığı iyiliği unutarak onu yemeye kalkar, ancak küçük bildircin tilkiye şöyle seslenir:

"Bagana... (tilki milki gibi bir deyimdir) demeden bizim soyumuzdan birini yiyen iflah olmaz, kahrolur..." tilki bu bedduadan kurtulmak, "Bagana" diyebilmek için ağzını açınca küçük bildircin tilkinin ağzından uçarak uzaklaşır, canını kurtarır. Bu küçük masal "Tilki ile Bildircin'in Dostluğu" adı ile 1955 yılında yayımlanan Masal Derlemeleri arasında da yer almıştır. Bu masalda bildircin'in "Bagana..." yerine "Abaza..." sözcüğünü söyleyerek tilkinin ağzından kaçmaktadır.

Bu iki sözcüğün olayımızda işlevi tekdir ve ses olarak da benzeşmektedir. Her iki sözcükte üçer heceden oluşmaktadır. Ünlü harf olarak (a) sesinden her ikisinde de üçer ses bulunmaktadır. Bu nedenle her iki sözcük vokalizm açısından aynı gruptadır. Bu "vokalizm" in dışında, bildircin'in tilkiyi aldatması gülünç bir oyuna dönüşmektedir. Halk, konusunda bu tür komik tilki oyunları bulunan masalları sık sık anlatır. Örneğin "Horoz ile Tilki" adlı öyküde de bu özellik görülmektedir. Tilki ağaç dalına tünemiş olan horozu oradan indirip yemek için şu tatlı sözlerle ona yaklaşmaktadır;

- Eyy, yakışıklı, eyy güzeller güzeli horoz, eyy tanrının sevgili yarattığı...İnsen de birlikte namaz kılsak...

Horoz ise bu öneriyi;

- Yefendi' yi kaldır da birlikte elbette namaz kılarız.

Şeklinde yanıtlar.(burada yefendi imam köpektir) Köpeğin ismini duyan tilki ok gibi yerinden fırlar, horoz onunla alay edercesine arkasından uzun uzun öter. Tilki ise;

- Aman abdesim bozuldu.

Diyerek uzaklaşır. Bu tür oyun ve şakalar halk masallarında kullanılmıştır.

Hayvan masallarında tilki nasıl en kurnaz, en akıllı kahraman olarak gösteriliyorsa, eşekte o denli akılsız, aptal ve inat bir yaratık olarak gösterilmektedir. Çok kolay aldatılabiliyor, bu özelliğini anlatan bir örnek verelim;

Kuyuya düşen kurt, eşeğin kulaklarının güzelliğine övgü yağdırarak kulaklarına tutunur ve kuyudan kurtulur. Ancak kurtulan kurt eşeği acımadan yer. Burada ilginç olanı ise, bu denli aptalca davranan eşeğe kimse'nin acımamasıdır.

Abaza Masalları incelenirken karşımıza başyapıt olarak kabul edilebilecek güzellikte masallar çıkar. "Pire ile Bit" başlıklı masal bu tür güzel bir masaldır. Bu masalın diğer masallara benzemeyen yönü, onun şiirsel (poetik) yapısıdır. Bu tekst hiç deyişmeden

uzun bir yol katetmiş ve günümüze ulaşmıştır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi bu masal bir şiir dokusu göstermektedir. İçindeki diyaloglar aynı şekilde yerini koruyarak günümüze ulaşmıştır. Masal kahramanlarının soru ve yanıtları da aynı şekilde korunmuştur. Masalda başkahramanın sabit, statik hiç bir şey yapmayan bir görünümü yoktur. Aksine onun dinamiklerinin sınırı yoktur. Zira durmadan yol almaktadır. Yol boyunca domuz, ağaç, kartal, tavuk, insan yığınla yaratığa uğramaktadır. Bu yolculukta soruları ve yanıtları da taşımaktadır. Bu sorular ve yanıtlar yolculuk sürdürükçe giderek artmaktadır. Soruları doğuşu ile peş peşe ortaya çıkan olaylar, olaylarla ilgili tekrar sorular bir uyum içerisinde masalın kurgusunu, bütünlüğünü tamamlamaktadır. Masal tamamlanırken olayların başladığı başlangıç yerine dönülmektedir. Masal da böylece bitmektedir. Kısacası "Pire ile Bit" in masalı Abaza halkının sözlü edebiyat ürünlerinin kanonik yapısına uygun biçimde bir akış göstermektedir. Bu kanonik yapıya uygunluk özelliği, bu gün konuşulan Abazaca'da da artık pek kullanılmayan klasik sözcüklerin günümüze taşınmasını sağlamaktadır. Örneğin: masal başından başlayarak gelişirken "Akhua-Domuz", "Acege- Meşe kozalağı", "Akhş-Bir tür kartal, alıcı kuşu", "Nars-Çerkes içkisi boza kaynatılırken dipte kalar. kalın ve iri tortu", "Rkhra- Kıl, tüy" gibi bugün pek kullanılmayan binlerce yıl ötesine ait sözcüklerin günümüze taşınmaktadır.

"Pire ile Bit" in masalı Kümülatif Masal, yani Birleşik Masal denilen masal türünün çok güzel bir örneğidir. Kümülatif masalarda bir olay diğer bir olaya bağlanarak, sujeye başka sujeler eklenerek, masalın genişleyerek sürmesi özellikleri ağırlık kazanır. Bu tür masalarda masal, anlamsız, amaçsız bir olayla başlar. Örneğin, "Pire ile Bit" in masasında başlangıç şöyledir; bir gün bit ile pire, gezelim dolaşalım diye yola koyulurlar. Derken bir su birikintisi ile karşılaşılırlar. Pire:

- "Atla geç" der. Bit, "sen de atla" der. Pire hafif gövdesiyle zıplayarak bataklığı aşır, karşı kıyıya ulaşır. Bit zıplar ağır gövdesiyle çamurun içine düşer, saplanıp kalır. Pire, "arkadaşım, bacanağım biti kurtarmalıyım" diyerek domuza koşup ondan yardım ister. Bu olayla birlikte masalda kümülatif özellik artık belirginleşmektedir. Bir olayın arkasından başka bir olay gelişerek masalın başındaki kahramana dönülmektedir. Pireye bir

avuç darı verilir, darıyı anaç Gurk'a götürür, anaç tavuk bir civciv verir, pire civcivi kartala götürür. Kartal bundan sonra meşe ağacının üstüne pislemeyeceğine söz verir, meşe ağacı bir avuç kozalak verir, pire kozalağı domuza götürür, domuz pireye bir kıl verir, pire bu kılı çamur birikintisine uzatır. Bit domuz kılına tutunarak bataklıktan kurtulur.

Kümülatif masalların kurgusunu ve kompozisyonunu kavramak kolaydır. Bu kompozisyonun üç ana unsuru vardır. Ekspozisyon (olayın sergilenişi), kümülatif (olayların birbirini izleyişi), final (masalın bitişi).(30)

Baş tarafta da anlatıldığı üzere, olayların sergilenmesi (ekspozisyon) önemsiz bir olayla başlar; (bit ile pire gezmeye çıkmıştır) masalı oluşturan olayların nasıl başladığını, nasıl yola çıktığı anlaşılmalıdır. Bu bölüm, bu nedenle masalın ana unsuru (ekspozisyon) olmaktadır. Başlangıcın arkasından (kümülatif özellik) gösteren bölüm gelir. Olaylar birbirini açıklayarak, her olay bir sonrakine destek vererek masal sürüp gider. V.Y.Propp, kümülatif masalardan söz ederken; "bunlar günümüzü ve bizi tanımlayan formlar, görüntüler değildir. Çok eski, çok erken çağlardaki görünüşleri açıklayan formlardır" demektedir. (31)

Hayvan masalları gerek kendi düzenleri ve yapıları açısından, gerekse halka yönelik özellikleri açısından yaşamı sergileyen masallar olarak tanımlanabilir. (32)

Hayvan masallarının bazılarının Abaza folkloruna başka halkların folklorundan katılma olasılığı da vardır. Ancak bu tür yabancı masallar Abaza Masalları arasına yerleşirken Abaza Folklorunun özelliklerini de kazanmaktadır. Kısacası Abazalaşmaktadır. Örneğin; "Hoca" motifi taşıyan masallar Abaza Folkloruna yukarıdaki özelliklerle ve değişimle yerleşmiştir.

Hayvan masalları, dinleyicisi olan halka (çocuklara) yöneliktir. Bu, çocuklara yönelik masallar daha kapsamlı bir biçimde, içine mitolojik öğelerle sihir ve sihirbazlığa yönelik öğeleri de alarak gelişmiştir. İşte bu nedendir ki çocuklara yönelik masallar, daha kısa, yalın ve öğrenilmesi daha kolay masallar olmaktadır. Masalardaki taşlamalar ve halka yönelik özellikler daha sonra değişmeye başlamışlar ve böylece hayvan masalları giderek halkın yaşamına yönelik masallara yaklaşmıştır. Zira günümüzde bu hayvan masalarındaki kahraman tiplerini insan davranışlarını, insan tiplerini göstermektedir. Da-

ha başka bir anlatımla masalın hayvan kahramanı günümüz insan tiplerini gösterir hale gelmiştir.

Destansal öykülerde olduğu gibi hayvan masalları da bir yerde halkın ansiklopedik kaynağıdır, halkın ansiklopedisidir. Halkın yaşamı, felsefesi, görünüşü, hatta anlayışı, sezgisi, halkın değer yargıları masallara yansımıştır.

Abaza masalları topluluğu içerisinde gerçek üstü masallar da bulunur. Bu janr'ı sözlü ürünlerin içerisinde özellikle belirgin biçimde görürüz. Kısaca söylersek, gerçekte masal diyebileceğimiz parçalar, bu gerçeküstü masallardır. Bu masalarda hiç olmamış, olması düşünülemez olaylar, hiç yaratılmamış, hayal bile edilemeyecek varlıklar olduğu için daha başka bir ifadeyle tamamı insan ürünü olduğu için "Gerçeküstü Masal" adını almaktadır. Bu masallar bu belirgin özellikleri ile hayvan masallarından ve öykü özelliği gösteren ve (Novella) denilen masallardan yaşamdan alınan masallardan farklı bir yapıya sahiptirler. Hangi gerçeküstü masalı ele alırsak alalım içinde kesin olarak gerçeküstü bir olay ya da bir yaratık bulunacaktır. Bu özelliklere sahip olan masallar gelişim göstermezler, durağan bir yapıya sahiptirler. Daha doğrusu, hayal ürünü öğeler bulunmayan masal gerçeküstü masal olamaz. Bu masallardaki kötü ve korkunç olarak nitelendirebileceğimiz öğeler, masal kahramanlarının ya karşısındadır ya da yanında yer almak zorundadır.

Gerçeküstü masalarda suje zenginliği göze çarpar. Gerçeküstü masalların fantastik sujeleri çoğu zaman benzeşir. Gerçeküstü masallar ve bu masalların sujeleri günümüze doğru yol alırken değişime uğramıştır. Zamanla bu sujeler birleşmiş, karışmıştır (kontaminatsia) Bu karışan, birleşen masalar yeni bir grup masalı oluşturmuştur. Daha az bir zaman geçtikten sonra da gerçeküstü masal, kendi şiirsel oluşumunu, mitolojiyi ve sihir öğelerini içine alarak bir yere ulaşırken geçmiş çağların geleneksel yaşamının söylenmelerini ayağa kaldırmış ve kendi kabuğuna çekilmiştir.

Tarih öncesi çağlarda halk sınıflara bölünmemiş anonim bir yaşam sürdürmüştür. İşte bu çağlarda halk, insanoğluna kötülük yapmak isteyen, insanoğluna zarar vererek onun gelişimini engellemek isteyen, onun yaşamına son verebilecek oluşumların varlığına inanıyordu. İlk insan işte bu dünya gö-

rüşünün yükü altında, bu korkuyu taşıyarak yaşıyordu. Bu kötülüklerden korunmak için insanoğlunun asla yapmaması gereken, asla söylememesi gereken birçok tabuya inanıyordu.

Abaza Masalları içerisinde yer alan (zıkhız rımkhuakhız), gerçeküstü masalarda masal kahramanı yedi kat yerin altına inmekte, orada özgürlüğe kavuştuğu kız, onun kara koja değil de beyaz kojun sırtına atlaması halinde yeryüzüne dönebileceğini anlatmış iken, can havli ile kara koçun sırtına binmekte, bulunduğu yerden bir daha yerin yedi kat altına inmektedir. Kahramanımız orada da büyük kahramanlıklar göstermektedir. Halkın suyunu kesen Büyük Sürüngen (krokodil) canavarı öldürmekte, her yıl kartalın yavrularını yiyen yılanı öldürmekte, bu iyiliği unutmayan kartal onu sırtına bindirek yeryüzüne geri getirmektedir. Yiyeceği kalmayan kartala bacak kaslarından keserek vermekte ve kartalı beslemektedir.

Masal kahramanı yeryüzüne döner, yolunu bekleyen sevgilisine kavuşur. Ona kötülük yapan arkadaşları da hak ettikleri cezayı bulur.

Sürüngen- canavar, (at'ıkua- ablagua - krokodil) Abaza folklorunda iç çağ mitolojisinin kalıntısı olarak yer almıştır. Canavarın su başını tutması yüzünden halk su alamamaktadır. Ondaki su alabilmek için ona yem olarak bir kız sunmaları gerekmektedir. Bu konuyu anlatan "Arbatçığu- Horoz Atlı", "Canavarı Yerinden Eden Kadın" gibi masalarda insanın canavara kurban olarak sunulduğu çok eski gelenekler anlatılmaktadır.

Sürüngen canavar (Krokodil) motifi diğer Kafkas Halklarının kozmogonilerinde (dünyanın yaratılışı inancı) de yer almaktadır. Bu düşünüşün bir örneğini Ay ve Güneş Tutulmaları karşısında söylenen sözlerden anlamaktayız. Ayın Dünya ile Güneş arasına girmesi ile Güneş Tutulması meydana geldiğinde, Canavar Güneşi yakaladı, Dünyanın Güneş ile Ay arasına girmesi ile Ay Tutulduğunda ise canavar Ay'ı tutsak aldı denildi. Bu deyimler dilimizde bu gün bile yaşamaktadır.

Abaza Masallarında bunların dışında da mitolojik kahramanlar yaşamaktadır. Örneğin çok zor bir işin peşinde koşarken masal kahramanının karşılaştığı dev kadın (Naçğurçidza- K'ık'a Duu - Dev Anası) nın gizlice göğsüne atılıp memesini emmesi, onun oğlu haline gelmesi sonucu, bu dev kadın artık

kahramanımıza yardım etmektedir. Masallardaki ve tüm folklor janr'larındaki dev kahramanlar, aslında mitolojik yaratıklardır. Bunlar insanoğlunun düşmanlarıdır. Zaman zaman insanoğlunu yedikleri de anlatılır. Ancak insanoğlu akıl yolu ile onları alt etmektedir. Abaza Masallarındaki "Küçük Khabj'in Devleri Yenmesi" teksti bunun bir örneğidir. Bu kahraman akli ve kurnazlığı ile devleri bir köşeye sıkıştırmakta, elindeki yanan ağaç dalları ile (K'uastkha) ile onları ormana sürerek yok etmektedir.

Abaza Masallarında "Wusaraj-Kahin, Yaşlı Bilge" adlı bir kişilik (personaj) vardır. Bu kişilik genellikle ya yaşlı bir erkek, ya da yaşlı bir kadın olarak belirginleşir. Bu tip çok akıllıdır. Masal kahramanlarına öğütlerde bulunur, onlara yol gösterir, gelecekte haber verir. Onları başarılı kılar.

Abaza Folklorunda, tüm sözlü edebiyatında olduğu gibi yiğitlik, kahramanlık gösteren karakterler vardır. Bu tip folklor janrlarına kültürümüz yabancı değildir. Bu nedenledir ki Abaza Masallarının kahramanları, mitolojiden doğarak kötülük taşıyan güçlere karşı (Akhtonizm) direnmektedirler.

Abaza Masallarının kahramanları genellikle güçsüz, ezilen, hasta olan, zorluklarla karşı karşıya kalan insanlara, çocuklara ve kadınlara, yaşlılara yardım ederler. Masallardaki kadın kahramanlar ya hiç konuşmayan, bir şey yapmayan kahramanlardır, ya da kötülük yapan (Dev Uçan Cadı- Arbaçığı gibi) kadınlardır, veya erkek giysisi giyerek ölç almaya çalışan, savaşçılara karşı koyan kadının tipidir. Bu tür kadınlar masalın baş kahramanına yardımcı olurlar, onunla ilgili kararlar alırlar, kahramana doğru yol gösterirler, onu yardımcısı ya da eşi olurlar.

Bu masalların yapısında üç bölüm vardır; masalların başlangıçlarına "Masal Başı" ya da "Başlatıcı" adı verilir. Başlatıcı ismi sanırım daha uygun düşmektedir. Bu bölüm genellikle çok kısadır. "Bir Dede ile Bir Nine Vardı", "Çok İyi Bir Adam Vardı", "Acımasız Bir Prens Vardı" şeklinde başlar, bu bölümler... Başlatıcı kişiler, masalın nerede geçtiğini ya da kahramanlarının kim olduğunu şahıs göstererek, çok özele indirgeyerek anlatmaktadırlar. Daha doğrusu başlatıcı bölüm, bir yere veya kişiye yönelik değildir. Masaldaki Abaza Dili çok sağlamdır, gerçekçidir. Masal dili, Abaza Dilinin olanaklarını uygun bir biçimde ve gerektiği gibi kullanmaktadır. Yukarıda sözünü ettiğimiz masal başlatıcıla-

rındaki son ek (suffiks)-K'-sesinin Abaza Dilinde taşıdığı işlevleri (tekel ya da yakalayamama) gibi anlamları masal dilinde de kullanılmaktadır.

Masal başlatıcısının söylenmesinden hemen sonra masalın konusu başlamaktadır. Masalda, masal geciktirici (Retardatsia), (Masalı söyleyen, masala yakın olan, başka bir konuyu ya da olayı anlatarak ya da bu olayı ve sorun hakkındaki düşüncelerini, anlayışını, görünüşünü anlatarak masalın anlatımını yavaşlatan) olaya karışmaktadır. Bunun dışında yavaş yavaş, azar azar işler, susuşlar, duraklamalar araya girmektedir. (örneğin masaldaki kontaminatsia- yani başka sözlerin birleşip yeni anlamı olan bir söz ortaya çıkarma durumu - yani bu birleşimin içine giren masalda, kadının, devin canının nereden çıkabileceğini, hayat damarının nereden geçtiğini sorması, ancak devin kadına yanıltıcı bilgiler vermesi, ikinci ve üçüncü kez de yanıltıcı bilgiler vermesi, dördüncüsünde gerçeği kadına söylemesi) masalın anlatımı bitince, anlatıcı; "kulağınızla duyunuz, duyduklarınızı gözlemlenizle - görene dek yaşayın" der ve masalı bitirir. Bu kısma masal bitimi denir.

Masalın folklorun nesir janrı olduğu tartışmasızdır. Masalların içinde ritimlerin, uyakların zaman zaman belirginleştiği de görülür. Bütün bu özellikler bir arada olduğu zaman masal, en güzel en hoş giden kıvama ulaşmaktadır. Gerçeküstü masallarda benzetmeleri, değişimleri, sıfatları sık sık görmek olasıdır.

Abaza Masallarında dil gerektiği gibi kullanılmaktadır. Masalların hayvan kahramanları, insan dili ile konuşmaya başladığı zaman, onlar nasıl sınıf sınıf ayrılıyorlar ise bu ayrım masalla da yansıyabilmektedir. Bu nedenle masal anlatım dili ile, masalda hayvana kullanılan dil farklıdır. Bu farklılıklara karşın bu iki tür konuşma, birlikte yol almaktadır. Hayvan kahramanın konuşma dili ile, masalı anlatanın dilinin Abazaca da nasıl kullandığını bir örnekle görebiliriz; "Pire ile Bit" in masalında - Evet, Bu zavallı yoksul Domuzdur diyerek bana bir avuç meşe kozalağı getirdin mi? Demektedir domuz. "Yihuat Akua- Domuz" denemez. Çünkü, "Yihuat" insan için hem de erkek için kullanılan bir biçimdir. İnsan kişiliği olmayan bir yaratık konuşturuluyorsa Yihaut" yerine "Ahfat" denmesi gerekmektedir. Zira Abaza

dilinde insan ile diğer mevcut isimler gramatik sınıflara bölünmüş bulunmaktadır.

Abaza Folklorundaki Novella Masalları, Serüven Masalları, kişinin bizzat yaşadığı, ya da aile içinde gelişen olaylar, gibi olayları konu edinmektedir. Serüven masallarının baş kahramanları, Hırsız, kurnaz, gibi nitelikleri olan kahramanlardır. "Lokt Rınkhadi Bibard Kıt Rınkhadi - Loo Köyünün Tembeli ile Bibard Köyünün Tembeli" adlı masalda bu tür masallardan sayılabilecektir.

Bu tür masallar başka halkların sözlü edebiyat ürünlerinde de bulunmaktadır. Apsiwua halkının bu tür masallarında hilekar hırsız tiplemesi vardır. Aynı masal Nogay Folklorunda, "Hırsız Abaza ile Hırsız Nogay" adı alarak yaşamaktadır. Bu masalda kısaca şunlar anlatılır: "İki hilekar birbirlerini aldatmaya çalışmaktadırlar, bunun için her şeyi düşünürler, her yola baş vururlar. Sonunda hilekarlardan biri ölü taklidi yapıp kendisini mezara koydurur. Ölenin yakınlarının ağıtlarına da inanmaksızın diğeri mezara girer. Soyunup mezara toprak atmaya başlar. Topraktan bunalan ölü doğrulup mezardan fırlar. Daha önce de söylediğimiz gibi, öykü türü masalarda (Novella) serüven unsuru olsa bile kahramanın kendisi ile ailesi anlatılır. Bu tür masalarda "iyi bir kızın bulunuşu", "erkeğin tembel karısını eğitmesi", "Yaşlı erkeğin oğluna ya da oğullarına vasiyette bulunması", "Onu dinleyen oğlun şansını iyileşmesi", gibi kavramlar anlatılır. Bu tür masalarda yaşamın fantastik yönü ile gerçekçi motifler yan yana yer alabilir. Ancak salt gerçeküstü olayları anlatan masallarla hiçbir zaman karışmazlar, her zaman farklılıklarını korurlar.

Gerçeküstü masalların hepsinde, kahramanın yardımcılarının yapacakları, yaptıkları, güçleri büyük bir abartı ile gösterilmektedir. Serüven masalları ile, Novella Masallar da bu yardımcı kahramanlar, baş kahramanmışçasına tanımlanmaktadırlar. Bu masallar insanoğlunun asılsız, dayanağı bulunmayan, inançları ile alay etmektedir. Bu masaların yapısını, kompozisyonunu incelediğimiz zaman pek de karışık olmadıkları ortaya çıkar. Masalların çoğunda "Başlatıcı" bulunmaktadır. Başlatıcı taşıyanlar ise çok azdır. Bu masalların anlatımları ise çok basittir. Yaşamdan bir bölüm anlatırcasına doğal görünürler. Bu masalarda, gerçeküstü masalarda görünen geciktirici unsuru da yoktur. Ancak, bu masallar çelişkilerle, pa-

radokslarla örülüdür. Kahraman ile düşmanları her zaman karşı karşıyadır. Yine halkın yaşamında Varsıl ile Yoksul hep karşı karşıyadır. Bu masalarda diyaloglar da biraz daha fazladır. Her kahramanın özel konuşma tarzı vardır. Bu konuşma tarzı kahramanın tipini ve karakterini de belirlemektedir.

Serüven, öykü türü masallardan ziyade, hayvan masalları yaşama yergiye yönelik masallara daha çok uzaktır. Yaşamdan alınan masallar, yergi masaları, öykü türü (Novella) masallar ve serüven masallarına daha yakındır. Nedeni ise her iki grup masanın yaşamla ilgili konuları işlemeleridir.

Yaşamdan kaynaklanan masallarla Yergi masallarının diğer masallardan ayrılmasının belirgin ölçeği, abartmalı bir gülünçlük (grotesk) taşınması, alaylı (parodi) olmasıdır, ya da kişinin gizleri ile, kötü halleri ile alay etmesidir. Yaşam masalları ile Hiciv (yergi) masalları gülünç öğeler taşıyan masallara yakındır. Ancak, elbette farklılıkları da vardır.

Bu tür masallar, taşlama sözleri ile halk arasındaki uyumsuzluklara, anlaşmazlıklara, yalana, dedikoduya ve benzeri kötülüklerle karşı durmaktadır. Masal, bu taşlama sözlerini söylerken, insanoğlunun aklı, insanoğlunun bilincine destek vererek onu sağlamlaştırmaktadır. Masal, delileri, kötülerini, hırçınları yergi konusu yapıyor, onları işliyor, onları gülünç durumlara düşürüyor. Kısacası, masal halkın duygu ve düşüncesinin bir nevi özeti oluyor. "Senden daha yamanı, kahramanı var mı?" şeklinde bir soru ile karşılaşan Masal kahramanı "Benden daha güçlüsü var mı?" şeklinde bir soru ile yanıt vermektedir, ve yolunu sürdürmektedir. Kahramanımız, karısının yaptığı ikazları hiç dinlememekte, ancak bu ikazlara neden olan olaylarla karşılaşınca da utanarak, pişman bir şekilde karısına dönmektedir.

Bu gelişmelerin nedeni nedir? Nedeni, insanoğlunun, emekçinin, ezilenlerinin kahramanlığıdır. Emek harcayan, her zaman alın teri ile, kahramanlıkla, yiğitlikle halkın önderi, lideri olmaya layık olmaktadır. Burada emekçi olan yiğit halkın ta kendisidir. Onun için, halkın dışından olan birisi halkın önderi olamaz. Masalarda yaşamın temel öğesi olarak, emekçinin alın teri, halkın emeği, yiğitliği gösterilmektedir. Bu husus tartışma götürmez bir

gerçektir. Egemenlerle çalışanların Antogonizması (anlaşmazlıkları)'nı masalda açıkça görebilmekteyiz. Aristokratlar ile varşılar, ter akıtmadan yaşamlarını sürdürürler. Bunların yaşamı emekçinin, halkın, kapıkulunun alın teri ve emeği üzerine kurulmuştur. Böylece bütün masallar halkın, emekçinin yanında yer alan bir yaklaşım göstermektedir. "Uşak Delikanlı", "Bey ile Uşak", "Soğan Karşılığı Bir Yıl Hizmetkarlık Yapan Delikanlı" gibi birçok masalda yukarıda açıklanan yaklaşımı hemen anlarız. Abaza Masallarında (Prensın ya da Beyin) feodalın sıfatı "zalimdir". Bu çağlarda emekçinin (Esir Sınıfın) terinden yararlanan başkaları da vardır.

Abaza Masallarında (Yefendi-İmam) pinti, aç gözlü, kurnaz, ukala, asalaktır. Öte yandan Dinin gereklerini yerine getirmekle yükümlü olanlar yine de emekçi halk olmaktadır. Yefendi, feodalın dediği her şeyi yerine getirmektedir. Oysa, yoksulun, ezilenin cenazesi bile okunmaz. Çünkü kendisine yoksuldan bir yarar yoktur. Aynı din adamı (köpeğe cenaze namazı kıldıran Yefendi) varşılın köpeğini bile cenaze kıldırarak gömer.

Yaşamdan doğan masallar, halkın düşüncesini, dünya görüşünü yansıtır. Bu nedenle masallar halkın korunma amacı, silahıdır.

Yaşamdan kaynaklanan masallar, yergi masallarının, güldüren metinleri bu anlamda komedi değildir. Zira bu sözcükler insanogluna tat olarak acı vermektedir. Bu masallar söylence türüne daha yakındır. Masallarda kullanılan dil masaların gerektirdiği gibidir, yani her sözcük yerli yerine oturmaktadır. Kimi zaman bu masallarında "Başlatıcı" taşıdıkları görünür. Ancak bu masallarda genellikle başlangıç hemen konuya girme şeklindedir. Belirgin bir bitiş bölümü de yoktur. Ancak, bu masalların taşıdığı (yergi) başlıklarını diğer janrlardaki masallara karışmaktadır. Bu karışım bu tür masalların özelliklerini bozmaktadır. Çünkü janrı, çeşidi ne olursa olsun, bütün masallar halkındır. Bütün masallar Halkın aklıdır, hafızasıdır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi Abaza Masaları ile Adıge Masaları birbirlerine çok benzemektedir. Bu benzerlik az da olsa Karaçay ve Nogay Masallarında da görülmektedir. Bu benzerlikler, bu halkların folklorlarının birbirini etkilemesini ve dolayısı ile bu masalların anılan halkların ortak ürünleri olmasının kanıtıdır. Abaza Halkının masalla-

rının kimi motiflerinin dünyanın diğer masallarında da bulunduğu bir gerçektir.

Bir folklorun diğer folklorlara yardım edışı gibi, bir halkın masalları diğer halkın masallarına yardımcı olabilmektedir. Örneğin, Khabardey, Adıgey, Abaza Halklarının müşterek masalı "Teke Postuna Bürünen Yefendi" bu yardımlaşmanın tipik bir örneğidir. Bu masalın bir örneğine Rus Halk Masalları arasında da görülebilmektedir. Rus Masallarındaki Papazları taşıyan Hiciv masalları, bu açıdan Abaza Masallarındaki "Yefendi-Din Adamı" motifli masalları anımsatmaktadır.

Abaza masallarını oluşturan folklor Janr'larının hepsi gibi, halkın dili gibi, engin zenginlikler taşıyan materyalin başlangıcını, bitişini saptamak, onun derinliklerine inmek çok zordur. Bu zorluk elbette doğal bir sonuçtur. Çünkü bütün bunlar halkın sözüdür, halkın öyküsüdür, halkın duygusu, sevgisi, zevki, halkın nefesidir.

Şimdilerde bile hala gözümün önüne gelir; İlk kez Abaza sözlü edebiyat ürünlerini toplamak için 1967 Sonbaharının başlarında Gumlokt (şimdiki adı ile Krasnaya Vostok) köyüne gidişimi, çok taze bir şekilde anımsıyorum. Orada Çuzk'ı Muhamat, Hablak Dawlat, Şarmat Kaşif adlı öğretmenlerle, köy halkından olan Khuut Ardel ve birçok yaşlı kadın ve erkekle yaptığımız çalışmaları saygı ile anıyorum. Bu saydıklarımız ellerinden geleni esirgemedi bize yardımcı olmuşlardı.

İlginç masalları, söylenceleri anlatan büyüklerimizden Şarmat Mıza, Khinhu Litsa artık yaşamıyorlar. Halkımızın folklor ürünlerini çok iyi bilen Ar Kuçuk 1983 yılında öldü. Onun ölümünden birkaç ay önce de Hablak Dawlat ve Şarmat Garbiy zamansız bir şekilde aramızdan ayrıldılar. Ben hala anımsarım Haratokua Şemset'i hastalığının ilerlediği günlerde bile yatağından bana yardım elini uzatmıştı. Bu saygın kadın henüz 55 yaşında idi ama gidici olduğunu biliyordu. Bunu bile bile büyük acılar içinde bile halkımızın folklorunu nasılda duygulu, coşkulu anlatırdı. Bu masaları 1969 yılında anlatmıştı. Bunların hepsi bu derlemede yer almıştır. Bütün bu masallar sevgili Haratokua Şemset'in sonsuza dek anısı olarak kalacaktır.

Aynı şekilde Ksal Zabit, Cıbaba Şuayip, Cucu Lokman, Ali Şukura, K'ışmahua Yracıb, Arrağa Çıkua göçüp gittiler. 1984 yı-

linda ölen Kışmahua Abdullah ismini de bunlara katabiliriz.

Kısacası, anlattığı masalları bu derlemede yer alan birçok anlatıcı yaşamını, dünyasını çoktan değiştirdi. Ama onların isimleri dünya durdukça Abaza halkının belleğinde bu masallarla birlikte yaşayacaktır.

Bu derlemede yer alan Abaza Masallarından bazılarının gerçek anlamda masal olmadığı söylenebilir. İlk bakışta, bunlar söylence ya da öykü olabilirler, ama yine de hepsi masaldır. Derlemenin sonuna doğru yaşamdan alınan masallarda yer almış, bunlardan sonra ise Abaza nesir janrları olarak söylencelere de yer verilmiştir. Bütün bu parçalar Abaza Halkının ve diğer halkların folklor yapıtlarının gelişimini gösterecek şekilde bir sıralama ile ele alınmıştır.

Karaçay-Çerkes Pedagoji Enstitüsü'nün değerli öğrencilerini iyiliklerle anmak istiyorum. Onlar her yıl, ses alma aygıtı ile derlenenleri sayfalara geçirdiler. Bunun dışında da birçok yardımları olmuştur.

İnsanoğlunun anlattığı parçaları bir başkası yazınca, bunlar ölümsüzlük kazanmaktadır. İşte halkın sözlü edebiyat ürünlerinin sabitleştirilmesinin tek yolu da budur.

Bu derlemede yer alan her parça anlatıcının kullandığı diyalekt ve aksan ile, değiştirilmeden yazılmıştır. Onları kullanılan resmi literatür dilinin uydurarak yayınlamanın elbette kolay olduğunu biliyor idik. Ancak bu masalları halkın anlattığı biçimde basmayı daha uygun bulduk.

O nedenledir ki, bu derlemenin sayfalarını çevirerek masalları, söylenceleri okuyan kişi aslında masalı dinlemiş olacaktır. Ona masal anlatan ise masalı ya da söylenceyi derlediğimiz kişi olacaktır. Onun adı, soyadı, yaşı, nereli olduğu tekstin altına yazılmıştır.

KAYNAKLAR

- 1) Talpa M.E., *Kabardinsky Folklor*, M-L. Akademia, 1936, s.470-3.
- 2) Laurov, L.I., *Yistoriko-Etnograficeskie Oçerki Kavkazu*, L.

Nauka, 1978, s.47.

- 3) *Kubancky Oblastnie Vedomostiy Ekaterinodor*, 1891, 9 Marta.
- 4) Wumar, Mekerov, *İman İslam*, Tiflis-Bahçesaray, 1886.
- 5) Genko, A.N., *Abazinsky Yazık, Grammatičesky Oçerk Nareçiya Tapanta*, M. 1955.
- 7) *Çerkes Khapş*, 140 (338), 141 (339) anomerku. 1940. Askanumer, Yanvar 20. Ask. 1940.
- 8) *Abaza Tawrikkua*, Çerkessk, 1955.
- 9) Lomatidze, Ketevana, *Aphazuri Enis T'ap'anturu diyalekti* (Tekstebiturt), Tiflis, 1944.
- 10) Lomatidze, K.V., *Aphazuri da Abazuri enebis Yistoriul-Şedarebili Analizi*, Tiflis, 1977.
- 11) Lomatidze, K.V., a.g.e.
- 12) Lomatidze, K.V., *Abazinsky Yazık - Yazıkı Narodov SSSR, IV, İberiykogo Kavkazskiy Yazıkı*, M. 1972.
- 13) Serduçenko, G.P., *Abazinskaya Fonetika Abazinskiy Mestoymenia Abazinsaya Skazka "Awuat Riwua Ritza Yiduuyiziya?" Yi Kommentari* K-Ney-Uçenia Zapisky Rostovskogo Gosutarstvennege Yuniversiteta Yistoriko-Filologičeskey Fakultet, 1947. G.P. Serduçenko, *Abazinskiye Teksti, Yazıkı Severnogo Kavkaza Yi Dagestani Vipusk 2. İzd.-Vo AN.SSSR*, 1949.
- 14) Serduçenko, G.P., *Yazık Abazin*, Moskva, 1955, s.239-252.
- 15) *Abazaştı Alok'ukua*, Çerkessk, 1965.
- 16) *Lok'u Lok'u Lak'utsa*, Çerkessk, 1968.
- 17) *Volşevnaya Sablya*, Vorosilovsk, 1939.
- 18) *Skazy Çetirekh Bratev*, Stavropol, 1964.
- 19) *Abazinskiye Narodnie Skazky*, M. 1985.
- 20) *Narraa, Abaza Wuağa Ri Epos (Abazinsky Narodny Epos)*, Çerkessk, 1975.
- 21) *Abaza Tawrikkua*, Stavropol, 1947.
- 22) *Abaza Tawrikkua*, Çerkessk, 1955.
- 23) Biybard, şimdiki Alburğan (Karaçay,Çerkes'te) köyü.
- 24) Andreev, N.P., *Ukazatel Skazoçnikh Sujetov Po Sisteme Aarne*.
- 25) Pomerançeva, E.V., *Russkaya Narodnaya Sujetov Po Sisteme Aarne*.
- 26) *Russkoye Narodnoye Poediçeskiye Tvorçestvo*, M. 1971.
- 27) Pomerançeva, E.V., a.g.e., s.75.
- 28) a.g.e.
- 29) *Abaza Tawrikkua*, Çerkessk, 1955.
- 30) Propp, V.Y., *Kumulativnaya Skazka - Stivetelnost*, Moskova, 1976, s.244.
- 31) Propp, V.Y., a.g.e., s.248.
- 32) Pomerançeva, E.V., a.g.e., s.79.
- 33) Meremkulov, N.V., *Abaza Vuağa Ri Epos (Abazinsky Narodny Epos)*, Çerkessk, 1975.

21 Mayıs Bandırma'da anıldı

25 Mayıs 1997 günü Balıkesir, Susurluk, Gönen, Bandırma, Biga ve Erdek Kuzey Kafkas Kültür Derneklerinin birlikte organize ettikleri "21 Mayıs 1864 Sürgünü'nü Anma Programı" Bandırma Derneğinin ev sahipliğinde Karaçalılık Köyünde yapılmıştır.

İzmir'den İstanbul'a kadar olan yerleşim alanlarında yaşamakta olan Kuzey Kafkasyalılardan yaklaşık 3000 kişinin katıldığı açık hava toplantısında, Balıkesir Milletvekili İlyas Yılmazyıldız, Bandırma Kaymakamı, Belediye Başkanı, Jandarma Komutanı gibi mahalli yetkililerden bazıları hazır bulunmuşlardır. ATV, Kanal 7, İHA, Balıkesir Mahalli Televizyonu ve bölge basının da geniş katılımıyla izlediği toplantıda; ev sahibi Bandırma Kafkas Derneği Başkanı Necmettin Özen, Kafkas Birliği Genel Başkanı Muhittin Ünal, Balıkesir Milletvekili İlyas Yılmazyıldız ve Karaçalılık Köyü Muhtarı günün anlamını belirten birer konuşma yaptılar.

Kafkas milli kıyafeti giymiş olan gençler sürgün ile ilgili şiirler okudu, şarkılar söyledi. Günün en ilgi çeken etkinliği; gemi görünümünde hazırlanmış olan sahnede gençlerin oynadığı tiyatral gösteri idi. Deniz yoluyla yapılan sürgün yolculuğunda atalarımızın yaşadıkları bütün olumsuzlukların son derece başarıyla yansıtıldığı oyunun bitiminde gençler hararetle alkışlandılar.

Sakin geçen anma törenleri, Kafkas insanının ne denli duyarlı ve sorumluluk bilinci ile hareket ettiğinin anlamlı bir ifadesi olmuştu. Bandırma Karaçalılık köyünde düzenlenen bu anma töreni Büyük Çerkes Sürgünü'nün acısının hala ne kadar canlı olduğunu gösterirken, 21 Mayıs'ın ve Anayurdun hiç bir zaman unutulmayacağına da kanıtı oldu.

Sungurlu'da muhteşem gece

Kafkas Birliği Sungurlu Şubesi Halk Dansları Topluluğu ilk gösterisini 1 Haziran Pazar günü Sungurlu Belediyesi kapalı spor salonunda yaptı.

Geceye, çevre illerden gelen hemşehrilerimizin yanı sıra, Kafkas Birliği Derneği Genel Başkanı Muhittin Ünal, Sungurlu Kaymakamı Hasan Hüseyin Can, Belediye Başkanı Fevzi Örslü, Emniyet Müdürü Hasan Şahin ve işadama Yahya Özalp katıldılar.

Adıgey'den gelen Aslan Barço'nun hocalığında büyükler ve minikler 21 oyun sergiledi. Ekip izleyicilerin de haklı takdirini aldı. Yaklaşık 2000 kişinin izlediği gecede özellikle minikler kıvrak dansları ve müzikleriyle izleyenleri büyüledi. Dört ay gibi kısa bir sürede bu kadar başarılı bir ekibin oluşturulmasında, hem Aslan Barço'nun hem de yardımlarını esirgemeyen Belediye Başkanı Fevzi Örslü, Yahya Özalp ve Birand AŞ'nin emekleri olduğunu vurgulayan Dernek Başkanı Adnan Togay, bütün emeği geçenlere ve Sungurlulu hemşehrilerimize şükranlarını bildirdi. Bu güzel etkinliği düzenleyen ve katkıda bulunan tüm arkadaşlarımızı kutluyor, çalışmalarında başarılar diliyoruz.

Kafkas Kültür Şöleni

25 Mayıs Pazar günü Kafkas Birliği Ankara Şubesi Anıt Park'ta Kafkas Kültür Şöleni düzenledi. Kafkas Birliği Ankara Şubesi Başkanı Sn. Münevver Aykaç'ın konuşmasıyla başlayan etkinliklerde Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Kafkas Dansları Topluluğu, Sakarya Kafkas Derneği Halk Dansları Komisyonu ve Kafkas Birliği Ankara Şubesi Halk Dansları Komisyonu Kafkas halk danslarından örnekler sundular.

Ankara'da düzenlenen Kafkas Kültür Şöleni'nden bir görünüm

Birlikteliğimiz güçleniyor

Türkiye'deki tüm Kafkas derneklerinin tek bir çatı altında birleşerek "örgütlü toplum" olma yolundaki çalışmalarını güçlenerek devam ediyor. Örnek çalışmaları ile herkesin beğenisini kazanan Kayseri derneğimiz, şubeleşme yönündeki çalışmalarını tamamladı. **Kafkas Birliği Kayseri Şubesi** 18 Temmuz 1997 günü resmen kurularak faaliyetlerine başladı. Kayseri Şubemizin kurucu yönetim kurulu Cafer Aslan, Hayri Toğan, Ahmet Özden, Saim Gülden ve Mecit Tav'dan oluşuyor. Bu arada hemşehrilerimizin yoğun olarak yaşadığı Pınarbaşı'nda da Kafkas Birliği şubesi açılması için 50'den fazla imza ile yapılan başvuru Genel Merkez tarafından olumlu karşılandı. **Kafkas Birliği Pınarbaşı Şubesi**'nin kurulması için Avni Kaynar, Musa Aslan, Yılmaz Şimşek, Aydın Yıldız ve Fâruk Özden'den oluşan heyete yetki verildi. Birlik sürecine önemli katkıda bulunan arkadaşlarımıza başarılar diliyoruz.

ADIĞE PHUANTE

Almanya'da yaşayan bir gurup yurtsever aydın, **Adıge Phuante** adıyla bir sandık kurdu. Yetkililer, Adıge Phuante'nin, sürgünde yaşayan halkımızın kültürel değerlerini toplamak isteyen bilim adamlarına finansman sağlamayı amaçladığını söylediler. Adıge Phuante'nin sağladığı kaynakla 25 Mayıs - 25 Haziran tarihleri arasında Adıgey Cumhuriyeti'nden gelen bilim adamları, Tokat ve Uzunyayla'da araştırma yaptılar. Adıge folkloru konusunda araştırmalarını sürdüren beş kişilik bilim adamı gurubu içinde bulunan Wunervo Raya; "yıllardan beri söylenen, ancak anlamı konusunda yorum getiremediğimiz pek çok sözcük, olay hakkında aydınlatıcı bilgiler elde ettik. Anavatanda bulduğumuz halde yarım kaldığını sandığımız bir takım folklorik öğeleri elde ettik. Yayınlayacağımız kitabın Adıgece ve Türkçe olmasında yarar görüyoruz," dedi. Adıgey Devlet Üniversitesi Profesörlerinden Zefes Aydemirkan başkanlığındaki araştırma heyeti, araştırma olanağı sağlayan Adıge Phuante'nin yöneticisi Sayın İhsan Salah'e, Tokat Derneği Başkanı Sayın Recep Bay'a ve Kayseri Kafkas Kültür Derneği Başkanı Sayın Sabahattin Dinar ile konukseverlik gösteren, bildiklerini paylaşma nezaketini gösteren insanlarımıza teşekkür ettiler.

Samsun KKKD Genel Kurulu

Samsun Kuzey Kafkas Kültür Derneği yeni yönetim organlarını seçtiği Genel Kurul'da "Kafkas Birliğine" katılma konusunda Yönetim Kurulu'na yetki verildi. Yeni yönetim organlarına seçilen arkadaşlarımızı kutluyor, çalışmalarında başarılar diliyoruz.

Yönetim Kurulu

Ali Köksal (başkan)
Ekrem Akalın
Şakir Yüksel
Abdulkadir Özyılmaz
Eyüp Baloğlu
Recai Kanat
Metin Gökçe

Mersin Şubesi Genel Kurulu

Kafkas Birliği Mersin Şubesi'nin 2. Olağan Genel Kurul Toplantısı 18.05.1997 tarihinde yapılmış ve aşağıda isimleri yazılı olan hemşehrilerimiz dernek organlarında görev almışlardır. Başarılı faaliyetler yürüten arkadaşlarımızı kutluyor, başarılar diliyoruz.

Yönetim Kurulu

M. Emin Kaynar (başkan)
İsmet Kaya
Münir Ural
Selahattin Cantürk
Hikmet Tukay
Tuncer Kurşun
Yaşar Boran

Kartal KKKD

Kartal Kuzey Kafkas Kültür ve Dayanışma Derneği, Haziran ayında çeşitli etkinlikler düzenleyerek hemşehrilerimizi bir araya getirdi.

Her ay bir Çerkes köyüne piknik-gezi programı düzenlemeyi kararlaştıran yönetim kurulu, ilk pikniğini 7 Haziran 1997 günü, İznik Gölü kıyısında bulunan Fevziye Köyüne yapıldı. Kartal Derneği Halk Dansları Topluluğu "İstanbulak'o", bu gezide gösteri düzenledi.

Her ayın ikinci Cumartesi akşamı düzenlenen "Biz-Bize Serbest Kürsü" programının 14 Haziran 1997 akşamındaki konusu "Eleştiri-Özeleştiri" idi. Program, Hititolog Ali Çurey yönetiminde gerçekleştirildi.

28 Haziran akşamı "İstanbulak'o Halk Dansları Topluluğu" nun büyük gösterisi Kadıköy Halk Eğitim Merkezi'nde yapıldı.

Zwingenberg Çerkes Derneği

Zwingenberg Çerkes Kültür Derneği'nin Genel Kurul toplantısı 8 Mart 1997 tarihinde yapılmış ve aşağıda isimleri yazılı üyeler yönetim kuruluna seçilmişlerdir. Yeni yönetim organlarına seçilen arkadaşlarımızı kutlar, çalışmalarında başarılar dileriz.

Yönetim Kurulu

Bilal Güney (başkan)
Cevat Çetinkaya (II. başkan ve sayman)
İsmet Çeçen (sekreter)
Mahmut Bağ
Yunus Çetinkaya

Akrabalar Günü

1864 Sürgünü ile dağıtılan Çerkes ailelerin bir araya gelerek bağlarını koruma ve güçlendirmelerini amaçlayan Geleneksel Akrabalar Günü 14-15 Haziran günlerinde Uzuntarla ve Ketenciler köylerinde geniş katılım ile toplandı. Kafkasya'dan çok sayıda kişinin katıldığı Akrabalar Günü'nde Uzuntarla Kafkas Kültür Derneği ve Ketenciler Köyü Kafkas Kültür ve Güzelleştirme Derneği'nin organizasyonu beğeni kazandı. Altı yıl önce sadece bir ailenin parçalanmış üyelerinin tanışması ve buluşması şeklinde başlayan gün, adeta Türkiye'nin her yanından katılımın olduğu büyük bir festivale dönüştü. Bu toplantı için hazırlanan broşürde Akrabalar Günü'nün amacı şöyle özetleniyordu:

Çağlar boyunca özgür yaşadıkları Kuzey Kafkasya'daki topraklarından 133 yıl önce göçe zorlanarak sürgüne gönderilen ve parçalanmış aile durumuna düşen insanların tekrar biraraya gelmelerini amaçlayan "Akrabalar Günü" toplantısının temelinde dostluk ve kardeşlik yatmaktadır.

Bu yıl altıncısını gerçekleştirdiğimiz aynı topluma, aynı aileye mensup ve birbirlerini tanımayan insanların kopuk olan ilişkilerini canlandırmak üzere başlatılan bu toplantıların bir benzeri de Rusya Federasyonu'na bağlı Adıge Cumhuriyeti'nde gerçekleştirilmektedir.

Diğer akraba gruplarının da katılımıyla gelecekte daha da çoğalacak bu toplantıların aynı bölgelerde gerçekleştirilmesini ve tüm toplumumuzu kucaklayan bir güne dönüşmesini arzulamaktayız.

Akrabalar Günü'nün kırkbeş ülkede dağınık olarak yaşayan insanlarımızı ve tüm toplumumuzu kucaklayan bir güne dönüşmesi ümidiyle.

İstanbul Dostluk Kulübü

İstanbul Dostluk Kulübü Derneği Genel Kurul'u 15 Haziran 1997 günü toplandı. Yönetim organlarına seçilen arkadaşlarımızı kutluyor, çalışmalarında başarılar diliyoruz.

Yönetim Kurulu

Fethi Özlü (başkan)
A.İlhan İnanöz (bşk yrd)
Bekok Baybaş (muhasip)
Selçuk Karaçay (sekreter)
Ufuk Şevki

İstanbul Dostluk Kulübü 1 Ağustos gününden itibaren faaliyetlerini yeni adresinde sürdürmektedir. İstanbul Dostluk Kulübü'nün yeni adresi şöyle:

İstanbul Dostluk Kulübü
Merdivenköy Gülnur sokak Sal apt.
No:10/5 Kadıköy
Tel: (216) 355 1515
Fax: (216) 386 1240

Eskişehir KKKDD

Eskişehir Kuzey Kafkasya Kültür ve Dayanışma Derneği kuruluşunun 30. Yıldönümü vesilesiyle çeşitli etkinlikler düzenleniyor. Bu etkinlikler çerçevesinde 24 Ağustos günü **Azhvala Şenliği** düzenlenecek. "Azhvala" Abhazca en büyük akraba anlamına geliyor. Şenliğin bundan sonra her yıl düzenlenmesi düşünülüyor. Musaözü Köyü piknik alanında yapılacak olan şenlikte yarışmalar, tiyatro ve müzik gösterileri sunulacak. Toplumumuzdaki birlik ve dayanışma duygularını güçlendirecek bu etkinliği düzenleyen Eskişehir derneğimizi kutluyor, Azhvala Şenliği'nin gelenekselleşmesi diliyoruz.

Adıgey Xase Genel Kurulu

31 Mayıs tarihinde Adıgey Xase'nin 4. Genel kurulu Lazarevsk'te yapıldı. Genel kurulda Xase'nin 94-97 yılları arasındaki faaliyetleri görüşüldü. Genel kurula Krasnodar Kray'ı Başkan Yardımcısı, Şapsugiya gazetesinin Genel Yayın Yönetmeni, Adıgey Cumhuriyeti Kültür Bakanı, Adıgey Devlet Üniversitesi Rektörü, Adıgey Cumhuriyeti Adıge Xase'si Başkanı, Adıgey Cumhuriyeti Dış İlişkiler Bakanı Aslanbaç ile Adıgey Devlet Parlamentosu Başkanı Vudiçako Yur'da katıldı. Toplantıda Şapsıgların geleceği tartışılarak, onları dil ve kültürlerini koruyabilmeleri için gerekli olan kararlar alındı.

abhazya

Şinkuba Bagrat 80 yaşında

Tanınmış Abhaz şair ve yazarı, politikacı ve devlet adamı Şinkuba Bagrat 80. yaşını tamamladı. 12 Mayıs 1917 tarihinde dağ köyü Çlov'da doğan Bagrat, Türkiye'de "Son Wu-bih" adlı eseri ile tanınıyor.

adiğey

Salov-Adiğey Xase görüşmesi

Adiğey Cumhuriyeti Parlamento başkanı Yevgeni Salov, kendilerine gelen görüşme isteği üzerine Cumhuriyetteki sivil toplum örgütlerinden Adiğey Xase'nin yöneticilerini kabul etti. Görüşme, geçen yüzyılda meydana gelen Kafkas-Rus savaşının Adiğey halkı üzerinde yarattığı olumsuz etkilerin giderilmesi için Adiğey Cumhurbaşkanı ve Parlamentosunun Rusya Federal Meclisi'ne geçen yıl yaptığı çağrı ile ilgili idi. Görüşmede ayrıca Adiğey olup diğer ülkelerde yaşayanlardan Cumhuriyetimize dönenlere dair kanun projesinin parlamentoda ele alınması ile ilgili sorunlar üzerinde duruldu. Adiğey Xase yöneticileri Parlamento Başkanı Yevgeni Salov'u 21 Mayıs günü yapılacak olan anma mitingine davet etti.

Koşhable'de seçimler

Tharkoho Muharbiy'in Adiğey Cumhuriyeti Başbakanı olması ile boşalan Koşhable Rayonu başkanlığı için 11 Mayıs 1997 günü yapılan seçimlerde rayon başkanlığına Tharkoho Nalbiy seçildi.

Adiğeyce Kur'an

Adiğeyce Kur'an'ın ikinci baskısı yapıldı. Kur'an, Adiğeyce'ye Meşbaşe İshak, Koşbay Pşımaf ve Becene Murat tarafından çevrilerek 1990 yılında yayınlanmıştı. Kur'an'ın ikinci baskısı Şam'da yapıldı. Yazarlar birinci baskıdaki çeviri hatalarını düzeltip daha kolay ve anlaşılır hale getirerek ikinci baskıya hazırladılar. Her sayfada surelerin Arapçası ile Adiğeyce çevirisi yan yana yer aldı. Beş bin adet basılan Kur'an din adamlarına, bilim adamlarına, gazetecilere ve uygun görülen kişilere bedelsiz olarak dağıtılacak.

Kafkas'ın Çiçekleri müzik festivali

25 Nisan günü Maykop'ta "Kafkas'ın Çiçekleri Dizisi" isimli müzik festivali düzenlendi. Festivale Kuzey Osetya, Khabardey-Balkar, Karaçay-Çerkesk Cumhuriyetleri ile Krasnodar ve Stavropol eyaletlerinin tanınmış sanatçıları katıldılar. Festival biletleri 50000 rubleden satılmasına rağmen kalabalık bir topluluk tarafından izlendi.

dağıstan

Ekonomik Yardımlaşma Birliği

Nisan ayı ortalarında Dağıstan'ın Mahaçkala kentinde Kuzey Kafkasya Cumhuriyetleri ve eyaletleri ile Rostov İli arasındaki Ekonomik Yardımlaşma Birliği'nin toplantısı yapıldı. Toplantıya katılanlar Abhazya'ya uygulanan ekonomik müeyyidelerden Abhaz halkı ile birlikte bu ülkede yaşayan Rusların, emeklilerin, İkinci Dünya Savaşı gazilerinin ve sakat vatandaşların etkilenmesinden üzüntü duyduklarını dile getirdiler. Boris Yeltsin'e bir mektup gönderen Kuzey Kafkasya cumhuriyetleri ve eyaletleri yasama ve yönetim organlarının başkanları Yeltsin'den Abhazya'ya uygulanan ambargonun kaldırılmasını talep ettiler. Başkana gönderilen mektup Rusya Federasyon Meclisi'nin 14 Mayıs tarihinde yapılan güvenlik ve savunma komitesi toplantısında Carım Aslan tarafından gündeme getirilerek görüşüldü.

karaçay-çerkes

Parlamento başkanları toplandı

Adiğey, Khabardey-Balkar ve Karaçay Çerkes cumhurbaşkanlarının çağrısı üzerine, bu cumhuriyetlerin parlamento başkanları Y. Salov, İ. İvanov ve Z. Nehuş 21-22 Mayıs tarihlerinde Karaçay-Çerkes'in turizm merkezi Dombay'da bir araya gelerek, parlamentolar arası işbirliği kurulması konusunu görüştüler. Toplantıda konu ile ilgili uzmanlara işbirliğinin kuruluşu ve çalışmasıyla ilgili anlaşma ve tüzük projesini hazırlama görevi verildi. Projeler her üç cumhuriyetin parlamentosunda kabul edildikten sonra yürürlüğe girecek.

Çeçenya

Kaçak rafineriler yıkılacak

Çeçen Cumhurbaşkanı Aslan Meşhadov, petrol hırsızlığının engellenmesi için bütün küçük rafinerilerin yıkılmasını emretti. Uzmanlar, Çeçen Cumhuriyeti'nde her gün yüzlerce ton petrolün küçük, özel rafinerilerde işlendiğine işaret ederken, Meşhadov'un basın sözcüsü Kazbek Hacıyev, Bakü Novorossisk Azeri petrol boru hattı için Rusya'yla beraber üçlü görüşmelere başlamadan önce ülkedeki petrol hırsızlığına bir son verilmesi gerektiğini açıkladı. (RIA, 23 Haziran)

Havaalanı yolu açıldı

Grozni'yi Şeyh Mansur havaalanına bağlayan yoldaki bir köprü onarılarak hizmete açıldı. Savaş sırasında yıkılan ve iki yıldır harabe halinde olan köprü açılmadan önce vasıtalar, zırhlı birliklerin bozmuş olduğu toprak yolu kullanıyor ve yağmurlu günlerde sık sık çamura saplanıyordu. (RIA, 23 Haziran)

Basayev iddiaları yalanladı

Çeçen Başbakanı Şamil Basayev, Aslan Meşhadov'la fikir ayrılıkları yüzünden safdışı edildiği yolundaki dedikoduları yalanladı. 22 Haziran'da yaptığı açıklamada Basayev, bir haftalık yokluğunu hastalığına bağlarken, "Zaman çekilme zamanı değildir, kış gelmeden savaş kurbanlarının pek çok sorununu çözmeliyiz." dedi. (RIA, 23 Haziran)

Nemtsov: Anlaşmaya hazırız

Rusya Başbakan birinci yardımcısı Nemtsov, Hazar petrolerinin Çeçenya üzerinden Novorossisk'e aktarılması için 1 Ekim'den itibaren geçerli olacak bir antlaşmanın imzaya hazır olduğunu belirtti. Nemstov ayrıntılar hakkında ve Çeçenya'nın varil başına, Rusya'nın standart tarifesi olan 2.70 dolar mı, yoksa talep ettiği daha yüksek bir ücreti mi alacağını açıklamadı. (RIA,21 Haziran)

Barış kutlamaları

18 Mayıs'ta binlerce Çeçen, 12 Mayıs'ta Moskova'da Çeçen Cumhurbaşkanı Aslan Meşhadov ve Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin arasında imzalanan barış antlaşmasını kutladılar. Meşhadov yaptığı açıklamada,

cumhuriyetteki tüm gayri resmi askeri birliklerin dağıtılacağını; isteyenlerin milli muhafızlara, cumhurbaşkanlığı muhafızlarına veya polis kuvvetlerine katılabileceğini belirtti. Meşhadov ayrıca üç aydır rehin tutulan yedi gazetecinin güven içinde kurtarılması, sorumluların cezalandırılması ve suç oranının azaltılması için her türlü çabanın sarfedileceğini de ekledi. (RFE/RL, 23 Haziran)

Meşhadov-Çernomirdin görüşmesi

Çeçenya Cumhurbaşkanı Aslan Meşhadov ile Rusya Başbakanı Victor Çernomirdin, Çernomirdin'in tatilini geçirmekte olduğu Soçi'de, bankacılık, gümrükler ve petrol konularıyla ilgili bir antlaşma imzaladılar. Antlaşma Azerbaycan'ın erken üretim petrolünün Çeçenya üzerinden Novorossisk'e aktarılmasına da izin veriyor. Ayrıca taraflar, Grozni'deki Şeyh Mansur havaalanının uluslararası hava trafiğine açılması konusunda da anlaşıldılar. (IEW, 19 Haziran)

Udugov-Ribkin görüşmesi

31 Mayıs'ta Kislovodsk'ta toplanan Rusya Güvenlik Konseyi Sekreteri İvan Ribkin, Çeçenya Başbakan Yardımcısı Movladi Udugov ve diğer 8 Kuzey Kafkas cumhuriyeti liderlerinin barış, kardeşlik ve işbirliğine dayanan bir anlaşma imzaladıkları bildirildi. Anlaşma 12 Mayıs'ta Moskova'da imzalanan Rusya-Çeçenya barış anlaşmasının ardından, bölgede barış ve işbirliğinin tesisi için olumlu bir adım olarak görülüyor. Çeçen tarafının temsilcisi Udugov 1 Haziran'da Interfax'a yaptığı açıklamada, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı benzeri bir yapının Kuzey Kafkasya Cumhuriyetleri arasında da oluşturulmasını önerdiğini belirtti. (RFE/RL, 4 Haziran)

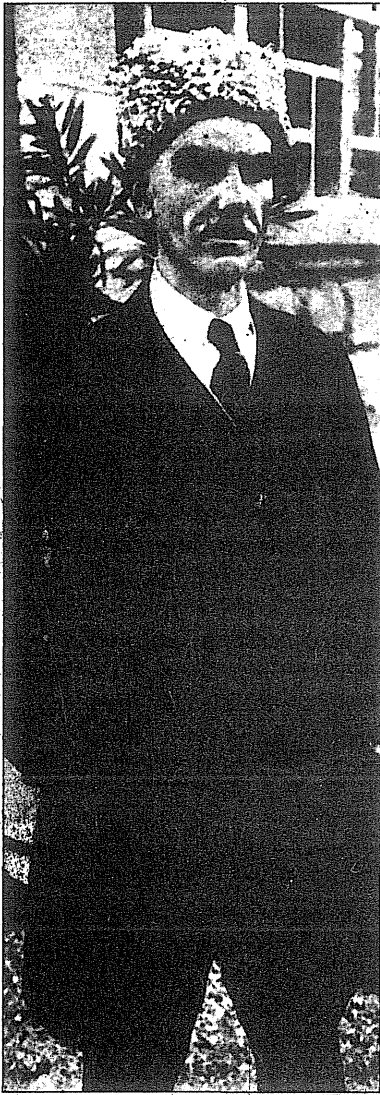
Nadubaidze'nin açıklaması

10 Mayıs'ta Tiflis'teki gazetecilere bir açıklama yapan Gürcüstan Savunma Bakanı Vardiko Nadubaidze, Rusya Devlet Başkanı Yeltsin'in, Abhaz sorununu çözmek için özel bir güç oluşturduğunu açıkladı. Özel güç, Gürcüstan'da Ardzinba ve Şevardnadze ile görüşmeye gidecek olan Rusya Başbakanı Çernomirdin'e bağlı olacak. (RFE/RL, 12 Mayıs)

CUMHURBAŞKANI DEMİREL, KAFKAS DERNEKLERİNİN "DERS KİTAPLARINDAKİ

HAIN SIFATI KALDIRILSIN" TEKLİFİNİ GERİ ÇEVİRDİ

Çerkes Ethem'e af yok!

Ferah BİLDİRCİ/ANKARA

Resmi tarih, devletin en yüksek makamına şikayet edildi. Çerkes Ethem tartışması, bu kez Cumhurbaşkanlığı'na taşındı. Kafkas Dernekleri yöneticileri, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e yakındılar:

"Ders kitaplarında Hain Çerkes Ethem denmesin. Devlet belgeleri incelenin, gerçek ortaya çıkar. Hain ise hain olarak kalsın. Ancak kitaplarımızda Çerkes lakabı kullanılmaması. Bu yaralayıcı oluyor."

Çerkesler için sorun, sadece tarihi bir şahsiyete itibarını iade etmek değil. Tüm Çerkeslerin onurunun zedeleneceğini önlemek istiyorlar. Cumhurbaşkanına da bunları anlattılar. Ama Demirel, 'ders kitaplarındaki resmi tarihi' tartışmak istemiyordu. Bunu açıkça dile getirdi: "Tarih unutulamaz. Ama tarihle de yaşanamaz."

Geçmişteki yaraları kaşınmanın, gündemde tutmanın kimseye yararı olmaz. Suçun şahsiliği önemlidir. Kimse, birine takılan lakaptan alınganlık göstermesin."

Görüşme ortaya çıkardı ki, Demirel, ders kitaplarındaki 'Hain Çerkes Ethem' tanımlamasını değiştirmek için çaba harcamayacak. Resmi tarih, böyle sürüp gidecek. Çerkesler de bu tanımlamadan rahatsız olmaya devam edecek.

ÇOCUKLARIMIZA HAKSIZLIK

21 Mayıs 1864,
Türkiye'deki
Çerkesler için

önemli bir tarih. Çerkesler, bu tarihte Çarlık Rusyasından sürülmüşler. Ve Anadolu'ya gelmişler. Cumhurbaşkanını ziyaretin nedenlerinden biri de Türkiye'ye kabul edildikleri için devlete minnetlerini sunmak. Bu vesileyle Çerkeslerin sorunlarını da aktarmışlar.

Çerkes Ethem sorununu, Cumhurbaşkanlığı katına taşıyan heyetin başında yer alan Kafkas Dernekleri Başkanı Muhiittin Ünal, Demirel'den istekte bulunmalarının nedenini şöyle açıklıyor:

"Cumhurbaşkanı devletin başıdır. Talim Terbiyesi, Milli Eğitimi var. Talim Terbiye Kurulu'nun, bilimadamlarının bu meseleyi incelemesi, ele alması yönünde bir istek ilettik. Yerine gelir, gelmez o ayrı."

Ders kitaplarındaki 'hain' niteliğinin Çerkesleri olumsuz etkilediğini söyleyen Ünal, "Tarih derslerinde o konu işlenirken bizim çocuklarımız zorlanıyor" diyor. Derste bir soru sorduğu için tarih öğretmenin kendisini Hain Ethem'in torunu' olarak adlandırdığını kaydeden Ünal, Çerkes çocuklarının artık bu sıkıntıyı yaşamamasını istiyor: "Şimdi bu sıkıntı biraz daha azaldı. Ama kardeşlik, birlik,

beraberlik ve toplumların kaynaşmasını sağlamak için bunların hiç yaşanmaması gerekli. Çerkes kavramı, Türkiye'de yaşayan beş milyon Kafkas'ın ortak adıdır. Bir lakap değildir. Sayın Demirel, 'Suçların şahsiliği prensibi' diyor. Doğrudur. Ama lakabın da şahsi olması lazım. Genele ait bir lakabı şahsi lakap yerine kullanırsanız farkında olmadan yanlış yaparsınız.

Farkında olmadan insanları incitirsiniz. Birlik beraberlik çimentosunda böyle şeyler olmasın istiyoruz.

Ünal, Türkiye'de 'Çerkes' denilince ilk olarak Ethem Bey'in hatırlanmasından da hoşlanmıyor. "Cumhuriyet çocuklarının aklına hep bu geliyor" tespitinde bulunan Ünal, Kurtuluş Savaşına katılan diğer Çerkeslerin bilinmemesinden yakınıyor: "Sivas Kongresindeki 38 delegenin sekizi Çerkes, Atatürk'ün silah arkadaşı olarak devlet mezarlığında yatan 61 kişiden dokuzu Çerkes. Kimse onları tanımıyor. Çünkü isimlerinin önüne Çerkes konmamış. Bunların da isminin önüne Çerkes konsun demiyoruz. En kolay ayıklamak."

Bize taktıkları "göçmenler" adını hep yadırgamışımızdır.
Ülkelerini terketmiş insanlar demektir bu.
Oysa bizler ülkemizi terketmiş değiliz
kendi isteğimizle başka bir ülke seçerek.
Biz yabancı bir ülkeye süresiz kalmak için de gitmedik.
Tersine kovulanlarız biz, yasaklanmışlarız.
Bize kapısını açan ülke bir yurt değil, sürgün yeri olmalı.
Elverdiğince sınıra yakın bir yerde
Tedirgin beklemedeyiz dönüş gününü,
en küçük bir değişimi bile gözleyerek sınırın ötesinde,
kalbimiz çarpaçarpa sorguya çekerek her yeni geleni,
tek bir şey unutmadan, tek bir şeyden vazgeçmeden
ve hiçbir şeyi bağışlamadan, olup biten hiçbir şeyi.
Biz kendimiz bile vahşet söylentileri gibiyiz,
sınırların ötesine sızabilen.
Kalabalığın içinde yırtık papuçlarla dolaşan her birimiz
ülkemizi lekeleyen namussuzluğun kanıtıyız.
Ama hiç birimiz burada kalmayacağız.
Son söz daha söylenmedi.

B.Brecht